

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 14: Pedagogika, psychologie, sociologie a problematika volného času

Ekofeminismus v environmentálním a feministickém hnutí v České republice

Klára Bělíčková

Hlavní město Praha

Praha, 2024

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor č. 14: Pedagogika, psychologie, sociologie a problematika volného času

Ekofeminismus v environmentálním a feministickém hnutí v České republice

Ecofeminism in the environmental and feminist movement in the Czech Republic

Autoři: Klára Bělíčková

Škola: Gymnázium Praha 5, Na Zatlance 11, Na Zatlance 1330/11,
150 00, Praha 5

Kraj: Hlavní město Praha

Konzultant: PhDr. Lukáš Šlehofer, Mgr. Bc. et Bc. Petra Jelínková

Praha 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracoval/a samostatně a použil/a jsem pouze prameny a literaturu uvedené v seznamu bibliografických záznamů.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších předpisů.

V Praze dne

Klára Bělíčková

Poděkování

Děkuji svému učiteli PhDr. Lukáši Šlehoferovi a své odborné konzultantce Mgr. Bc. et Bc. Petře Jelínkové za skvělé rady a hlavně za motivaci při zpracovávání tématu jako je ekofeminismus. Agátě Holubové za gramatickou a editorskou pomoc. Také bych chtěla poděkovat skvělým ženám a aktivistkám Magdaléně Středové a Johaně Trejtnar za korektury, postřehy a nekončící diskuze nad drobnými detaily.

A samozřejmě bych chtěla poděkovat všem silným a vzácným ženám, které se podílejí na boji za krásnější a spravedlivější svět.

Abstrakt

Cílem práce *Ekofeminismus v environmentálním a feministickém hnutí v České republice* je teoreticky přiblížit ekofeminismus, jeho základní myšlenky, teorii historické souvislosti v západním světě a následně v České republice. V teoretické části práce objasňuje historii a základní myšlenky sociálních hnutí, feministického a environmentálního hnutí ve světě a České republice. V analytické části je cílem práce zjistit, zda-li dvě zaštiťující organizace environmentálního (Zelený kruh) a feministického (Česká ženská lobby) hnutí, aktivně využívají myšlenky a znaky ekofeminismu. A také v jakém množství využívá NESEHNUTÍ ekofeministické znaky.

Klíčová slova

ekofeminismus - feministické hnutí - sociální hnutí - environmentální hnutí - obsahová analýza

Abstract

The aim of the thesis *Ecofeminism in the environmental and feminist movement in the Czech Republic* is to theoretically present ecofeminism, its basic ideas, theory and historical context in the Western world and subsequently in the Czech Republic. The theoretical part of the thesis explains the history and basic ideas of social movements, feminist and environmental movements in the world and the Czech Republic. In the analytical part, the aim of the thesis is to find out whether two umbrella organisations of the environmental (Green Circle) and feminist (Czech Women's Lobby) movements actively use the ideas and features of ecofeminism. And also to what extent NESEHNUTÍ uses ecofeminist features.

Keywords

ecofeminism - feminist movement - social movement - environmental movement - content analysis

Obsah

Obsah	8
Úvod	10
1 Teoretická část	12
1.1 Podhoubí ekofeminismu	12
1.1.2 Sociální hnutí	12
1.1.2.1 Sociální hnutí obecně	12
1.1.2.2 Sociální hnutí v České republice	14
1.1.3 Feministické hnutí	15
1.1.3.1 Historie feministického hnutí	16
1.1.3.1.1 Druhá vlna feminismu	17
1.1.3.1.1.1 Hlavní proudy feminismu	18
1.1.3.1.1.2 Třetí vlna feminismu	21
1.1.3.2. Současné feministické hnutí ve světě a čtvrtá vlna feminismu	22
1.1.3.3. Feministické hnutí v České republice	23
1.1.3.3.1 Situace po roce 1989	24
1.1.3.3.2 Současné feministické hnutí v České republice	25
1.1.3 Environmentální hnutí	27
1.1.3.1 Historie environmentálního hnutí	27
1.1.3.1.1 Ochránci přírody	27
1.1.3.1.2 Moderní environmentální hnutí v západním světě	28
1.1.3.2 Environmentální hnutí v České republice	29
1.1.3.2.1 Vnitropolitický vývoj v roce 1989	30
1.1.3.2.2 Situace po roce 1989	31
1.1.3.2.3 Současné environmentální hnutí v České republice	33
1.2 Ekofeminismus	35
1.2.1 Historie ekofeminismu	36
1.2.1.1 Prapůvodce ekofeminismu	36
1.2.1.2 Raná historie ekofeminismu	37
1.2.1.1. Současný ekofeminismus	38
1.2.2 Proudý ekofeminismu	39
1.2.2.1 Radikální ekofeminismus	39
1.2.2.2 Kulturní ekofeminismus	40
1.2.2.3 Sociální ekofeminismus	41
1.2.2.4 Liberální ekofeminismus	42
1.2.2.5 Socialistický ekofeminismus	42
1.2.3 Teze ekofeminismu	43
1.3 Ekofeminismus v České republice	44
1.3.1 Historie ekofeminismu v ČR	44
1.3.2. Ekofeministické organizace v ČR	46
2. Praktická část	49
2.1. Teze	49
2.2. Zkoumané organizace	50

2.2.1. Česká ženská lobby	50
2.2.2. Zelený kruh	51
2.2.3 NESEHNUTÍ	51
2.3. Metodologie	51
2.4. Ekofeministické znaky ve feministickém hnutí v České republice	57
2.5. Ekofeministické znaky v environmentálním hnutí v České republice	58
2.6. Ekofeministické znaky v NESEHNUTÍ	59
Závěr	62
Zdroje	64
Primární zdroje	64
Sekundární zdroje	75
Přílohy	79
Příloha 1.: Členské organizace České lobby	79
Příloha 2.: Členské a přidružené organizace Zeleného kruhu	80
Seznam tabulek	84

Úvod

Tématem mé práce SOČ je ekofeminismus a jeho základní myšlenky zasazené do historického kontextu sociálních hnutí, konkrétně vztažené na feministické a environmentální hnutí ve světě, převážně v západní části Evropy, Severní Ameriky a následně v České republice. Poté analyzuji současné feministické a environmentální organizace v České republice a snažím se mapovat, zda aktivně využívají myšlenky a znaky ekofeminismu.

Práce se dělí na dvě části. V části teoretické se budu do hloubky zabývat definováním a popsáním ekofeminismu jako takového. Budu se snažit přiblížit jeho historický kontext a definovat jeho dílčí proudy. Popíši ekofeminismus v šíři sociálního hnutí. Pro definování ekofeminismu dovysvětluji a definuji sociální hnutí, feministické hnutí, environmentalismus, ekologii a environmentální hnutí. Vycházím z historických souvislostí v Evropě a Severní Americe, které dávám do souvislostí s historií České republiky. V teoretické části také přiblížím dosavadní existenci a zkoumání ekofeminismu v České republice a představím organizace, které dosud byly za ekofeministické označeny.

V praktické části se budu věnovat analýze tiskových zpráv tří organizací - České ženské lobby, Zeleného kruhu a NESEHNUTÍ. Pokusím se v analyzovaných textech nalézt základní znaky ekofeminismu, které vychází z části teoretické. V analytické části budu využívat obsahovou analýzu a podrobně popíšu metodologii a konkrétní kódování tak, aby výzkum odpovídal základním principům ověřitelnosti a objektivnosti. Rozepíši také deduktivní a induktivní postupy výzkumu.

Předpokládám, že hnutí environmentální využívá ve svých textech více feministických prvků, které by se v teorii daly označit za znaky ekofeminismu, než feministické hnutí využívá prvků environmentálních. Také předpokládám, že jak hnutí feministické, tak hnutí environmentální využívá prvky ekofeminismu, a to alespoň v 10 % zkoumaných textů. Myslím si, že organizace NESEHNUTÍ, která je součástí feministického i environmentálního hnutí v České republice využívá vyrovnaně feministických i environmentálních znaků.

Ve své práci využiji široký aparát zahraničních a českých zdrojů. Primárními zdroji budou tiskové zprávy mnou analyzovaných organizací. Sekundárními jsou především české i zahraniční výzkumy, které se zabývají širokou paletou fenoménů napojených na feministické a environmentální hnutí. Ve své práci také přiblížím běžně nepopsané fenomény jako je např. čtvrtá vlna feminismu nebo současné taktiky environmentálního hnutí. Budu čerpat například z knih Lucy Delap, Ondřeje Císaře, Arnošta Nováka, Mary Mellor, Františka Znebejánka, Bohuslava Binky, Aleny Wagenrové či Andrew Heywooda. Také přiblížím debatu z dobových textů od Zuzany Kiczkové, Hany Librové či dokumentů Občanského fóra. Podstatnou část zdrojů také zastanou relevantní diplomové a bakalářské práce, které na podobná témata vznikly. V neposlední řadě budu čerpat z internetových a tištěných neakademických textů jako jsou příspěvky na webech nebo tištěných periodících - a to hlavně od členek a členů zkoumaných sociálních hnutí.

Důvodem k psaní této práce SOČ je můj osobní vztah k danému tématu. Další motivací byla snaha o vytvoření jednotné české práce, která přibližuje současný ekofeminismus až do roku 2023 a to včetně již zmíněných nepopsaných fenoménů. Také se snažím o vyvrácení nebo potvrzení úvah, které se objevují v diskuzích výzkumů o klimatickém hnutí v České republice. Ty často pracují s předpokladem, že environmentální hnutí v České republice má blízko k hnutí feministickému, ale že tomu není naopak. V diskuzi se také snažím rozebrat některé problematiky, které jsou na výzkumy o sociálním hnutí a na ekofeminismus napojeny.

1 Teoretická část

1.1 Podhoubí ekofeminismu

Abych ve své práci mohla hlouběji popsat ekofeminismus v českém kontextu, je důležité popsat jeho nástup a historické okolnosti, které ho nejvíce ovlivnily. Věnuji se tak hlavně vzniku feministického a environmentálního hnutí v západní Evropě. Také přibližuji zásadní znaky a rozvoj feministických myšlenek, stejně tak těch environmentálních, které následně ovlivnily nebo inspirovaly rozmach dalších sociálních hnutí v České republice a v Československu.

V následující teoretické kapitole Podhoubí ekofeminismu také definuji sociální hnutí, feminismus, feministické hnutí, environmentalismus, hnutí environmentální a postupně je přiblížím na historických událostech, které následně ovlivňovaly dění v České republice.

1.1.2 Sociální hnutí

1.1.2.1 Sociální hnutí obecně

Tato práce se věnuje ekofeminismu jako sociálnímu hnutí, které vychází z principů feminismu a ekologie, navazuje na principy environmentálního hnutí a stojí na základním průniku feministického a environmentálního hnutí. Proto na začátku teoretické části definuji sociální hnutí jako celek. Vznik samotných moderních sociálních hnutí v Evropě odráží stav občanské společnosti, která umožnila vznik moderních environmentálních i feministických hnutí, stejně tak jako těch ekofeministických.

Podle Sociologické encyklopedie pod Sociologickým ústavem AV ČR je sociální hnutí definované jako veřejné formulování a uplatňování kolektivních sociálních požadavků vůči mocenským strukturám, jež má různé zaměření, formu, intenzitu, druh působení, dobu trvání i důsledek.¹

V evropském paradigmatu se sociální hnutí mohou rozvíjet až v plně politicky organizované společnosti. V evropském kontextu vnímáme sociální hnutí převážně z liberálně-asociativistického přístupu. Toto pojetí považuje za důležité vytvořit kontrast mezi uchopením moci shora a přetransformovat ho do uchopení moci zdola.²

Moderní podobenství sociálních hnutí vzniká převážně v 60. a 70. letech 20. století, v období, které je význačné studentským a protiválečným obdobím, hnutím za občanská práva, kontrakulturou a je spojováno se vznikem tzv. nové levice. Tyto iniciativy spojuje

¹ NEŠPOR, Zdeněk. *Sociologická encyklopedie* [online]. [cit. 2023-12-11]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hnut%C3%AD_soci%C3%A1ln%C3%AD

² BEZDĚKOVÁ, Věra. Proměny kolektivní identity environmentálního hnutí [online]. Brno, 2013 [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/e5xfi/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Jiří NAVRÁTIL.

nepochopení poválečného optimismu, kritizují materialistický a konzumeristický způsob života. Snaží se o začlenění veřejnosti do politiky a veřejného rozhodování.

Od 60. let v západní Evropě jako sociální aktéři působili převážně studenti a profesori. Sociologické školy neuměly na fenomén sociálního hnutí reagovat, protože se studenti a profesori nepovažovali za iracionálního společenského aktéra. Studentské hnutí ale uvedlo do pohybu starší zformované skupiny (jako bylo například již existující feministické hnutí) a dalo vzniknout novým moderním hnutím.³ V tomto období vzniká také první moderní feministické hnutí během Druhé vlny feminismu (viz kapitola Historie feministického hnutí), stejně tak jako moderní environmentální hnutí v 70. letech (viz kapitola Historie environmentálního hnutí). Ve stejném období vznikají i první ekofeministická hnutí (viz kapitola Historie ekofeminismu).

Tato nová moderní sociální hnutí, která vznikla v polovině 20. století v Evropě se primárně zaměřují na institucionalizovanou sféru politiky, což jim umožňuje neuchylovat se ke kompromisům a při svých akcích využívat neinstitucionalizované a neformální jednání, jako jsou přímé, expresivní a kontroverzní protestní akce.

Nová sociální hnutí, oproti těm původním odborovým a dělnickým (kde ústřední otázkou politiky je třída a jediným prostředkem k dosahování cílů a spravedlnosti je politicko-ekonomická transformace), nejsou striktně hierarchizovaná a vychází z občanské společnosti a její mobilizace.⁴ Dominujícím prvkem je také odpojení se od materiálních a ekonomických hodnot a kladou důraz na morální hodnoty, jako je životní styl, etika nebo identita, na základě nich pak prosazují své cíle.⁵ Alberto Muleci za tato moderní hnutí označuje například nová mírová hnutí, hnutí mládeže, hnutí za práva homosexuálů, práva zvířat, proti potratům nebo právě hnutí environmentální a feministická.

V druhé polovině 20. století se v západním světě rozvíjí nové teoretické přístupy k sociálnímu hnutí, a to především díky tomu, že se hnutí více diverzifikuje, globalizuje a rozšiřuje. V reakci na změnu v aktivní společnosti sociolog Richard Day v roce 2005 přidává nový pojem „nejnovější sociální hnutí“, které se vyznačují novým typem radikálního aktivismu, který klade důraz na přímou akci, horizontální fungování a vědomě se snaží bourat struktury dominance a vytváří k nim kontrastruktury. Skrze prefigurativní politiku se snaží tvořit nové typy společenství.⁶

³ ZNEBEJÁNEK, František. *Sociální hnutí: teorie, koncepce, představitelé*. Základy sociologie. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-31-1.

⁴ BEZDĚKOVÁ, Věra. Proměny kolektivní identity environmentálního hnutí [online]. Brno, 2013 [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/e5xfi/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Jiří NAVRÁTIL.

⁵ CALHOUN, Craig. “‘New Social Movements’ of the Early Nineteenth Century.” *Social Science History* 17, no. 3 (1993): 385–427. <https://doi.org/10.2307/1171431>.

⁶ NOVÁK, Arnošt. *Tmavozelený svět: radikálně ekologické aktivity v České republice po roce 1989*. Knižnice sociologické literatury. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. ISBN 978-80-7419-254-8. (str. 104 - 105)

1.1.2.2 Sociální hnutí v České republice

V demokratických zemích byla transformace z odborových a zemědělských zájmových skupin, které by se daly označit za tradiční, mnohem rychlejší než v nedemokratických socialistických státech. Organizace využívaly hierarchickou a formalizovanou strukturu, kde převládala orientace na vyjednávací strategie, úzký vztah s politickými institucemi a elitami, převažovaly hlavně ekonomické požadavky. Do takové definice by se daly zařadit i agrární organizace.

Po roce 1989 v Československu došlo k redefinici odborových organizací, které po vzoru západních států Evropy hrály velkou roli v definování tripartity. A tak si odborové organizace udržely jistou formu moci a zůstaly u prosazování ekonomických zájmů zaměstnanců. V tuto dobu se ale hlavně začal, oproti zbytku západní Evropy opožděně, tvořit nový typ moderního sociálního hnutí, který zahrnoval převážně environmentální a lidskoprávní organizace.⁷ Opakovala se tak paralela ze západních demokratických států ze 70. let 20. století, kde se formovala nová hnutí kolem tématu kvality života, životního prostředí, postavení menšin a jiných znevýhodněných skupin. Ovšem v Československu se začaly vnímat jako nositelé nového repertoáru jednání a organizování až po roce 1989.

Do postkomunistických zemí se tento typ moderního nového sociálního hnutí, díky mezinárodním programům podpory občanské společnosti, dostal po roce 1989 již ve své transakční formě, podle teorie politologů Tsveta Petrova a Sidney Tarrowa ve formě, kde je hnutí schopno navazovat spojení s jinými aktivistickými organizacemi, vytvářet s nimi koalice a vstupovat do interakcí s dalšími důležitými politickými aktéry. Touto fází transformace si v západní Evropě hnutí procházela mnohem déle a odlišně.

Ovšem jejich nová forma post-materiální mobilizace postupem času vyústila v opak původního ideálu a hnutí se začala stabilizovat, formalizovat a profesionalizovat a staly se z nich převážně malé profesionalizované advokační skupiny. Dnes jsou vnímány jako součást normální politiky (třeba jako ekologická organizace Hnutí Duha).

Po Sametové revoluci se organizace mohly těšit otevřenému přístupu z politických pozic. Mnoho organizací se v tuto dobu institucionalizovalo⁸ a některé výrazné tváře hnutí se dostaly do politiky. Situace se ovšem změnila s nástupem Václava Klause k moci, kdy se politické prostředí pro veřejný neziskový sektor uzavřelo. Některé environmentální

⁷ CÍSAŘ, Ondřej. NAVRÁTIL, Jiří. VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina. "Staří, Noví, Radikální: Politický Aktivismus v České Republice Očima Teorie Sociálních Hnutí." *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* 47, no. 1 (2011): 137–67. <http://www.jstor.org/stable/23073249>.

⁸ proces, kdy se například pojem sociální role, objekt vlastní hodnoty a představy nebo způsob chování, stává pevně spojeným s organizací, sociálním systémem, nebo společností, v její specifické části

organizace byly zařazeny na seznamy extremistických organizací a dalším nevládním skupinám se naprosto zavřel vstup do politického prostředí.⁹

Změnu tohoto paradigmatu přinesl proces evropské integrace, kdy období příprav na vstup České republiky do Evropské unie a další tlak mezinárodních organizací (jako OSN) přiměly státní úroveň, aby se věnovala otázkám, které často řešila sociální hnutí, a tak se jim opět otevřel prostor do politického prostředí.

Dnes převládá mix mezi moderním typem sociálního hnutí a radikálním aktivismem, který stojí jako protihráč systému a stejně tak i zmíněným předchozím hnutím.¹⁰ Radikální aktivismus, který je součástí moderního sociálního hnutí, je důležitý při vnímání moderního ekofeminismu a aktuálních hnutí dnes. Přestože jeho kořeny v České republice sahají hluboko, jeho rozmach můžeme vnímat až po roce 1989. Podobně jako v západoevropských zemích je radikální aktivismus převážně reaktivní, tj. orientovaný na vnější politické podněty.¹¹ Cílem radikálního aktivismu se dnes stále častěji stávají nadnárodní organizace nebo jejich představitelé nebo konkrétní představitelé států. Protesty jsou tedy hlavně organizovány ve vymezení se vůči představitelům a symbolickým událostem, které reprezentuje establishment. Aktuálně jsou to v České republice hlavně mimoparlamentní organizace.

Závěrem, sociální hnutí v České republice prošlo jinou formou transformace, než jak tomu bylo na Západě. Začalo se tvořit především až po roce 1989 s otevřenými dveřmi do politického dění, které se zavřely za vlády Václava Klause. V současnosti využívá podobné taktiky jako ve zbytku světa, ovšem je zřejmé, že historický kontext ovlivnil jeho vývoj.

1.1.3 Feministické hnutí

Feministické hnutí hraje klíčovou roli pro hnutí a myšlenky ekofeminismu. Podle historičky Lucy Delap je feminismus sociální hnutí obhajující sociální, politickou a ekonomickou rovnost.¹² Feminismus je složité téma, které si zaslouží separátní a hlubokou pozornost, věnují se mu jiné práce, proto nebudu popisovat dílčí detaily, ale zdůrazním základní myšlenky, kusy historie a procesy, které nám umožní později pochopit ekofeminismus jako takový, mnoho významných ekofeministických teoretiček bylo například radikálními feministkami v 60. letech 20. století (viz kapitola Historie ekofeminismu).

⁹ VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina. Ženské hnutí v České republice po roce 1989 [online]. Brno, 2006. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/a9xox/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Ondřej CÍSAŘ.

¹⁰ CÍSAŘ, Ondřej. NAVRÁTIL, Jiří. VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina. "Staří, Noví, Radikální: Politický Aktivismus v České Republice Očima Teorie Sociálních Hnutí." *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* 47, no. 1 (2011): 137–67. <http://www.jstor.org/stable/23073249>. (str. 140-143)

¹¹ tamtéž

¹² DELAP, Lucy. *Feminismy: globální dějiny*. Přeložil Alžběta VARGOVÁ. Brno: Host, 2022. ISBN 978-80-275-1079-5. (str. 9 - 32)

Přestože neexistuje nic jako heterogenní feminismus, jsou základní principy, které feminismus propojují, problémy, které ženy globálně [postihovaly]. Nedostatek kontroly nad svým vlastním tělem - nechtěné těhotenství, sexualizované násilí, znásilnění, sexuální zneužívání a také tlak mužského pohledu (tzv. *male gaze*), objektifikace nebo sexualizování žen a další. Hlavním objektem feminismu jsou obecně negativní činy a akty, které pramení z patriarchy, tedy ze společnosti, která je nastavená ve prospěch mužů na úkor žen. (**Patriarchát** je pojem, který se ve feministickém hnutí používá velmi fluidně a pro mnoho proudů má různý význam. Ovšem ve své základní podstatě jde o hierarchické nastavení společnosti, ve kterém dominuje muž nad ženou. Nadvláda mužů, která pramení převážně z rodiny se přesouvá do nadvlády ve všech jiných institucích: ve škole, ve státní správě, politice, ekonomice... Tuto definici využívám ve zbytku své práce pod pojmem patriarchy.¹³)

Podle historičky Lucy Delap je feminismus proměnlivé a tekuté hnutí za práva žen, které usiluje o spojenectví, které zahrnuje více než polovinu lidstva. Feminismus, jako občanské a politické hnutí má nespočet proudů, znaků, skupin, idejí a názorů, které se často geopoliticky liší. Ovšem sdílí jednotnou myšlenku, že být ženou představuje znevýhodnění vůči mužům a možným vypořádáním s tímto stavem je aktivní úsilí. Politické požadavky, které z tohoto úsilí vzešly, se však v průběhu času dramaticky lišily, a dostávaly jiná jména. Zjednodušeně si velká část feministického hnutí klade za cíl definovat, zkoumat a dosahovat politické, ekonomické a sociální rovnosti mezi oběma pohlavími.

Feminismus se soustředí na témata spojená např. s ženskou chudobu, pracovní nerovností, vyloučení žen z lépe placených a bezpečnějších povolání, negramotností, zranitelností kvůli manželství nebo těhotenství. [Poukazoval] na nedostatky právní nerovnosti - odebrání dětí, nucené práce, nedostatek lékařské péče a nemožnost vlastnit půdu. Následky, které pramení z historické genderové nerovnosti a patriarchy jsou dodnes nevyčíslitelné.¹⁴

1.1.3.1 Historie feministického hnutí

Přestože feminismus je politický termín, který se do hovorového jazyka dostal až v 60. letech 20. století a dnes se se slovem feminismus spojuje výlučně občanské hnutí za práva žen,¹⁵ jeho rozmanitá a složitá historie sahá do dřívějších dob. Feminismus má kořeny už v 17. století, kdy některé evropské autorky a autoři začali o ženách uvažovat jako o „zotročené třídě“ a popisovat základní principy nerovnosti mezi muži a ženami. Od té doby se feminismus vyvíjí a prošel několika proměnami.

¹³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3 (str. 251)

¹⁴ DELAP, Lucy. *Feminismy: globální dějiny*. Přeložil Alžběta VARGOVÁ. Brno: Host, 2022. ISBN 978-80-275-1079-5. (str. 12)

¹⁵ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3 (str. 246)

V posledních letech, v reakci na globalismus a touhu propojovat a popisovat globální dějiny feminizmu v širším geopolitickém měřítku, se vedou nové diskuze o prvopočátku a „pramatkách“ feminizmu. Za kolébku feminizmu jsou doteď označovány spíše imperiální mocnosti, jako byla Francie, Velká Británie nebo Spojené státy americké, kde v čele boje za ženská práva stály spíše bílé občanky a občané imperiálních mocností. Ovšem například Lucy Delap ve své knize *Feminismy* označuje zrod feminizmu za rozmanitější a složitější.

*„Feminizmu nejlépe porozumíme tak, když ho budeme chápat jako vzájemně se překrývající a vnitřně komplexní soubor činů, otázek a požadavků, které se začaly formovat v osmnáctém století nebo i dříve.“*¹⁶

Pro Český kontext je zásadní situace v západní Evropě, na kterou postupně ženy ve východní Evropě reagovaly. Ve své práci se tady kořenům feminizmu (nebo první vlně feminizmu, pro kterou je dominantní boj za práva volit pro ženy) nevěnují a přibližují období, během něž vzniká moderní feministické hnutí v západní Evropě a USA.

1.1.3.1.1 Druhá vlna feminizmu

Druhá vlna feminizmu reaguje na situaci ve veřejném zaktivovaném prostoru 60. let 20. století, během něž vzniklo mnoho nových moderních sociálních hnutí v západní Evropě a USA. Oproti hnutí environmentálnímu (jemuž se téměř podařilo zastřešit celý ideový prostor doby) studentské protesty 60. let (v západním světě) umožnily starému a tradičnímu feministickému hnutí znovu ožít.¹⁷ Jak v USA, tak v západní Evropě se v 50. letech rozmáhá návrat k tradičnímu způsobu života, kdy se ženy vracejí do domácnosti a rodin, přestože se ženy během války ve veřejném životě velmi osvědčily. Tento princip navrácení do domácnosti se začal aplikovat i na ženy s vysokoškolským vzděláním, a tak situace byla mnohem konfliktnější než v první vlně feminizmu nebo v období před ní.¹⁸

Tomuto postavení pomohl také ekonomický rozmach po druhé světové válce, kdy se muži dokázali o ženy znovu postarat, a tak se vrátily myšlenky o „navrácení žen do domácnosti, kuchyně a k dětem“. Ženy byly opětovně nemotivované ke studiu na vysokých školách, literatura pro ženy se omezovala na několik málo témat, jako byly právě domácnost a rodina. A tak se druhá vlna feminizmu nesla v duchu „osvobození se z útlaku“.¹⁹

¹⁶ DELAP, Lucy. *Feminismy: globální dějiny*. Přeložil Alžběta VARGOVÁ. Brno: Host, 2022. ISBN 978-80-275-1079-5. (str. 15)

¹⁷ ZNEBEJÁNEK, František. *Sociální hnutí: teorie, koncepce, představitelé*. Základy sociologie. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-31-1. (str. 25)

¹⁸ NĚMCOVÁ, Lenka. *Feminismus jako sociální hnutí a genderová teorie*. Bakalářská práce, vedoucí Lánský, Ondřej. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy a filosofie, 2016.

¹⁹ ČÁLKOVÁ, Klára. *Český feminismus*. Diplomová práce, vedoucí Janošová, Pavlína. Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta, HTF - Katedra učitelství, 2006.

Hlavními impulsy pro vznik myšlenek druhé vlny feminismu jsou často označovány eseje britské spisovatelky Virginie Woolf s názvem *Vlastní pokoj* (1929), kde píše o nutnosti ekonomické samostatnosti, vlastním prostoru pro ženy a rozvinutí vlastních tvořivých schopností a kniha *Druhé Pohlaví* (1949) existencialistické filozofky Simone de Beauvoir, která hovoří o světě mužů a žen, kde ženy označuje jako „ty druhé“. Popisuje, že ženy žijí v „imanenci“, v režimu obnovení základních životních funkcí a muži v „transcendenci“, řádu tvoření a přesahování, v němž za sebou zanechávají trvalé dílo. Ženy zůstávají v imanenci z pohodlnosti a tím jsou odsunuty na druhou kolej. Tuto myšlenku pak nadále rozpracovávají další antropologické práce druhé vlny feminismu.²⁰

Samotné počátky druhé vlny feminismu jsou však často spojovány s knihou *Mystika ženství* (1963) od americké autorky Betty Friedan. Tato kniha bývá popisována jako nejdůležitější zdroj pro novou fázi feministického hnutí. Autorka otázku společenské nerovnosti z první vlny feminismu přenesla do soukromí žen, jako byly ložnice, kuchyně a domácnost obecně.²¹ Pojmenovává tak dosud nepojmenovaný problém, totiž frustraci a pocit zoufalství, který ženy zažívaly v důsledku toho, že byly omezeny na role matky a hospodyně.²²

Feministické hnutí se postupně přesouvá z ulic na univerzity, hlavní myšlenkou druhé fáze je popis nejen nerovnosti příležitostí mezi muži a ženami, ale také hovoří o jejich odlišnostech a začíná se propojovat osobní a politický boj - *osobní je politické*. Feministky vnímaly, že na nerovnosti mezi pohlavími bylo původně nahlíženo jako na přirozené rozdíly a ne politické či systémové, tento pohled se postupně snaží proměňovat. Například spisovatelka a aktivistka Kate Millett v roce 1970 popsala politiku jako „*mocensky strukturované vztahy, jako uspořádání, pomocí něhož je jedna skupina osob ovládaná jinou skupinou*“. Z tohoto vnímání jsou tedy vztahy mezi vládou a občany politické, stejně tak jako je politika mezi dělníky a jejich zaměstnavateli nebo mezi manžely, dětmi a rodiči v rodině.²³

1.1.3.1.1 Hlavní proudy feminismu

Už během druhé vlny feminismu se hnutí rozděluje do několika proudů - za hlavní by se daly označit převážně feminismus liberální, socialistický a radikální. Chtěla bych ve své práci shrnout jejich základní rysy a myšlenky, které se později propisují a odrážejí v proudech ekofeministických (viz kapitola proudy ekofeminismu).

²⁰ ČÁLKOVÁ, Klára. *Český feminismus*. Diplomová práce, vedoucí Janošová, Pavlína. Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta, HTF - Katedra učitelství, 2006.

²¹ NĚMCOVÁ, Lenka. *Feminismus jako sociální hnutí a genderová teorie*. Bakalářská práce, vedoucí Lánský, Ondřej. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy a filosofie, 2016.

²² HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3 (str. 247)

²³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3 (str. 249)

Liberalní feminismus měl vliv již na první vlnu ženského hnutí, převážně v reakci na rozvoj liberalismu jako takového. Jeho základní filozofií je princip individualismu, je kladen důraz na jednotlivce a jeho morální hodnotu. Jednotlivci v tomto pojetí mají právo na rovné zacházení bez ohledu na rasu, barvu pleti, názory nebo náboženství a stejně tak bez ohledu na gender. Posuzování jednotlivců musí být na racionálním základě podle charakteru, nadání a osobních kvalit. Tím liberálové popisují základní princip rovných práv: každou diskriminaci žen v tomto směru je třeba zakázat.²⁴

Proud tak vychází ze základů individuality a přesvědčení, že dostanou-li ženy stejného volebního práva, dojde k emancipaci žen. Skrze individualitu a volební právo se liberální feministky snaží prolomit sociální bariéry, které brání ženám mít např. své vlastní povolání nebo být politicky aktivní. Liberální feministky nechtějí zrušit rozdíl mezi politickým a osobním, ale spíše nastolit rovné podmínky ve veřejné sféře.²⁵

Jaderný požadavek liberálního feminismu – rovné právo – v zásadě lákal ženy, které již měly výhodnější sociální podmínky pro to se uplatnit ve veřejné sféře. Proto se často dělo, že v čele hnutí (jak v první, tak druhé vlně) stály vzdělané ženy ze střední a vyšší společenské třídy s dobrým sociálním zázemím. To obecně vedlo k přehlížení jiných sociálních problémů.²⁶

Socialistický feminismus se rozvíjí až v 2. polovině 20. století. Socialistické feministky tvrdí, že rovnoprávnosti nelze dosáhnout pouze dosažením rovných práv, naopak nerovnost tkví v samotné ekonomicko-sociologické struktuře. Ženy tak mohou dosáhnout emancipace pouze po sociální změně, popřípadě až po dosažení sociální revoluce. Původní myšlenky vystihuje například Bedřich Engels, který ve svém díle *Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu* (1884) říká, že vývoj kapitalismu spolu se soukromým vlastnictvím povede k zásadní změně ženy ve společnosti (z matriarchálního postavení - „práva matky“ - k soukromému vlastnictví muže). Stejně tak společnost vnímají socialistické feministky, které zastávají názor, že buržoazní rodina vede k patriarchátu a vede k utlačování žen, protože soukromé vlastnictví drží jen muži a majetek předávají na své syny.²⁷

Některé socialistické feministky navrhují rodinu postavit na systému komunitního života a volné lásky. Souhlasí také s tím, že omezování žen čistě do domácnosti slouží ekonomickým zájmům kapitalismu, některé postavení žen popisovaly jako „rezervní pracovní sílu“. Přestože se hnutí socialistického feminismu shoduje na tom, že postavení žen a feminismus nelze oddělovat od sociálního ani politického života, v dalších myšlenkách se hnutí často rozchází. Některé radikální (ortodoxně marxistické) feministky například tvrdí, že třídní boj

²⁴ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3 (str. 258)

²⁵ tamtéž (str. 259)

²⁶ tamtéž (str. 260)

²⁷ tamtéž (str. 260)

je důležitější a zásadnější než „boj pohlaví“. Pro mnoho moderních socialistických feministek je tomu jinak, pro ty je sexuální útlak na stejné úrovni jako třídní boj, zaměřují se tak často z moderní marxistické teorie nejen na ekonomická hlediska, ale také na kulturní a ideologické kořeny patriarchy.²⁸

Radikální feminismus a jeho vznik je převážně spjat s druhou vlnou feminismu, kde mnoho autorek vyšlo za rámec dosavadních politických ideologií. Genderové problémy jsou vnímány jako závažný problém stojící sám o sobě. Oproti liberálnímu a socialistickému proudu vnímají radikální feministky, že liberalismus ani socialismus neuznal gender jako nejzásadnější společenské dělítko. Popisují patriarchy ve veřejném životě, ekonomice, sociálních oblastech, ale také v osobní a sexuální etice. Tato tendence se projevila v díle Simone de Beauvoir a ovlivnila další radikální feministky, jako je Eva Figes, Germaine Greer nebo Kate Millett.²⁹ Eva Figesová ve své knize *Patriarchální postoje* (1970) popisuje, jak nerovnost prostupuje do všech oblastí světa a odráží se v kultuře, filozofii, morálce nebo náboženství. Germaine Greer v knize *Ženský eunuch* (1970) popisuje, že jsou ženy vedeny k pasivní sexuální roli.³⁰

Proto se stává ústředním tématem radikálního feminismu sexuální útlak, který je popisován jako nejzákladnější rys společnosti a ostatní nespravedlnosti jsou až druhotné. Gender je vnímán jako důležitější než rasa, národnost nebo společenská třída. A tak je podle většiny radikálních feministek zapotřebí sexuální revoluce, v níž budou politicko-kulturní principy patriarchy nahrazeny.³¹

Je ovšem také důležité zmínit, že některé principy radikálního feminismu si protirečí, a to převážně v kontextu silného „proženského“ proudu, který plynul zejména z Francie a USA, ten se výrazně obrací na pozitivní ctnost mateřství a plodnosti, která se vylučuje s myšlenkou, že společnost je přirozeně androgenní. Také významně akcentuje, že postoje a hodnoty mužů a žen jsou jiné.

Radikálnímu feminismu a dalším feministickým proudům by se mohla věnovat celá odborná práce, proto shrnuji jen dílčí části a vybírám jen několik teoretiček. Jednou z dalších radikálních feministek a důležitou teoretičkou pro ekofeministické hnutí byla například teoložka Mary Daly, která napsala knihu *Gyn/Ecology* (1978), kde zkoumala duchovní vesmír ženského osvobození, který spojila s tématem ničení životního prostředí, jež je výsledkem „planteráního patriarchy“, a tak předpověděla situace, ke kterým hromadně dochází ve 21. století.³² Daly, stejně jako dílčí skupiny radikálního feminismu, označovala za

²⁸ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3 (str. 262)

²⁹ tamtéž (str. 262)

³⁰ tamtéž (str. 263)

³¹ tamtéž

³² DELAP, Lucy. *Feminismy*. London: Penguin Books, 2020. ISBN 978-80-275-1079-5 (str. 85)

strůjce a původce patriarchátu čistě a jen muže. Označení muže za jediného viníka společenských problémů je jedna z dalších otázek, na kterých se radikální feministické hnutí neshoduje.³³

1.1.3.1.1 Třetí vlna feminismu

Ve třetí vlně feminismu, která se na Západě datuje od 80./90. let 20. století se feminismus stává globálním společenským fenoménem, který je velice rozmanitý a pestrý. Neomezuje se jen na politickou oblast, a tak ho nelze označit za jednotný proud, nýbrž zkoumá samotné patriarchální a sexistické základy společnosti a odhaluje subjektivitu žen. Hlavní změnou, kterou třetí vlna přináší, je důraz na propojení genderu a dalších společenských nerovností (etnicita, věk, náboženství, sexuální orientace ad.). Oddělují se i proudy, které myšlenky třetí vlny feminismu kritizují a hnutí se ještě více diverzifikuje. Přestože feminismus je sociálním hnutím, ve třetí vlně spolu dílčí větve nevedou dialogy. Místo společného konsenzu se navzájem snaží vymezovat, popřípadě ignorovat. Obecně by se ale dalo říci, že dominantním prvkem třetí vlny feminismu je intersekcionalita.³⁴

Jedna z významných představitelk třetí vlny feminismu je filozofka a teoretička psychoanalýzy Judith Butler, která do feministického prostředí přinesla diskuzi nad pojmem „žena“ a obecně otázky týkající se genderového spektra. Z velké části feministické hnutí kritizuje a říká, že se doteď feminismus snažil ženy sjednocovat a unifikovat pojem „žena“, aby hnutí mohlo prosadit své vlastní cíle.

Hnutí se oproti 60. letům deradikalizovalo, ale také fragmentovalo, a proto je dnes obtížné najít jednotný společný základ. K hlavním feministickým proudům - liberálnímu, socialistickému a radikálnímu se dnes ještě připojují proudy postmoderní, psychoanalytické, černošské, lesbické ad.³⁵

Samo hnutí stojí před mnoha problémy, jako jsou například sílící nové pravicové tendence v západní Evropě po 80. letech, jako byla vláda Margaret Thatcher ve Velké Británii nebo vláda Ronalda Reagana v USA, jejichž politika byla vyloženě antifeministická. Panovalo silné volání po obnově „tradičních hodnot“ a mnoho společenských problémů bylo sváděno na ženy, které pracují, tím zatěžují sociální systém a podkopávají hodnoty tradiční rodiny. Spisovatelka Susan Faludi tento jev shrnula jako „syndrom svádění věcí na feminismus“. Také samotné hnutí stojí před novými výzvami, mnoho původních cílů totiž bylo již splněno. Hnutí se neshodne na otázkách spojených s prostitucí, pornografií a cenzurou, interrupcí,

³³ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3 (str. 264)

³⁴ NĚMCOVÁ, Lenka. *Feminismus jako sociální hnutí a genderová teorie*. Bakalářská práce, vedoucí Lánský, Ondřej. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy a filosofie, 2016.

³⁵ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3 (str. 268)

materstvím ad.³⁶ Spisovatelka a novinářka Germaine Greer se však ve své knize *Celá Žena* (1999) ostře vymezuje proti názoru, že by feministické hnutí dosáhlo veškerých cílů a tvrdí, že je stále potřeba bojovat. Za příklady uvádí např. to, že ženy oproti mužům stále méně rozhodují o svém těle, neplacenou nebo podplacenou práci žen, nízké společenské hodnocení žen, podřadné role v manželství nebo ve veřejných a politických pozicích atd.³⁷

1.1.3.2. Současné feministické hnutí ve světě a čtvrtá vlna feminizmu

V moderní historii feminizmu, která je často označovaná za čtvrtou vlnu feminizmu, je feministické hnutí roztrženo na širokou škálu proudů a věnuje se rozsáhlému spektru problémů - samozřejmě stále v návaznosti na geopolitickou situaci. (Vzdělání a občanství, pacifismus, antifašismus, sociální péče, ochrana matek a dětí, sociální spravedlnost (rasismus, xenofobie, homofobie atd.), dělnická a lidská práva, sexuální autonomie, kulturní exprese, reprodukční práva a další.)³⁸

Čtvrtá vlna feminizmu, která se převážně skládá z online aktivismu na sociálních sítích, jako je Facebook a Twitter (dnes platforma X), se globálně oficiálně neoznačuje za feministické hnutí. Jedná se hlavně o formu online interakce. V online prostředí se objevují feministické kampaně jako například hnutí #MeToo nebo #Timesup. Sociální média se stala katalyzátorem boje proti obtěžování žen, profesní diskriminaci, mediálnímu sexismu a genderovému obtěžování.³⁹

Hnutí je stále aktivní a dělí se na dílčí a menší skupiny. Druhým z hlavních prostředků, které aktuální hnutí (hlavně v Evropě) využívá je forma protestu, která je postavena na tělech (oblečených i neoblečených). Příklady jsou třeba SlutWalks, FEMEN nebo Pussy Riot. Jde často o protesty a kampaně, které různými formami upozorňují na dlouhodobé kulturní znevažování žen a jejich sexualizaci. Aktivistky využívají svá těla k upozorňování na prostituci, sexuální turistiku a násilí na ženách.⁴⁰

Třetím z klíčových fenoménů pro současné feministické hnutí je institucionalizovaný feminizmus (státní), kdy se už od třetí vlny určité cíle nebo organizace propsaly do politického dění. V některých zemích se prosadily genderové kvóty pro kandidáty do parlamentních voleb a dochází k nárůstu zvolených žen do politických pozic. Také různé organizace jako Evropská Unie nebo Organizace Spojených národů financovaly ženské

³⁶ HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3 (str. 267)

³⁷ tamtéž (str. 268)

³⁸ DELAP, Lucy. *Feminizmy*. London: Penguin Books, 2020. ISBN 978-80-275-1079-5 (str. 314)

³⁹ MOHAJAN, Haradhan. (2022). Four Waves of Feminism: A Blessing for Global Humanity. *Studies in Social Science & Humanities*. 1. 1-8. 10.56397/SSSH.2022.09.01. (str. 15, kapitola 5.4. fourth wave feminism), dostupné z: https://mpira.ub.uni-muenchen.de/114328/1/MPRA_paper_114328.pdf

⁴⁰ DEAN, Jonathan. AUNE, Kristin. Feminism Resurgent? Mapping Contemporary Feminist Activisms in Europe, *Social Movement Studies*, 2015, 14:4, 375-395, DOI: [10.1080/14742837.2015.1077112](https://doi.org/10.1080/14742837.2015.1077112)

politické agentury nebo se také zformovaly organizace jako Evropská ženská lobby (European Women's Lobby) nebo výbory pod Evropským parlamentem pro práva žen v Evropském parlamentu (European Parliament's Women's Rights) či výbor pro rovnost žen a mužů (Gender Equality Committee). Také se všechny státy EU zavázaly k mapování gender dat (jako je zaměstnanost pohlaví ad.). Stejně tak se zakládají i feministické strany, jak se tomu stalo například v Německu a Švédsku.⁴¹

Zjednodušeně řečeno, feministické hnutí stále existuje a pokračuje v boji za své cíle, je ovšem hodně diverzifikované, má nespočet myšlenek, taktik, proudů a cílů, které nejsou jednotné, nedají se globalizovat a unifikovat.

1.1.3.3. Feministické hnutí v České republice

Historie českého feministického hnutí je odlišná oproti situaci na Západě, chtěla bych v následující kapitole vysvětlit, proč tomu tak je a přiblížit základní rozdíly. Kořeny feministického hnutí sahají v České republice již do poloviny 19. století, za jeho počátek je často označován vznik Amerického klubu dam, který inspiroval ke vzniku mnoho dalších spolků, které se orientovaly na různé typy pomoci ženám. Probíhalo dlouhé období pomáhání - přes slib Tomáše Garrigue Masaryka ve Washingtonské deklaraci, kde se v Ústavě Československé republiky ukotvila zásada politické, kulturní i sociální rovnosti pro ženy (1920), až po aktivity Františky Plamínkové v Ženské národní radě (1923). Ovšem pro vznik ekofeminismu toto období není natolik podstatné a věnují se mu jiné práce, proto bych chtěla přiblížit hlavně období od druhé poloviny 20. století, kde se v západním světě rozvíjí moderní sociální hnutí ruku v ruce s tím feministickým, ovšem situace v Československu je však od západního světa rozdílná.

Situace v Československu je srovnatelná s dalšími státy tzv. východního bloku, kde byl vývoj rovnoprávnosti žen a dalších otázek, za které bojovalo feministické hnutí na Západě, mnohem rychlejší. K paradoxům vývoje po 2. sv. válce patří fakt, že socialistické státy byly ve zrovnoprávnění mnohem víc napřed oproti demokratickým zemím západní Evropy. Například již v roce 1950 platil v ČSR zákon o rodině, nastolující absolutní rovnost obou pohlaví ve všech rodinných vztazích (v Německé spolkové republice se tak stalo až v roce 1977).⁴²

Pro Československou republiku bylo v socialistickém období pro emancipaci žen velmi důležité sexuální osvobození - dalo by se říci, že Československo bylo v tomto tématu průkopnické. Jako první v Evropě se u nás dekriminalizovala homosexualita (1961), výzkum ženského orgasmu v České republice začal už v roce 1952, byly legalizovány potraty a rozvod z manželství. Sexuologický ústav byl založen již v roce 1921 a v období reálného socialismu byli právě sexuologové hlavními průkopníky „feministických“ témat, v jejich

⁴¹ DEAN, Jonathan. AUNE, Kristin. Feminism Resurgent? Mapping Contemporary Feminist Activisms in Europe, *Social Movement Studies*, 2015, 14:4, 375-395, DOI: [10.1080/14742837.2015.1077112](https://doi.org/10.1080/14742837.2015.1077112)

⁴² WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Gender sondy (Karolinum). Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-5005-0. (str. 10)

rukou bylo sexuální osvobození. Nejde v tomto případě o osvobození, které by bylo tradiční pro západní feministické myšlenky, kde se genderový pokrok většinou prosadil zdola skrze sociální hnutí. Feministické hnutí jako takové v předlistopadovém období neexistovalo.⁴³ Za drobné výjimky bychom mohli označit skupinu žen v Pražských matkách,⁴⁴ organizaci, která byla založená na kampani proti environmentálnímu znečištění Prahy způsobující nárůst počtu dětských onemocnění.⁴⁵ Pokud už ženy byly aktivizovány, tak ne jako feministky. Oficiálně totiž panovala rovnoprávnost, a proto se mobilizace okolo feministických témat jevila jako zbytečná nebo by byla považována za přímou kritiku státu.⁴⁶ Během Sametové revoluce nebyla feministická témata aktivně komunikována, stejně tak jsou minimálně zmíněna v dokumentech Charty 77.⁴⁷

1.1.3.3.1 Situace po roce 1989

Antikomunistická nálada generace Sametové revoluce, která reálný socialismus označovala jako formu úpadku, vhodila veškeré předchozí snahy do jednoho pytle a uzavřela je do státního „špatného“ socialismu. Tato společenská nálada ovlivnila i veškeré feministické otázky a polistopadový feminismus se odřízl od socialistické historie - v podstatě pro něj historie českého feminismu končí v roce 1948.⁴⁸

Český feminismus začal hledat inspiraci na Západě, hlavně v angloamerickém světě, který ovšem nereflektoval kontext a tradice, které se odehrály v ČSR. České ženy na konfrontaci se západním feminismem nebyly připraveny. Dosaženou rovnoprávnost žily jako nereflektovanou samozřejmost, a to hlavně díky tomu, že československé ženy dostaly rovnoprávnost „darem“ jako součást politického programu socialismu a nemusely za ní bojovat.

Jiřina Šiklová, česká socioložka, publicistka a spisovatelka, napsala ve svých *Poznámkách ke změnám v postavení žen v České republice v roce 1989* (2006), že ženy po Sametové revoluci

⁴³ GHODSEE, Kristen Rogheh. *Proč mají ženy za socialismu lepší sex: a další argumenty pro ekonomickou nezávislost*. Přeložil Sylva FICOVÁ. Brno: Host, 2020. ISBN 978-80-275-0133-5. (Z předmluvy Socialistická expertiza v Československu od Kateřiny Liškové - (str. 12-14))

⁴⁴ Po revoluci se kromě ochrany životního prostředí skupina zaměřila ještě na sociální svépomoc a sloužila jako výchozí platforma budoucích mateřských center

⁴⁵ VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina. *Ženské hnutí v České republice po roce 1989* [online]. Brno, 2006. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/a9xox/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Ondřej CÍSAŘ.

⁴⁶ FIŠEROVÁ, Anna. *Sametová revoluce: genderová perspektiva*. Bakalářská práce, vedoucí Gelnarová, Jitka. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra politologie, 2016. - <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/81586/130175836.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (str.28)

⁴⁷ VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina. *Ženské hnutí v České republice po roce 1989* [online]. Brno, 2006. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/a9xox/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Ondřej CÍSAŘ.

⁴⁸ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Gender sondy (Karolinum). Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-5005-0. (str. 11)

horlivě, jako celá postkomunistická společnost, kopírovaly západní myšlenky - a to i ty špatné. Feministická uskupení, která v tu dobu v ČSR existovala, žádným způsobem nepřispěla skrze své zkušenosti ke změně západních teorií a nepřevzala socialistické principy, i když původně fungovaly. Šiklová tvrdí, že to nebylo kvůli tomu, že by české ženy neměly, co říci, ale kvůli tomu, že byly obecně jakoukoli ideologií zhnuseny. „*Potřebovaly jsme se napřed rozprchnout, rozdělit, zkoušet si nové role, individualizovat se. Až později, jsme byly my ženy, schopny se znovu spojovat, podržovat se určité organizaci a vytvářet nové celky.*“⁴⁹

Přestože začátek 90. let byl otevřen aktivismu, který se postupně stával institucionalizovaným, žádné výrazné feministické hnutí v České republice nevzniklo a obecně veřejný diskurz v otázkách rovnoprávnosti nebyl pro vznik feministického hnutí příznivý. Vznikaly drobné organizace, které se věnovaly dílčím tématům, často ochraně žen v konkrétní oblasti, ať už v zaměstnání nebo ve specificky ohrožené skupině. Byly to například tyto ženské organizace: Elektra – centrum pomoci ženám zneužitým v dětství, UNIPA – unie porodních asistentek, ROSA – centrum pro týrané ženy a osamělé ženy, La Strada – prevence obchodu se ženami, Občanské sdružení Znovuzrozený porod a Hnutí za aktivní mateřství či eLnadruhou – spolek lesbických a bisexuálních žen ad. (*Seznam ženských organizací* 2003). Důležitým aktérem, který také vznikl v roce 1991 jsou Gender Studies o.s.p., původně projekt, ve kterém skupina intelektuálů a intelektuálek založila knihovnu a dala si za cíl, aby byla genderová studia vyučována na vysokých školách v České republice.

Feminismus byl často interpretován jako nebezpečný koncept zuřivých, dogmatických feministek ze Západu a prezentován jako souhrn anti-rodinných, protimužských, protiženských, protidětských a dalších podobných názorů. Situace pro vznik a aktivity feministického hnutí byla ještě méně příznivá během vlády Václava Klause, kdy se politické prostředí pro veřejný neziskový sektor uzavřelo. Václav Klaus a jeho příznivci navíc označovali feminismus jako „ze zahraničí vnucenou levicovou ideologii“.⁵⁰

Změnu tohoto paradigmatu přinesl proces evropské integrace, kdy období příprav na vstup České republiky do Evropské unie a další tlak mezinárodních organizací (jako OSN) přimělo státní úroveň věnovat se otázkám týkajících se rovnoprávnosti žen. V občanském sektoru se ale stále tvořily jen menší organizace, které se specializovaly na dílčí problematiky.⁵¹

1.1.3.3.2 Současné feministické hnutí v České republice

Noví aktéři přišli na přelomu tisíciletí, kdy se v roce 2000 objevuje nová anarchofeministická skupina Feministická skupina 8. března, která usilovala o navrácení MDŽ jeho původnímu

⁴⁹ WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Gender sondy (Karolinum). Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-5005-0. (str. 195)

⁵⁰ VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina. *Ženské hnutí v České republice po roce 1989* [online]. Brno, 2006. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/a9xox/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Ondřej CÍSAŘ.

⁵¹ tamtéž

významu nebo aktivně bojovala proti legislativnímu zásahu do povolené interrupce.⁵² K dosahování svých cílů využívala i happeningy a přímé akce, například blokovala pochody Hnutí pro život. Ve stejném roce také vzniká časopis Bloody Mary, který se označoval za „pure punk feminist zin“ a hlásil se k feministickému hnutí Riot Grrrls.⁵³ V roce 2002 vznikla iniciativa Hlídací feny, která se naopak snažila o prosazení žen do politiky, roku 2004 za podobným účelem vznikla i organizace Občanské sdružení Forum 50 %. V tomto období také přichází vlna aktivistek, které vnášejí do veřejného prostoru celkové téma genderové rovnosti. Do této doby se organizace vždy věnovaly jenom specifickým tématům a žádná z organizací neměla za cíl prosazovat genderovou rovnost jako takovou. To se na přelomu tisíciletí mění a i v českém prostředí se ustalují pojmy jako je gender, feminizace chudoby, druhotná viktimizace atd.⁵⁴

Veřejná shromáždění a nové feministické české hnutí vychází především z antikapitalistického hnutí (hnutí antiglobalizačního či radikální levice). Tento proces odtrhávání se od radikální levice a tvorba vlastních feministických struktur je totožný s druhou vlnou feminismu v 60. a 70. letech v západní Evropě. Akce, které nové feministické hnutí pořádá, jsou více kreativní a kulturně zaměřené (oproti převážně mužským organizacím). Podle socioložky Marty Kolářové feministické hnutí na přelomu tisíciletí zatím v porovnání s hnutím na Západě nepřešlo do třetí vlny a principy, které využívá, jsou nejbližší druhé vlně feminismu 60. a 70. let.⁵⁵

Do roku 1998 také neexistovaly žádné velké formální koalice ženských organizací, dokud nevznikla Asociace pro rovné příležitosti, která však nesdružovala všechny důležité organizace. Bokem zůstal například Český svaz žen a další velká organizace - Unie katolických žen. Později sdružovací úlohu ženských organizací v České republice převzala organizace ARP Česká ženská lobby (ČŽL), pod kterou se sjednotily i tyto významné organizace. V roce 2005 se Česká ženská lobby stala členskou organizací Evropské ženské lobby (EWL).⁵⁶ Dnes spojuje 37 proženských organizací.⁵⁷

V současnosti v České republice najdeme mnoho hnutí, sdružení či organizací zabývajících se ženskou otázkou a feministickými tématy. Do českého prostředí se také dostaly principy

⁵² *Feministická skupina 8. března* [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://fs8brezna.ecn.cz/files/prochoice02.html>

⁵³ KOLÁŘOVÁ, Marta. Aktivistický proud feministického hnutí v ČR. *Aspekt*, 2003. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=2341>

⁵⁴ VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina. *Ženské hnutí v České republice po roce 1989* [online]. Brno, 2006. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/a9xox/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Ondřej CÍSAŘ.

⁵⁵ KOLÁŘOVÁ, Marta. Aktivistický proud feministického hnutí v ČR. *Aspekt*, 2003. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=2341>

⁵⁶ ZVELEBILOVÁ, Anna. *Repertoár jednání českých ženských organizací*. Diplomová práce, vedoucí Navrátil, Jiří. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra studií občanské společnosti, 2016.

⁵⁷ *Česká ženská lobby* [online webové stránky]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.czlobby.cz

čtvrté vlny feminismu a v České republice existují hnutí, která se věnují digitálnímu aktivismu (např. feministický kolektiv SdruŽeny, ten se však věnuje i fyzickým, nejen protestním akcím, potažmo časopis Heroine).⁵⁸ Stejně jako v západním světě nelze ani v České republice najít nic jako hegemonní feminismus, je to hnutí mnoha proudů, myšlenek i strategií.

Závěrem, feministické hnutí v České republice si neprošlo podobnou formou transformace jako tomu bylo za Západě, kde se do současnosti rozlišují tři vlny feminismu a vývoj hnutí byl velice rozmanitý a dal prostor pro vznik několika proudů. Komunistický režim zamezil vzniku širokého feministického hnutí u nás. Existují ovšem skupiny, které otevírají témata patriarchy, intersekcionality a využívají taktiky, které se dnes mohou označit jako čtvrtá vlna feminismu.

1.1.3 Environmentální hnutí

Environmentální hnutí hraje velkou roli při vzniku hnutí ekofeministického, jeho definice se ale po světě liší. Environmentální hnutí v České republice je od 90. let spojeno s pojmem „ekologie“. Pro mou práci si ale vybírám definici A. Dobsona, která říká, že environmentální hnutí je sociální hnutí, které je v protikladu s ekologismem (ten popisuje jako novou ideologii, která přináší radikální proměnu vidění světa i politiky a napadá mnohé z faktických i hodnotových předpokladů všech tří dosud dominantních ideologií. Proto je v principu nemožné zastávat ekologicky-socialistický, ekologicky-liberální ekologicky-konzervativní postoje). Naopak environmentální postoj je slučitelný s jakoukoliv dosavadní ideologií.⁵⁹

1.1.3.1 Historie environmentálního hnutí

Kořeny environmentálního hnutí bychom mohli hledat už v romantismu, ovšem v této kapitole bych se ráda věnovala převážně „modernímu“ environmentálnímu hnutí, které se nejvíce odráží v aktuálním ekofeministickém hnutí. Zdůrazňuji proto v této kapitole konkrétní historické události, které jsou důležité pro ekofeministický kontext.

1.1.3.1.1 Ochránci přírody

Předchůdcem moderního environmentálního hnutí jsou spolky, které se v 19. století věnovaly ochraně přírody, převážně v kontextu ochrany lesů. Až postupem času se mezi ochranáře a širší veřejnost dostaly myšlenky, které prosazovaly, že by společnost měla brát za svou povinnost zachovat životní prostředí budoucím generacím, že za poškození životního prostředí může člověk a pro účel ochrany životního prostředí bychom měli využívat

⁵⁸ VOKÁLOVÁ, Lucie. *Sociální média a sociální hnutí: se zaměřením na feministická hnutí*. Bakalářská práce, vedoucí Pekáček, Ondřej. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra sociologie, 2022.

⁵⁹ BINKA, Bohuslav. *Zelený extremismus: ideje a mentalita českých environmentálních hnutí*. [Brno]: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4791-4. (str. 18)

empirické vědecké metody. Tyto myšlenky se začaly rozvíjet převážně v Britské Indii za účelem ochrany lesů.⁶⁰

Ochranářům přírody by se mohla věnovat samostatná práce. Chtěla bych ovšem vyzdvihnout boje za indické lesy, kde se také poprvé setkáváme se základním principem ekofeminismu. Ženy, které se dostaly do environmentálního boje za ochranu původních pralesů se automaticky staly bojovnicemi za práva žen, byly to totiž právě ony, na něž těžba a industrializace od kolonialistů nejvíce dopadala. Takovým způsobem se původně propojovaly environmentální a feministické myšlenky, ne primárně za účelem feministického boje, ale spíše jakožto sekundární jev boje environmentálního.⁶¹ (Dále viz kapitola Historie ekofeminismu.)

1.1.3.1.2 Moderní environmentální hnutí v západním světě

Moderní environmentální hnutí v západním světě, stejně jako moderní sociální a feministické hnutí, vzniká v 60. a 70. letech 19. století. Pro environmentální hnutí je důležitý post-materiální pohled, který se staví na stranu kritiky kapitalistického systému a společností, jež upřednostňují své zájmy na úkor využívání přírodních zdrojů. Z prostředí, kde panovala nedůvěra v instituce a parlamentní politiky se tak vytvořilo prostředí dynamické, které umožnilo vznik environmentálních hnutí, využívající nové taktiky a otevírající nová témata.

Environmentální hnutí se inspirovala prostředím Nové levice a začala využívat princip společenské změny zdola. Od zmíněných vznikajících hnutí se inspirovaly nejen ve sféře idejí, ale také taktik, jako jsou stávky, demonstrace či performativní happeningy.⁶²

Neformovalo se jenom hnutí, ale také společenské uvědomění, které ústilo v environmentalizaci vědy, politiky a ekonomiky. V roce 1970 v USA snahy vyvrcholily masovou celostátní oslavou *Dne Země*. Významnou roli zde také hrála kniha *Silent Spring* (1962) od Rachel Carson o neblahém důsledku nadužívání pesticidů pro stav životního prostředí. Také se poprvé v roce 1971 uspořádala dnes již známá konference OSN o životním prostředí ve Stockholmu.⁶³

Dynamické období 70. let také dalo prostor pro vznik grassrootovým hnutím, která byla dosud mezi environmentálními hnutími výjimečná, jedinečnost nacházely v médiích a v

⁶⁰ DANĚK, Petr. Rozvoj proti rozvoji: environmentální hnutí v Indii. Geografické rozhledy. Nakladatelství České geografické společnosti s.r.o., 2019, roč. 28, č. 5, s. 12-15. ISSN 1210-3004.

⁶¹ DELAP, Lucy. *Feminismy: globální dějiny*. Přeložil Alžběta VARGOVÁ. Brno: Host, 2022. ISBN 978-80-275-1079-5. (str. 35)

⁶² MINKOVOVÁ, Beatriz. *Případ environmentálního hnutí v ČR: Identita v Extinction Rebellion*. Diplomová práce, vedoucí Novák, Arnošt. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Program Sociální a kulturní ekologie, 2022.

⁶³ JELEČEK, Leoš. Environmental history: its origins, concepts and its origins, concepts and institutionalization (the USA, Europe and the world). *Annales historici Presovienses*. ISSN 1336-7528, 2009, VOL. 9, P. (str. 249 - 252)

rozvoji televize, tisku a fotografie, které umožnily šíření informací a také v nich vznikl prostor pro ukotvení společenských narativů.

Nejznámější environmentální organizace, které v 70. letech vznikly, byly kanadské Greenpeace a britské Friends of Earth⁶⁴, které vzešly jako reakce na nečinnost politických aktérů. Staly se tak protipólem dosavadním ochranným organizacím jako bylo například WWF (Světový fond na ochranu přírody). (Dalším příkladem může být Clamshell Alliance, inspirované německým protijaderným hnutím.) Stejně jako většina sociálních hnutí se ale postupem let institucionalizovala a zprofesionalizovala a dnes je vnímáme spíše jako advokační a „tradiční“ organizace než hnutí, která jsou signifikantní pro radikální aktivismus.

Formalizace environmentálních hnutí vedla ke vzniku nových, radikálnějších, která se vymezovala těm předešlým. Za hlavní centrum by se dala považovat Velká Británie, kde v 90. letech začala vznikat nová hnutí, která využívala jak radikální a konfrontační taktiky, tak nové ideologie a pojetí boje za lepší životní prostředí.⁶⁵ Příklady mohou být antidálniční protesty ve Velké Británii či street parties, spojující boj za udržitelnost měst s bojem proti kapitalismu. Dále pak squatterská centra, antiglobalizační hnutí či nový koncept klimatických kempů.⁶⁶

1.1.3.2 Environmentální hnutí v České republice

Kořeny českého environmentálního hnutí sahají již do předrevolučního období 60. let, kde se ovšem nedá mluvit o moderním typu sociálního hnutí. Příklady mohou být například Sbor ochrany přírody, který založil v roce 1958 Otakar Leiský. Dalším je Hnutí Brontosaurus, které vzniklo po Stockholmské konferenci OSN o životním prostředí. Hnutí ovšem založil Socialistický svaz mládeže a bylo podporováno režimem, a tak mělo hlavně osvětový a výchovný charakter.⁶⁷ Na popud komunistické strany v 70. letech vznikl Český svaz ochránců přírody, který se také věnoval nepolitickým aktivitám. Vznikaly tedy spolky, které nebyly politicky problematické, jelikož autoritářský socialistický režim lidem neumožňoval spontánní a neformální politickou aktivitu.⁶⁸

Všechny tyto organizace se věnovaly tzv. malé ekologii, která zahrnuje spíše ochránářství a drobné buditelské práce. Jediné velké ekologii (ta se zaměřuje na studium ekologických

⁶⁴ Dnes v ČR vystupuje jako Hnutí Duha - Friends of Earth

⁶⁵ MINKOVOVÁ, Beatriz. *Případ environmentálního hnutí v ČR: Identita v Extinction Rebellion*. Diplomová práce, vedoucí Novák, Arnošt. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Program Sociální a kulturní ekologie, 2022.

⁶⁶ NOVÁK, Arnošt. *Tmavozelený svět: radikálně ekologické aktivity v České republice po roce 1989*. Knižnice sociologické literatury. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. ISBN 978-80-7419-254-8. (str. 104)

⁶⁷ *Hnutí Brontosaurus* [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.brontosaurus.cz

⁶⁸ NOVÁK, Arnošt. *Tmavozelený svět: radikálně ekologické aktivity v České republice po roce 1989*. Knižnice sociologické literatury. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. ISBN 978-80-7419-254-8. (str. 167)

systemu jako na celek⁶⁹), se před rokem 1989 mohla věnovat privilegovaná skupina akademiků v Biologické sekci Akademie věd. Díky tomu, že pracovali na Akademii věd, měli výhodnější přístup k citlivým nebo neveřejným datům, s pomocí nichž později mohli zkoumat životní prostředí. Pořádali hlavně přednášky a odborné semináře pro veřejnost, někteří členové sekce byli napojeni na aktivity kolem Charty 77.⁷⁰

Důležitou roli hrál v socialistickém Československu taktéž tramping, který zde měl tradici již od 20. a 30. let. V západní Evropě a USA sehrávala hlavní roli subkulturní a kontrakulturní hnutí, antropolog Arnošt Novák tvrdí, že podobnou roli hrál v Československu právě tramping, který v procesu modernizace nabízel jistou formu úniku před tlaky urbanizace, byrokratizace a industrializace společnosti, stejně jako tomu bylo v konzumní a kapitalistické společnosti Západu.

Stav životního prostředí byl v 80. letech byl v Československu katastrofální. Už v tuto dobu se důležité zahraniční ekologické organizace začaly napojovat na ekologické organizace v Československu - byly to například zmíněné Greenpeace nebo Friends of the Earth. Znečištění ovzduší oxidem siřičitým bylo v Praze a na severozápadě Čech dvacetkrát vyšší než v tu dobu povolovaly tehdejší normy Evropského společenství. Byly znečištěny vodní zdroje - téměř polovina vodních toků nebyla možná využívat jako zdroj pitné vody. Kontaminace zemědělské půdy těžkými kovy ovlivňovala život půdních organismů a funkci potravinového řetězce ad. Všechny důsledky se projevovaly na zdravotním stavu populace, kdy byla průměrná délka dožití o 5 až 7 let kratší než ve vyspělých státech Evropy. Kvůli problémům postupně vznikla velice kvalitní legislativa na ochranu životního prostředí, která se ale lišila od praxe. Mimo legislativu to bylo hlavně obyvatelstvo, které se zabývalo problémy se životním prostředím - to se hlavně propsalo do demonstrací, které předcházely Sametové revoluci.⁷¹

1.1.3.2.1 Vnitropolitický vývoj v roce 1989

Po policejním zásahu 17. listopadu 1989 na Národní třídě v Praze došlo k rychlému vnitropolitickému vývoji, v němž dílčí roli hrála i nespokojenost obyvatel se situací kolem životního prostředí.

Občanské fórum (OF) vzniklo v neděli 19. listopadu v Činoherním klubu a na svém ustanovujícím shromáždění vyzvalo k celospolečenské diskusi o budoucnosti Československa a formou svolání formulovalo své základní požadavky – vyšetření policejního zásahu,

⁶⁹ např. interakcemi mezi organismy nebo vztahy mezi populacemi

⁷⁰ Tamtéž (str. 169)

⁷¹ NOVÁK, Miroslav. Článek: Otázky ochrany životního prostředí v české republice před a po roce 1989, 2019. Dostupné z: <http://www.regionálnírozvoj.eu/201902/otazky-ochrany-zivotniho-prostredi-v-ceske-republice-pred-po-roce-1989?page=17>

nalezení odpovědných osob a jejich odvolání z funkcí a propuštění vězňů. Ekologické požadavky zatím chyběly, ale mezi osmnácti signatáři byl již ekolog Josef Vavroušek.⁷²

21. listopadu pak Josef Vavroušek a Ivan Dejmal dali podnět ke vzniku volného ekologického shromáždění Zelený kruh, které funguje do současnosti.⁷³ Plakáty Zeleného kruhu pak informovaly nejen o změně v rámci politické moci, ale také o aktivní mobilizaci občanské společnosti. Po vytvoření odborných komisí v nich zasedali oba ekologové. 26. listopadu vydalo OF programové zásady, ve kterých se už věnovalo životnímu prostředí: *„Všichni musíme hledat cestu k obnovení harmonie mezi člověkem a jeho životním prostředím. Budeme usilovat o postupnou nápravu škod, které jsme přírodě za poslední desítky let způsobili. Pokusíme se navrátit původní krásu naší krajiny a lidským sídlům, zabezpečit dokonalejší ochranu přírody a přírodních zdrojů. Zasadíme se o to, aby se v co nejkratší době podstatně zlepšily základní podmínky života člověka, aby byla zajištěna kvalitní pitná voda, čisté ovzduší a nezávadné potraviny. Budeme naléhat na základní zlepšení systému péče o životní prostředí, který bude zaměřen nejen na likvidaci dosavadních zdrojů znečišťování, ale především na prevenci dalších škod. Zároveň budeme muset změnit skladbu a zaměření našeho národního hospodářství a tím zejména snížit spotřebu energie a surovin. Jsme si vědomi, že to bude spojeno s oběťmi, které se dotknou každého z nás. To vše vyžaduje změnu hierarchie hodnot a životního stylu.“*

OF také žádalo o vytvoření tržní ekonomiky s přiměřenou mírou sociální a ekologické politiky. Ekologické křídlo OF do diskuze nevstupovalo jen s požadavky na ochranu životního prostředí, ale také s komplexním pohledem v ekonomickém a sociálním kontextu.

Po obměně vlády ČSR zasedl jako ministr bez portfeje i ekolog Bedřich Moldan. V roce 1990 vytvořila Česká národní rada Ministerstvo životního prostředí.⁷⁴ Z členů hnutí se postupně stávali etablovaní politici. Ovšem podle sociologa a politologa Ondřeje Císaře se aktivisté těšili otevřenému přístupu, jak vůči „starému aktivismu“, tak i tomu vznikajícímu „novému“ a environmentální hnutí si tak prošlo rychlou transakční formou (viz kapitola sociální hnutí).

1.1.3.2.2 Situace po roce 1989

Paralelně se Sametovou revolucí vznikala nová studentská radikálnější hnutí, jako v tu dobu bylo Hnutí Duha (1989) či později hnutí Animal S.O.S. Také vznikla organizace Děti Země. Během 90. let také další organizace v nevládním sektoru, a to sdružení Calla (1991), česká

⁷² Demokratická revoluce 1989 - Dokumenty OF z listopadu a prosince 1989. *Akademie věd České republiky* [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <http://www.89.usd.cas.cz/cs/dokumenty.html>

⁷³ *Zelený kruh* [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.zelenykruh.cz

⁷⁴ NOVÁK, Miroslav. Článek: Otázky ochrany životního prostředí v české republice před a po roce 1989, 2019. Dostupné z: <http://www.regionalnirozvoj.eu/201902/otazky-ochrany-zivotniho-prostredi-v-ceske-republice-pred-po-roce-1989?page=17>

odnož Greenpeace (1992), Společnost pro trvale udržitelný život (1992), Ekologický právní servis (1995), NESEHNUTÍ (1997) či Arnika (2001).⁷⁵

Většina environmentálních hnutí měla stále tendenci k apolitické formě boje. Zůstal zakořeněn technokratický postoj ze socialistického Československa, který kladl důraz na přírodovědně-technické poznání. Mezitím, co se v západním světě tvořil radikální zeleně-orientovaný proud myšlenek, po Sametové revoluci v Československu tomu bylo obráceně. V České republice byly ekologické škody vnímány jako důsledek centrálně plánovaného socialistického režimu a ve většině environmentálních sporů se akcentovala liberální demokracie, tržní ekonomika a prakticky se ignorovaly jemnější, sociální, politické a ekonomické struktury než byl „stát“ a „trh“.⁷⁶ Hnutí ale v tomto období měla již zmíněný přístup do politického prostředí a k nově vznikající politické moci.

Vše se změnilo v roce 1992 po nástupu Václava Klause jako předsedy vlády, kdy se politické prostředí aktivismu uzavřelo, a to převážně pro „nový“ typ aktivismu, který vnímal jako politického nepřítele. Začal převládat nový neoliberalně-ekonomický diskurz s pověstnou metaforou „*ekologie je šlehačka na dortu, na kterou si musíme vydělat*“.⁷⁷ V mediálním prostoru začaly převládat nové „západní ekonomické narativy“ o přirozenosti stavu lidstva nebo o „pokusu návratu k rozumu“. Převládl diskurz, který vystavěl rétoriku tak, že tržní ekonomika dosáhla své dokonalosti. Tuto mediální rétoriku velice rychle následovalo opadnutí zájmu o environmentální problematiku. Celkově se tak s ekonomickou transformací vláda začala lidskoprávním a ekologickým problémům věnovat velice okrajově, což pozastavilo ekologickému hnutí možnost se napojovat na další aktéry.⁷⁸

Hnutí si v tomto období prošla deradikalizací. Velkou pomocí byly zahraniční organizace, které do České republiky posílaly různé formy pomoci, což environmentálním organizacím pomohlo. Podle Císaře je to profesionalizovalo, stabilizovalo a vedlo již k zmíněné deradikalizaci. Avšak je také důležité zmínit, že podle dat, které Císař získal, tomu nebylo pokaždé. V období, kdy česká pobočka Greenpeace získala nezávislost nad zahraničními financemi, „závislé“ Hnutí Duha blokovalo dostavbu Jaderné elektrárny v Temelíně.⁷⁹

Řada kompetentních ochranářů byla vytlačena z úřadů a nový ministr životního prostředí František Benda se odmítal setkávat s nevládními ekologickými organizacemi a vést s nimi

⁷⁵ PATRIKA, Miroslav. *Děti Země: Dvacetiletí ekologického hnutí* [online]. In: . [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://detizeme.cz/zprava.shtml?x=2210302>

⁷⁶ NOVÁK, Arnošt. *Tmavozelený svět: radikálně ekologické aktivity v České republice po roce 1989*. Knižnice sociologické literatury. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. ISBN 978-80-7419-254-8. (str. 171)

⁷⁷ NOVÁK, Arnošt. *Tmavozelený svět: radikálně ekologické aktivity v České republice po roce 1989*. Knižnice sociologické literatury. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. ISBN 978-80-7419-254-8. (str. 184)

⁷⁸ MINKOVOVÁ, Beatriz. *Případ environmentálního hnutí v ČR: Identita v Extinction Rebellion*. Diplomová práce, vedoucí Novák, Arnošt. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Program Sociální a kulturní ekologie, 2022.

⁷⁹ tamtéž

jakýkoli (i neformální) dialog. Když Hnutí Duha nebo Děti Země kriticky upozorňovaly na neregulovaný ekonomický růst, byly označeny za nepřátele a byly postupně vytlačeny z „legitimní politické sféry“. Politika Václava Klause vedla k zařazení několika environmentálních organizací na seznam extremistických organizací.⁸⁰

Po letech vlády Václava Klause proběhlo několik událostí, které environmentální hnutí v České republice formovaly. A. Novák za klíčové události označuje hlavně období konfrontací a obrany vesnice Libkovice, kampaň proti dostavbě jaderné elektrárny Temelín, obecně vyzdvihuje anarchistické akce, které přišly s konceptem přímé akce nebo tzv. street parties.⁸¹

1.1.3.2.3 Současné environmentální hnutí v České republice

České environmentální hnutí se až do roku 2015 koncentrovalo převážně do profesionálních neziskových organizací. V roce 2015 vzniklo grassrootsové hnutí *Limity jsme my*, které spustilo vlnu vzniku dalších klimatických hnutí v České republice a vytvořilo tak novou odnož environmentálního hnutí.

Potenciál klimatického hnutí se v České republice začal zvyšovat až v moment, kdy se „zdola“ začala aktivně zapojovat lokální grassrootsová složka hnutí. Klíčovým mezníkem byl první *Klimakemp*, který proběhl v létě 2017 a následně vznik české odnože studentského klimatického hnutí *Fridays for Future* na začátku roku 2019. V tomto roce byl znatelný také velký rozmach hnutí *Extinction Rebellion* a dalších menších skupin, hnutí a iniciativ.⁸² Toto vzednutí globální a posléze i české společnosti a zvýšený zájem o klimatickou krizi je přisuzováno mediální souhře vystoupení švédské klimatické aktivistky Greta Thunberg s vydáním zprávy IPCC (Mezivládního panelu pro změnu klimatu při OSN) z října 2018, která akcentuje společenskou transformaci k uhlíkové neutralitě.

Hnutí se od roku 2015 skládá převážně ze studentek a studentů a rodičů (a to hlavně matek), pro které se klimatický aktivismus stal otázkou podpory a zajištění budoucnosti svých dětí. Do širšího hnutí by se také dala zařadit umělecká sféra nebo i lidé, kteří se věnují udržitelnému podnikání. Stále jsou v prostoru již etablovaná hnutí, která rovněž akcentují problematiku klimatické krize (jsou to organizace, které se zaměřují na lidská práva, městský rozvoj, dopravu nebo ochranu zvířat).⁸³

Michaela Pixová a Véronique Ananké Nebeská, ve svém výzkumu o klimatickém hnutí v České republice *Budoucnost je feministická, Gender a intersekcionalita v českém klimatickém*

⁸⁰ NOVÁK, Arnošt. *Tmavozelený svět: radikálně ekologické aktivity v České republice po roce 1989*. Knižnice sociologické literatury. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. ISBN 978-80-7419-254-8. (str. 190)

⁸¹ NOVÁK, Arnošt. *Tmavozelený svět: radikálně ekologické aktivity v České republice po roce 1989*. Knižnice sociologické literatury. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. ISBN 978-80-7419-254-8. (str. 190 - 241)

⁸² PIXOVÁ, Michaela a Véronique Ananké NEBESKÁ. *Budoucnost je feministická, Gender a intersekcionalita v českém klimatickém hnutí*. 2022. ISBN 978-80-88289-42-5 (str. 13)

⁸³ Tamtéž (str. 14)

hnutí (2022) také konstatují, že: „Ačkoli klimatická spravedlnost či ochrana klimatu figuruje jako téma i v některých feministických organizacích, je zajímavé, že se ke klimatickému hnutí dosud otevřeně a explicitně nehlásí žádná z etablovaných českých feministických organizací, ačkoliv některé feministické organizace, výrazněji zejména Feministická (umělecká) instituce a safe space kolektiv, již klimatickou krizi tematizují.“

Klimatické hnutí (potažmo hnutí environmentální) je v posledních letech velice dynamické a má několik aktérů, strategií a cílů, stejně jako tomu bývá v dalších moderních sociálních hnutích. V současné chvíli neexistuje žádná studie, která by se komplexně věnovala současnému klimatickému či environmentální hnutí v České republice, pouze dílčí práce, které se věnují konkrétním fenoménům. Chtěla bych ještě přiblížit některé výsledky ze zkoumání Michaely Pixové a Véronique Ananké Nebeské, věnující se intersekcionalitě v českém klimatickém hnutí, která je jedním ze zásadních fenoménů důležitých pro pochopení ekofeminismu v České republice.

V aktuálním Českém klimatickém hnutí je povědomí o intersekcionalitě ve srovnání s průměrnou společností nadprůměrné. *„Přestože užší spolupráce mezi klimatickým (potažmo environmentálním) hnutím na straně jedné a feministickým hnutím na straně druhé v Česku neprobíhá, obě hnutí existují vedle sebe už řadu let a minimálně na individuální a hodnotové úrovni se s různou mírou intenzity a v různých rovinách ovlivňují.“*⁸⁴ Nové impulsy do hnutí přináší jeho grassrootová složka, která je více napojená na zahraniční hnutí, kde zmíněná spolupráce probíhá, a zároveň se snaží prefigurativně měnit principy přímo ve svých organizacích. Za posledních pár let se z klimatického hnutí v České republice stalo prostředí s největší koncentrací lidí, kteří problémy, na které upozorňují, vnímají kontextuálně a systémově. Tedy tak, že klimatická krize není oddělená od dalších palčivých společenských problémů (jako je patriarchát, genderová nerovnost, sexismus ad.) Podle výzkumu většina členek a členů současného klimatického hnutí v České republice vnímá momentální politicko-ekonomický systém jako nejen environmentálně neudržitelný, ale i sociálně a genderově nespravedlivý. Většina členek a členů hnutí také vnímá, že principy intersekcionality jsou základními principy pro řešení klimatické krize a dosažení klimatické spravedlnosti.

Závěrem, environmentální hnutí, podobně jako hnutí feministické mělo jiný vývoj v Československu než na Západě, kde si hnutí prošlo mnoha transformacemi. Komunistický režim zamezil průniku ekologicky smýšlejících aktivních lidí do politického prostředí, proto hnutí narůstá až během událostí kolem roku 1989. Dnes, stejně jako ve zbytku světa, reaguje na aktuální témata spojená s klimatickou krizí a akcentuje nejen environmentální problémy, ale do diskuze přináší témata jako je např. nerůstová ekonomika.

⁸⁴ PIXOVÁ, Michaela a Véronique Ananké NEBESKÁ. *Budoucnost je feministická, Gender a intersekcionalita v českém klimatickém hnutí*. 2022. ISBN 978-80-88289-42-5 (str. 121)

1.2 Ekofeminismus

V následujících kapitolách bych se chtěla věnovat ekofeminismu, shrnu základní myšlenky, popíšu historii ve světě a následně se budu věnovat situaci v České republice.

Ekofeminismus je sociální hnutí, které cítí souvislost (teoreticky, prakticky, diskurzivně i materialisticky) mezi útlakem přírody a útlakem žen. Je to hnutí, které bychom laicky mohli považovat za takové, které stojí mezi hnutím feministickým a hnutím environmentálním. Ekofeminismus usiluje o budoucnost a udržitelný svět, postavený na osvobození všech od patriarchy a útlaku žen.⁸⁵ Hlavním z důvodů, proč ekofeminismus vnímá aktuální stav společnosti jako špatný je ten, že ženy a příroda jsou vykořisťovány ve prospěch ekonomického růstu, který přináší výhody pouze mužům.⁸⁶

Ekofeminismus se rodí z poznání, že patriarchální kapitalistický systém těží z vykořisťování a útlaku, ke kterému postupně docházejí proudy jak feministického, tak environmentálního hnutí. Ekofeminismus zastává přístup, který kritizuje binaritu, která rázně rozděluje lidi a přírodu, stejně jako muže a ženy. Namísto nadřazenosti a vykořisťování usiluje o obnovení přirozené rovnováhy a spolupráce. Ekofeminismus byl ale vždy spíše praktickým sociálním hnutím, než teoreticky jasně vyhraněným homogenem.⁸⁷ Některé teoretičky tak ekofeminismus nepovažují za ideologii, ale čistě za sociální hnutí, které naopak stojí proti ideologiím současného světa. Australská socioložka Ariel Salleh, která se zabývá převážně vztahem mezi člověkem a přírodou popisuje, že ekofeminismus slouží k boji proti ideologiím tak, že zpochybňuje globální struktury patriarchy, kapitalismu a kolonialismu. Když ho pojmenujeme jako ideologii, může to být podle Salleh zavádějící, protože to evokuje, že ekofeminismus je myšlenkový proud, kterým chce vládnoucí třída udržet svou moc.⁸⁸

Ekofeminismus, nejenže vnímá, že vykořisťování přírody i žen má stejný základ v patriarchy, ale také od počátku stojí na principu intersekcionality a překračuje staré sociální hranice třídy, rasy, věku a genderu.⁸⁹ **Intersekcionalita** je pojímána jako dynamický koncept. Jde ale převážně o koncept, který se snaží o odstranění genderové nerovnosti a nespravedlnosti během něhož zohledňuje další vlivy a faktory jako je rasa, třída, etnicita,

⁸⁵ *Ecofeminism and Rhetoric : Critical Perspectives on Sex, Technology, and Discourse*, edited by Douglas A. Vakoch, Berghahn Books, Incorporated, 2011. *ProQuest Ebook Central*, Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=769404>.

⁸⁶ ČERNOCH, Petr. *Ekofeminismus [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2024-02-17]. Available from: <https://theses.cz/id/cvlqku/>. Bachelor's thesis. Palacký University Olomouc, Filozofická fakulta. Thesis supervisor Martin Fafejta.*

⁸⁷ JELÍNKOVÁ, Petra. Ohroženy změnou klimatu: Feministky požadují klimatickou spravedlnost. *Kulturní čtrnáctideník A2*. Advojka.cz, 2023, 15.2.2023, XIX., 18. ISSN 1303-6635.

⁸⁸ MARTINOVÁ, Marta. Lidé jsou přírodou ve formě těla: S Ariel Salleh o životě na Zemi, péči a nerůstu. *Kulturní čtrnáctideník A2*. Advojka.cz, 2023, 15.2.2023, XIX., 21. ISSN 1303-6635.

⁸⁹ Tamtéž

národnost, sexualita, tělesné znevýhodnění a další formy útlaku a diskriminace.⁹⁰ V ekofeministické teorii je základem myšlenka, že abychom mohli čelit environmentálním hrozbám, musíme se odprostit od patriarchálního myšlení a jeho principů.

Ekofeminismus má, stejně jako feminismus, několik proudů, taktik, výkladů i praktických podání, stejně tak se liší historickým kontextem ve světě (hlavně na Západě) a v kontextu České republiky (viz kapitola Historie ekofeminismu a kapitola Ekofeminismus v České republice). Proto můžeme nacházet odnože, které jsou laděné marxisticky i proudy s pohanskými či ezoterickými kořeny (viz kapitola Proudý ekofeminismu).

1.2.1 Historie ekofeminismu

Pojem ekofeminismus zřejmě vymyslela a poprvé použila francouzská spisovatelka Françoise d'Eaubonne, a to ve své knize *Feminismus, nebo smrt* z roku 1974, která byla přeložena do angličtiny až v roce 2022.⁹¹ Hybridní termín ekofeminismus vznikl z pozorování žen, že patriarchát objektifikuje jejich těla a zdůvodňuje jimi, že „ženy mají blíže k přírodě“. Kořeny a principy ekofeminismu ale nacházíme už dříve, přestože jako ekofeministické nebyly pojmenovány.⁹²

1.2.1.1 Prapůvodce ekofeminismu

Podobně, jak už jsem psala v kapitole o historii feminismu i za „pramatky“ ekofeminismu bychom mohli považovat již ženy na začátku 20. století, a to hlavně na území kolonizované Indie. Už od začátku britské kolonizace indiští vůdci popisovali teror, který je spojen s industrializační expanzí. Například Mahatma Gandhi napsal o průmyslové revoluci, že je špatná hlavně z toho důvodu, že napodobuje evropský růst, který je málo ohleduplný k živočišným druhům a komunitám, které na území žily již před kolonizací. Gándhího protégé Meera Behn prohlásila, že Indie si vytyčila vlastní cestu, která odmítá evropské modely a jde cestou, která se soustředí na uspokojování potřeb místních obyvatel, aniž by se ničilo životní prostředí. Byla to pak právě ona, která vedla snahu o novou nezávislou indickou vládu a o zavedení udržitelného zemědělství a udržitelného rozvoje. Také byla jednou z prvních z dlouhé řady žen, které sehrály klíčovou roli při propojování ženského blahobytu s environmentální udržitelností - předznamenala moderní environmentální hnutí.⁹³

⁹⁰ PIXOVÁ, Michaela a Véronique Ananké NEBESKÁ. *Budoucnost je feministická, Gender a intersekcionalita v českém klimatickém hnutí*. 2022. ISBN 978-80-88289-42-5 (str. 8 - 22)

⁹¹ JELÍNKOVÁ, Petra. Ohroženy změnou klimatu: Feministky požadují klimatickou spravedlnost. *Kulturní čtrnáctideník A2*. Advojka.cz, 2023, 15.2.2023, XIX., 18. ISSN 1303-6635.

⁹² MARTINOVÁ, Marta. Lidé jsou přírodou ve formě těla: S Ariel Salleh o životě na Zemi, péči a nerůstu. *Kulturní čtrnáctideník A2*. Advojka.cz, 2023, 15.2.2023, XIX., 21. ISSN 1303-6635.

⁹³ Parameswaran, Gowri (2022) "A History of Ecofeminist-Socialist Resistance to Eco-crisis in India," *Journal of International Women's Studies*: Vol. 24: Iss. 2, Article 4. Available at: <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol24/iss2/4>

Po získání indické nezávislosti se do čela aktivistických rolí dostaly ženy, a to hlavně kvůli tomu, že se na území Indie zhoršila situace s dostupností vody, tyto problémy většinově dopadaly opět nejvíce na ženy. Proto to byly právě ony, které propojovaly problematiku životního prostředí a její dopady na ženské skupiny.⁹⁴

1.2.1.2 Raná historie ekofeminismu

Za počátky „reálného“ ekofeminismu někteří autoři označují publikování díla *Silent Spring* (1962) od Rachel Carson (více viz kapitola Historie environmentálního hnutí), která sice nebyla feministkou, ale její populární dílo přimělo ke vzniku mnoho žensky orientovaných environmentálních hnutí, tedy i skupin ekofeministických. Důležitou historickou událostí byl také první Den Země.⁹⁵ Bylo to právě v období vzestupu sociálních hnutí, kdy se feministky začaly zabývat souvislostmi mezi válkou, korporativismem, genderovým útlakem a zmíněným životním prostředím.⁹⁶

První ekofeministky se snažily zpochybnit princip „ženy mají blíže k přírodě“. Známým příkladem je například studie americké feministky a teoložky Rosemary Ruether v knize *Nová Žena, nová země* (1975), která zkoumala vztah mezi sexismem, rasismem, antisemitismem, environmentální destrukcí a dalšími principy vykořisťování.⁹⁷ Další důležitou prací byla kritika evropské vědecké revoluce od Carolyn Merchant, *Smrt Přírody* (1980). Později kniha Marii Mies *Patriarchát a akumulace ve světovém měřítku* (1986) přinesla do ekofeministického pole marxistickou analýzu a kniha Vandany Shivy *Zůstat naživu* (1989) zase kladla důraz na ekonomickou kolonizaci. V tomto období se do ekofeministických narativů dostala argumentace nerůstových myšlenek, a to převážně díky dekolonizační kritice Mies a Shivy.⁹⁸

Bylo to právě pozdní období druhé vlny feminismu a období 70. a 80. let, kdy se začalo stabilizovat moderní environmentální hnutí, a ve kterém vzniklo hnutí ekofeministické. Západní ekofeminismus vznikal převážně na akademické a profesní půdě v USA během diskusí teoretiček nad tématem propojení feministických a environmentálních problémů. Rané počátky ekofeminismu spočívaly především v dokumentování historických vazeb mezi ženami a životním prostředím. Byla to právě R. Ruether, která trvala na tom, že všechny ženy musí usilovat o ukončení nadvlády nad přírodou, pokud chtějí usilovat o své vlastní

⁹⁴ tamtéž

⁹⁵ SEDLÁKOVÁ, Michaela. *Ekofeminismus: teorie a praxe*. Liberec, 2017. bakalářská práce (Bc.). Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

⁹⁶ PARAMESWARAN, Gowri (2022) "A History of Ecofeminist-Socialist Resistance to Eco-crisis in India," *Journal of International Women's Studies*: Vol. 24: Iss. 2, Article 4. Available at: <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol24/iss2/4>

⁹⁷ MELLOR, Mary. "NEW WOMAN, NEW EARTH—SETTING THE AGENDA." *Organization & Environment* 10, no. 3 (1997): 296–308. <http://www.jstor.org/stable/26161525>. (abstract)

⁹⁸ MARTINOVÁ, Marta. Lidé jsou přírodou ve formě těla: S Ariel Salleh o životě na Zemi, péči a nerůstu. *Kulturní čtrnáctideník A2*. Advojka.cz, 2023, 15.2.2023, XIX., 21. ISSN 1303-6635.

osvobození a naléhala obecně na ženy, aby toto úsilí přinášely. Také naléhala na environmentalistky, aby se podílely na boji proti patriarchátu. Její výzvy se chopily feministické vědkyně a aktivistky, které začaly kritizovat nejen ekologické teorie, které přehlížely vliv patriarchálních systémů, ale také feministické teorie, které se nezabývaly vztahem mezi ženami a přírodou.⁹⁹

První veřejné setkání ekofeministek se konalo v roce 1980 v americkém Amherstu, kde byla svolána první ekofeministická konference s názvem *Ženy a život na Zemi: Konference o ekofeminismu 80. let*.¹⁰⁰

Na konci 80. let se ekofeminismus překlopil z akademického prostředí a stal se populárním hnutím. Někteří za příčinu tohoto přerodu označují feministickou teoretičku Ynestr King, která v roce 1987 napsala článek *Co je to ekofeminismus?*, který vyšel v známém americkém časopise *The Nation* a vyzývala v něm Američany, aby se zamysleli nad svým přístupem k planetě a společnosti.¹⁰¹

Na přelomu 80. let se hnutí ekofeministické, stejně jako hnutí feministické, diverzifikuje na několik proudů a využívá různé taktiky protestu, které jsou podobné těm, které využívají feministická či environmentální hnutí.¹⁰²

1.2.1.1. Současný ekofeminismus

Současný ekofeminismus má kořeny ve třetí vlně feminismu (hlavně v kontextu intersekcionality), reaguje na dění z čtvrté vlny feminismu, a tak využívá taktiku on-line akcí. Podobně si bere za svou diskuzi v environmentálním hnutí, přebírá a reaguje na témata, která se do veřejného prostoru dostala po roce 2015 v kontextu globální změny klimatu. Také se v posledních letech v ekofeministickém hnutí klade velký důraz na nerůstové myšlenky a mnoho ekofeministických skupin pracuje na tvorbě ekonomických alternativ.

Současnou situaci v ekofeministickém hnutí shrnuje i Ariel Salleh: *Kolem nového tisíciletí se ekofeministické myšlenky staly oblíbeným předmětem ‚poststrukturalistické‘ kritiky na univerzitách v USA - převážně ze strany žen z dosti privilegované třídy, které neměly ani potuchy o životních podmínkách a pracovních povinnostech většiny žen. Ekofeministky to však nezastrašilo a začaly se zabývat tématem udržitelnosti a spravedlnosti v čím dál větší šíři - řešily problémy pramenící z používání geneticky upravených semen nebo válečná znásilnění.*

⁹⁹ MILES, Kathryn. Ecofeminism: Sociology and environmentalism. In: Britannica [online]. [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/ecofeminism#ref1187988>

¹⁰⁰ PARAMESWARAN, Gowri (2022) "A History of Ecofeminist-Socialist Resistance to Eco-crisis in India," *Journal of International Women's Studies*: Vol. 24: Iss. 2, Article 4. Available at: <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol24/iss2/4>

¹⁰¹ MILES, Kathryn. Ecofeminism: Sociology and environmentalism. In: Britannica [online]. [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/ecofeminism#ref1187988>

¹⁰² tamtéž

V posledním desetiletí rostlo povědomí veřejnosti o globálních změnách klimatu, což přivedlo ekofeministickému boji novou generaci žen. Aktivistky a aktivisté z Extinction Rebellion a Fridays for Future objevují intersekcionalní politiku ekofeminismu. Jihoafrická síť známá jako WoMin čelí expanzi těžebního průmyslu po celém kontinentu. World Rainforest Movement vedou uruguayské ženy, Jihokorejky zase ožívují tradiční zemědělské techniky. Ekofeministické texty Vandy Šivy¹⁰³ jsou i nadále průlomové a mají mezinárodní vliv. V Evropě přicházejí důležité akademické příspěvky od Sherilyn MacGregor a Stefanie Barcy.“
104

1.2.2 Proudý ekofeminismu

Na přelomu 80. let se ekofeministické hnutí, stejně jako hnutí feministické, diverzifikuje na několik proudů. První ze dvou základních proudů, na které se ekofeminismus rozděluje, jsou ekofeminismus radikální a ekofeminismus kulturní.

Je však několik pohledů na rozdělení ekofeminismu. Carlyne Merchant rozděluje ekofeministická hnutí na ekofeminismus liberální, kulturní, sociální a socialistický.¹⁰⁵ Slovenská filozofka Zuzana Kiczková naopak ekofeminismus rozděluje na radikální, kulturní a sociální. V následujících podkapitolách bych chtěla přiblížit všechny tyto proudy a popsat jejich základní znaky tak, jak je popisují zmíněné teoretičky.

Předem je důležité zmínit, že rozdělení do proudů ve své práci neakcentuji natolik a spíše dávám důraz na základní principy a teze, které popisují v následující kapitole Teze ekofeminismu. Rozdělení do proudů se v samotném hnutí moc neuchytilo a jde spíše o pohled akademiček a akademiků. Například u Zuzany Kiczkové může vyvstat otázka, zda-li by radikální ekofeminismus neměl být pojmenován spíše jako spirituálně ezoterický směr a ten kulturní naopak jako proud, který zdůrazňuje genderové stereotypy.

1.2.2.1 Radikální ekofeminismus

Slovenská filozofka Zuzana Kiczková první definuje radikální ekofeminismus, díky své radikalitě je totiž nejvýraznějším proudem. Jedním z nejdůležitějších témat, která radikální ekofeminismus otevřel, je rehabilitace pojmu příroda. Dívá se na přírodu jinak než na mechanistickou vědu. Naopak přírodu vnímá s obdivem a zájmem o prastarou tradici uctívání ženských bohyň a oslavuje Matku Přírodu. Kiczková v něm tedy akcentuje spíše spirituální až ezoterické hodnoty. Carolyn Merchant radikální ekofeminismus popisuje takto: „*Radikální [eko]feminismus oslavuje vztah mezi ženami a přírodou skrze oživení prastarých rituálů zaměřených na uctívání Bohyně, luny, zvířat a ženské plodnosti. Víze, ve které je příroda*

¹⁰³ Vandana Shiva

¹⁰⁴ MARTINOVÁ, Marta. Lidé jsou přírodou ve formě těla: S Ariel Salleh o životě na Zemi, péči a nerůstu. *Kulturní čtrnáctideník A2*. Advojka.cz, 2023, 15.2.2023, XIX., 21. ISSN 1303-6635.

¹⁰⁵ SEDLÁKOVÁ, Michaela. *Ekofeminismus: teorie a praxe*. Liberec, 2017. bakalářská práce (Bc.). Technická univerzita v Liberci. *Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická*

uctívána jako Matka a Bohyně, je pro mnoho ekofeministek zdrojem inspirace a síly. Spiritualita je vnímaná jako zdroj osobní a společenské změny.“

Přírodu vnímá jako hluboký a složitý systém, kterého jsme součástí, a ne dominantním prvkem. Další propojení žen a přírody vidí radikální ekofeministky v útisku ze strany muže a obecně patriarchátu. Vnímají, že ženy a příroda jsou stejně utiskovány.

*„Tím, že radikální ekofeministky skrze svou podobnou zkušenost cítí potenciál přírodu pochopit, dostávají pocit, že ji mohou „pomoci“. Tuto pomoc pak často vidí v propagaci a posilování ženských hodnot jako jiného, nového přístupu k přírodě. Toto je ostatně obecný rys ekofeminismu jako takového.“ (Z diplomové práce *Skryté výzvy ekofeminismu a jeho praktická aplikace v environmentálním hnutí* od Zory Javorské.)¹⁰⁶*

Další se zásadních znaků radikálního ekofeminismu je, že radikální ekofeministky zdůrazňují cykličnost procesů, vzájemnou propojenost, schopnost transformace, dynamiky ve smyslu disponování vnitřní, základní či prvotní energií. Všechno to jsou prvky holistického přístupu, který radikální ekofeminismus zastává, tím si také otevírá dveře k východnímu učení. Mnohé ekofeministky jsou velmi znalé v buddhismu, taoismu nebo kultuře původních obyvatel.

Tím si radikální ekofeministky tvoří alternativu k západnímu fungování světa a staví se velmi kriticky k dualismu, určování ostrých hranic a rozdílům. Proto je podle Kaciczké paradoxem, že i tak ekofeministky tvoří nové bipolární rozdělení a „potichu“ staví vztah mezi mužem a ženou na jiném analogickém dualismu: duch/příroda, politické/osobní, rozum/cit, spravedlnost/péče, objekt/subjekt, moc/láska.¹⁰⁷ Zjednodušeně vytvořily proti „univerzálnímu muži“ „univerzální ženu“ a často používají pojem „my ženy“, což je zavádějící při tendencích zrušit hranice a dualismus.

Radikální ekofeministky byly například iniciátorkami akce Women's Pentagon Action v roce 1980 a znovu v roce 1981, nápadu, jenž vznikl na první ekofeministické konferenci v Amherstu. Ta obecně upozorňovala na vztah mezi násilím na ženách, rasismem a destrukcí planety. Hlavní narativy se později točily kolem spojení žen a proti zbrojení, atomové hrozbě a ekologickým problémům.¹⁰⁸

1.2.2.2 Kulturní ekofeminismus

Další proud, který Zuzana Kiczková definuje, je ekofeminismus kulturní. Ten Kiczková popisuje a vnímá skrze stereotypní genderové hodnoty a to hlavně ty ženské, kterými podle kulturních ekofeministek jsou např. emocionalita, starostlivost, altruismus a jiné. Tyto

¹⁰⁶ JAVORSKÁ, Zora. *Skryté výzvy ekofeminismu a jeho praktická: aplikace v environmentálním hnutí* [online]. Brno, 2008 [cit. 2023-09-23]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/o90ws/DP_Javorska_hl1zz.pdf. Diplomová práce. Vedoucí práce RNDr. Naďa Johanišová, PhD.

¹⁰⁷ KICZKOVÁ, Zuzana. *Ekofeministické koncepce ako nová alternatíva vztahu k prírode*. Aspekt, 1997. 165-169.

¹⁰⁸ MCALLISTER, Pam. *Women's Pentagon Action. Activists With Attitude* [online]. [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://activistswithattitude.com/womens-pentagon-action/>

hodnoty vnímají jako kompatibilní s ochranou přírody a podle nich jsou to právě principy, které mohou vést jak k ochraně žen, tak přírody. Naopak mužské hodnoty (racionalita, soutěživost, bojovnost, důraz na výkon, konkurence), jsou kulturními ekofeministkami vnímány jako hodnoty, které přírodu ohrožují. Mužské hodnoty také označují za strůjce moderní patriarchální společnosti, ve které se teď lidstvo nachází.

Zde se opět setkáváme s rizikem zjednodušení na duální rozdělení mezi „ženskou“ emocionalitou a „mužskou“ racionalitou, kdy právě racionalitu vnímají jako špatnou a jedině, pokud se jí zbavíme, můžeme zachránit svět. Zásadní kritikou kulturních ekofeministek je kritika hierarchizace daných hodnot ve společnosti, kdy vnímají, že „mužská“ racionalita je nastavena výše než „ženská“ emocionalita. V této hierarchii následně nachází ekologický problém, kdy pouze ženská empatie a péče jsou hodnoty, se kterými jsme schopni vyřešit ekologické katastrofy.

Stejně jako radikální feministky, tak i feministky kulturní vidí značnou naději a posilu v návratu k tradičním rituálům oslavující ženu a přírodu jako plodivou sílu. Na základě toho se také angažují a byly také součástí akcí jako Women's Pentagon Action.¹⁰⁹

1.2.2.3 Sociální ekofeminismus

Třetí z proudů, které Zuzana Kiczková definuje, je ekofeminismus sociální, který označuje za „nejumírněnější“. V centru stojí *etika starostlivosti*, která je vnímaná jako činnost, aktivita, proces (ne vlastnost jako u kulturních ekofeministek), která náleží jednomu biologickému pohlaví. Kiczková tvrdí, že: „*Etika starostlivosti inklinuje k cykličnosti, nemá instrumentální charakter, nedá se lehko kvantitativně změřit a rezonuje s obrazem přírody, kterou je nutno chránit, mít k ní úctu a starat se o ni.*“

Ve své podstatě se sociální ekofeminismus snaží dekonstruovat pojmy „ženský“ a „mužský“, ale současně uznává, že v současné západní civilizaci lze *etiku starostlivosti* přiřadit více k ženské, soukromé sféře. Což vede k jednomu z dělení, které právě sociální ekofeministky využívají - soukromá a veřejná sféra. Tyto sféry vnímají jako rozdílné v organizaci života, kde v soukromé sféře převládá *etika starostlivosti*, kterou přiřazují hlavně ženám a ve veřejné sféře, která je přiřazovaná hlavně mužům, převládá činnost, aktivita a proces konkurence.

Sociální ekofeminismus tvrdí, že veřejná sféra zdominovala moc a společnost a je v hierarchii nastavena výše než sféra soukromá. V tom opět sociální ekofeministky nachází ekologický problém, protože podle nich se ve veřejné sféře mnohem hůře bojuje proti ekologickým katastrofám. Tím apelují na hodnoty jako je decentralizace, orientace na regionální potřeby a lokální ekonomiky a obecně na principy, které jsou ve třech základních charakteristikách etické starostlivosti: senzitivita na kontext, orientace na vztahy a zahrnutí pocitů.

¹⁰⁹ JAVORSKÁ, Zora. *Skryté výzvy ekofeminismu a jeho praktická: aplikace v environmentálním hnutí* [online]. Brno, 2008 [cit. 2023-09-23]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/o90ws/DP_Javorska_hl1zz.pdf. Diplomová práce. Vedoucí práce RNDr. Naďa Johannisová, PhD.

Také je důležité zmínit, že sociální ekofeministky se inspirují v sociální ekologii, zvláště v myšlence, že z nadvlády člověka nad člověkem pramení nadvláda nad přírodou. Sociální ekofeministky se neomezují pouze na vztah mezi mužem a ženou, ale obecně na všechny druhy nadvlády, které vedou k dominantnímu vztahu člověka nad přírodou.¹¹⁰

1.2.2.4 Liberální ekofeminismus

Liberální ekofeminismus také definuje Carolyn Merchant. Hlavním smyslem liberálního ekofeminismu je změna přístupu k environmentalismu. Jde o proud, který má kořeny v liberalismu, v teorii, ve které má člověk maximalizovat své osobní zájmy a podle které je kapitalismus ideální ekonomickou strukturou.

Liberální ekofeministky zdůrazňují spojení mezi ekologickými problémy a genderovou otázkou a zkoumají jak tyto nerovnosti ovlivňují životní prostředí a naopak. Řešením společenské hierarchie by měly být legislativní změny a změny v přístupu ke vzdělávání a moci ve prospěch žen. Obecně tak jde o otázky týkající se přístupu k přírodním zdrojům, roli žen v ochraně životního prostředí, ekonomické spravedlnosti nebo kritice patriarchy a klimatické krize. Pro liberální ekofeminismus je důležitý boj a snaha o dosažení změny v hranicích kapitalistického systému.¹¹¹

1.2.2.5 Socialistický ekofeminismus

Socialistický ekofeminismus je proud, který také definuje Carolyn Merchant. Merchant tvrdí, že tento proud vychází ze socialismu, konkrétně z teorií Friedricha Engelse a hlavní východiska vidí v konceptech produkce, reprodukce, ekologie, udržitelnosti a v roli žen v nich. Socialistické ekofeministky tvrdí, že v současném kapitalistickém světě ženy dominují sféře reprodukce, a naopak muži dominují sféře produkce. Zastánkyně socialistického ekofeminismu zdůrazňují, že podobné rozdělení nebylo patrné vždy a poukazují na to, jak se v průmyslovém světě vše mechanizovalo a např. zemědělství se stalo dominantou právě mužů (přestože tomu tak nebylo vždy), s čímž se změnila struktura společnosti a vytvořily se nové pozice a role. Socialistické ekofeministky tak popisují, že sféra produkce začala dominovat sféru reprodukce, což vnímají jako primární zdroj ženské a přírodní diskriminace.

Socialistické ekofeministky vidí východisko z opresivního společenského uspořádání v nastavení rovnováhy mezi sférou produkce a reprodukce. Merchant to shrnuje takto: „*Udržitelnost spočívá v zachování ekologickoprodukčně-reprodukční rovnováhy mezi lidmi a přírodou – záchrana kvality všeho živého.*“¹¹²

¹¹⁰ JAVORSKÁ, Zora. *Skryté výzvy ekofeminismu a jeho praktická: aplikace v environmentálním hnutí* [online]. Brno, 2008 [cit. 2023-09-23]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/o90ws/DP_Javorska_hl1zz.pdf. Diplomová práce. Vedoucí práce RNDr. Naďa Johanišová, PhD.

¹¹¹ ČERNOCH, Petr. *EKOFEMINISMUS* [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2023-09-23]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/cv1qku/93745-302706986.pdf>. Bakalářská práce. Vedoucí práce Mgr. Martin Fafejta, Ph.D.

¹¹² JAVORSKÁ, Zora. *Skryté výzvy ekofeminismu a jeho praktická: aplikace v environmentálním hnutí* [online]. Brno, 2008 [cit. 2023-09-23]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/o90ws/DP_Javorska_hl1zz.pdf. Diplomová práce. Vedoucí práce RNDr. Naďa Johanišová, PhD.

1.2.3 Teze ekofeminismu

Já ovšem ve své práci dělení ekofeminismu neakcentuji natolik. Ekofeminismus je dynamické hnutí, které se v průběhu let proměňuje a je složité nacházet a pojmenovávat konkrétní proudy. Proudby bych spíše označila za „ideální typy“ pro Západní svět a ne příliš relevantní pro vývoj ekofeminismu v České republice. Stejně to vnímá například anglická feministická ekonomka a ekofeministka Mary Mellor, která ekofeminismus vnímá jako velice variabilní a různorodý směr, natolik provázaný, že jej nelze (nechce) rozdělovat. Stejně to vnímá Ariel Salleh, která tvrdí, že nejdůležitější je ekofeminismus vnímat v ekocentrickém rámci a distancovat se od antropocentricky omezených otázek a ideologií. Proto bych chtěla zvýraznit teze ekofeminismu, které uvádí filozofka a ekofeministka Karen J. Warren. (Využívám přesný překlad Erazima Koháka z knihy *Zelená svatozář*, kapitoly ekologické etiky z roku 2000.)¹¹³

Teze ekofeminismu podle Karen J. Warren:

1. Ekofeminismus zastává postoj biotického egalitarismu

Tedy, je bytostně anti-naturalistický, stejně jako anti-rasistický, anti-třídní, protiví se mu každá hierarchizace a každá nadřazenost.

2. Ekofeminismus je kontextualistický

Nechápe etiku jako otázku formálních práv a pravidel, nýbrž jako věc organického soužití, která vyrůstá v životě společenství.

3. Ekofeminismus je pluralistický

Odmítá volit příroda, či kultura, chápe kulturu v kontextu přírody, váží si rozdílnosti a odmítá návrat k jednomu či druhému.

4. Ekofeminismus je vývojový

Chápe teorii jako něco, co se vyvíjí, roste a žije ve vyprávění žen, které odmítají útlak žen stejně jako útlak přírody.

5. Ekofeminismus je inkluzivní

Vyrůstá z hlasů všech utištěných žen, které hovoří odlišnými hlasy, naslouchá hlasům černošské ekologie a etiky, obnovuje tradiční indiánské hodnoty rozmanitosti a vzájemnosti.

6. Ekofeminismus odmítá pokusy o „objektivní“ pohled

¹¹³ KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: Kapitoly z ekologické etiky*. (str. 128 - 131) Třetí. Praha: SLON, 2000. ISBN 80-85850-86-9.

Jednoznačně volí perspektivu utištěných proti utiskovatelům, přírody proti kořistníkům, žen proti mužům. Mezi útlakem a utrpením není možný „vyrovnaný“ či „objektivní“ pohled.

7. Ekofeminismus zdůrazňuje hodnoty péče, lásky, přátelství, důvěry a vzájemnosti

A to oproti panským hodnotám dobývání a kořistění.

8. Ekofeminismus popírá abstraktní individualismus

Chápe lidskost v její vztažnosti, a to nejen mezilidské, nýbrž také ve vztahu k přírodě.

Závěrem: ekofeminismus zviditelňuje spojitost útlaku žen a přírody

Zmíněné proudy nemusí s danými body souhlasit v ideální podobě a některé zdůrazňují dané teze nad jinými, ale podle mého názoru teze Karen Warren dokáží ekofeminismus pro nezaujatého pozorovatele popsat dostatečně.

1.3 Ekofeminismus v České republice

Jak jsem se snažila přiblížit v kapitolách výše, historie ekofeminismu v ČR je rozdílná oproti vývoji na Západě, a to hlavně kvůli historickým událostem, které ovlivnily vývoj feministického i environmentálního hnutí v ČR.

1.3.1 Historie ekofeminismu v ČR

Kořeny ekofeminismu se hledají v českém či slovenském prostředí velmi těžko, a to převážně kvůli tomu, že se téměř žádná z historických organizací přímo k ekofeminismu nehlásí. Jedním z hlavních důvodů může být absence širšího feministického hnutí a s tím nevytvoření podhoubí pro to, aby již klasické feministky přebraly environmentální agendu, jak tomu bylo například po vydání *Silent Spring* v Západním světě. Potvrzuje to i socioložka, biologka a environmentalistka Hana Librová ve svých textech z knihy *Pestří a Zelení* z roku 1994: „*Ekofeminismu věnoval proslulý časopis The Ecologist v roce 1992 celé první číslo. Není to náhoda. O tomto hnutí a jeho ideologii se na Západě v posledních letech často mluví a píše. Ekofeminismus se stal základem pro mírové iniciativy i pro četné akce ochrany přírody. V naší zemi o něm nevíme vlastně nic, mimo jiné díky zvláštní imunitě nás, českých žen, vůči misijnímu působení západních feministek.*“¹¹⁴

Absence masového environmentálního hnutí před rokem 1988, které by se zabývalo hlubinnou ekologií a zvedalo jiné problémy než záchranářské potřeby, vedla k tomu, že nevznikl prostor pro vybudování ekofeministických proudů v České republice. I proto si postupně dílčí agendy z feministických i environmentálních hnutí začaly přebírat nově vznikající organizace. To potvrzuje překladatelka, tlumočnice a socioložka zaměřující se na gender studies Petra Jelínková v eseji pro kulturní čtrnáctideník A2, kde napsala: „*Najednou*

¹¹⁴ LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení: kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno: Veronica, 1994. ISBN 80-85368-18-8. (str. 82)

jsem litovala, že v Česku nemáme výraznější tradici ekofeminismu, na kterou by bylo možné navázat. Neznamená to ale, že by tu k propojování environmentálních a feministických, případně - šířeji vzato - sociálních témat nedocházelo. Projevy ekofeminismu můžeme najít už v předlistopadových aktivitách spolků Jihočeské matky a Pražské matky, od devadesátých let se zájem posunul z grassrootsu i na akademickou úroveň. Explicitně se ekofeministické agendy chopili Nesehnutí, pozornosti se jí dostalo na klimakempech pořádaných hnutím Limity jsme my a tematizují ji poslední dobou i studentská hnutí za klimatickou spravedlnost.“¹¹⁵

V současnosti stále neexistuje dominantní hnutí, které by do veřejného prostoru u nás vnášelo ekofeministickou agendu. Přesto by se dalo předpokládat, že ekofeministické znaky se v různých prostředích objevují. Petra Jelínková ještě dodává: „*Propojování environmentálních témat s tématy společenskými (a tedy i genderovými) nerovnostmi si všímají i zmíněné¹¹⁶ mezinárodní instituce a skrze ně se tyto znaky ‚zeleného feminismu‘ dostávají i do veřejné debaty u nás.“¹¹⁷*

Podobně jako tvrdí Michaela Pixová a Véronique Ananké Nebeská ve svém výzkumu o českém klimatickém hnutí v České republice: „*Jak v rámci našeho výzkumu již zaznělo, změna, kterou se české klimatické hnutí snaží prosadit, musí v první řadě proběhnout v jeho vlastních řadách. Jde o tzv. prefiguraci společenské organizace a vztahů, které jsou v souladu s požadavky hnutí vůči širší společnosti. I to může být jedním z důvodů, proč jsme v rámci výzkumu došli ke zjištění, že povědomí o genderové rovnosti je v ČKH¹¹⁸ zejména ve srovnání s většinovou společností výrazně nadprůměrné. Přestože užší spolupráce mezi klimatickým (potažmo environmentálním) hnutím na straně jedné a feministickým hnutím na straně druhé v Česku neprobíhá, obě hnutí existují vedle sebe už řadu let a minimálně na individuální a hodnotové úrovni se s různou mírou intenzity a v různých rovinách ovlivňují. Zcela nové impulzy pak do hnutí vnáší jeho grassrootsová složka, která je jednak v užším kontaktu s hnutím v zahraničí, kde již spolupráce napříč hnutími probíhá, a zároveň aktivně usiluje o již zmíněnou prefiguraci.“¹¹⁹*

Proto se ve své praktické části věnuji právě dvěma největším platformám environmentálního a feministického hnutí a snažím se přiblížit průniky, které tyto organizace mají a mohli bychom je označit za ekofeministické.

¹¹⁵ JELÍNKOVÁ, Petra. Ohroženy změnou klimatu: Feministky požadují klimatickou spravedlnost. *Kulturní čtrnáctideník A2*. Advojka.cz, 2023, 15.2.2023, XIX., 18. ISSN 1303-6635.

¹¹⁶ Evropský institut pro genderovou rovnost (EIGE) a další evropské mezinárodní organizace

¹¹⁷ JELÍNKOVÁ, Petra. Ohroženy změnou klimatu: Feministky požadují klimatickou spravedlnost. *Kulturní čtrnáctideník A2*. Advojka.cz, 2023, 15.2.2023, XIX., 18. ISSN 1303-6635.

¹¹⁸ České klimatické hnutí

¹¹⁹ PIXOVÁ, Michaela a Véronique Ananké NEBESKÁ. *Budoucnost je feministická, Gender a intersekcionalita v českém klimatickém hnutí*. (str. 121) 2022. ISBN 978-80-88289-42-5

1.3.2. Ekofeministické organizace v ČR

Poslední kapitolu teoretické práce bych chtěla věnovat ekofeministickým organizacím v České republice. Jak už bylo zmíněno výše, není velké dominantní hnutí, které by svou agendu v České republice stavělo přímo na ekofeminismu, ale jsou organizace, které se k nim historicky přibližují nebo využívají jeho jisté rysy. Jak píše Véronique Ananké Nebeská (2023): „V českém kontextu to mohou být například Rodiče za klima, Pěšky městem, Limity jsme my, Re-set, Fridays for Future, Univerzity za klima, Sdružení, Nesehnutí, Na Zemi, Druhá směna, klimatist*ka, Akumulátor nebo české nerůstové hnutí. I proto je užitečnější o ekofeminismu přemýšlet jako o perspektivě nebo jako nástroji naděje.“¹²⁰

Ve většině akademických prací, z těch mála, které v České republice o ekofeminismu vznikly, jsou většinou za ekofeministické organizace označeny tradiční organizace: Jihočeské matky, Pražské matky, Nesehnutí, Děti Země, Oživení, Země žena nebo Agentura GAIA. Žádná z výše zmíněných organizací se ale otevřeně k ekofeminismu nehlásí.

Ve své práci bych chtěla přiblížit některé organizace, které jsou součástí Zeleného kruhu nebo České ženské lobby, a které později budu analyzovat v praktické části, k popisu využívám informace uvedené na webových stránkách konkrétních organizací.

Fridays for Future Česká republika

Fridays for Future Česká republika je středoškolské hnutí, které vzniklo v roce 2019 a usiluje o důslednou ochranu klimatu a udržení oteplení planety pod 1,5 °C oproti teplotám před průmyslovou revolucí. Jsou součástí mezinárodní sítě Fridays for Future, které dala impuls švédská aktivistka Greta Thunberg pátečními stávkami za klima. Fridays for Future bojuje za spravedlivou a udržitelnou budoucnost pro všechny, ke svému tlaku využívají různé formy protestů od stávek za klima po umělecké happeningy. Věnují se těžbě a spalování uhlí v České republice, spravedlivé transformaci, vzdělávání studentů a studentek, bankám a pojišťovně v kontextu fosilního průmyslu a obecně tématům napojeným na klimatickou krizi.¹²¹

Limity jsme my

Limity jsme my je občanské hnutí zdola, vystupující hlavně proti těžbě a spalování uhlí, které vzniklo v roce 2015 v reakci na vládní návrh prolomit limity těžby hnědého uhlí v severních Čechách. Upozorňují na klimatickou krizi a zapojují se do globálního úsilí o férové řešení změn klimatu a budoucnost bez špinavých fosilních paliv. Limity jsme my je hnutí, které je

¹²⁰ NEBESKÁ, Ananké. EKOFEMINISMUS JAKO NÁSTROJ NADĚJE V DOBĚ KLIMATICKÉ KRIZE. In: *BLOG – prostor pro mezioborový dialog a kreativitu*. [online]. [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://hranicar-usti.cz/2023/12/ekofeminismus-jako-nastroj-nadeje-v-dobe-klimaticke-krize/>

¹²¹ *Fridays for Future* [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.fridaysforfuture.cz

známé pro klimatické kempy a další přímé akce. V roce 2023 se začali věnovat problematice EPH Daniela Křetínského.¹²²

Na Zemi

Na Zemi je nevládní nezisková organizace, která vznikla v roce 2003 a sídlí v Brně. Věnuje se vzdělávání v čase krize a kritické pedagogice, ekonomice nerůstu a tvorbě nerůstového hnutí, provozuje i obchod s fairtrade zbožím. Zasadují se o transformaci vzdělávání, důstojnou práci, fungování organizací, odpovědné spotřebě a nerůstu, který je respektující k limitům planety.¹²³

Pěšky městem

Pěšky městem je organizace, která vznikla z historických událostí v roce 1989 ze skupiny Pražských matek. *„Máme silné kořeny. V roce 1989 stála skupina statečných žen, které založily jedno z prvních ekologických hnutí Pražské matky, u zrodu občanské společnosti a demokracie. Poslání zůstává stále stejné: zlepšujeme podmínky pro chodce v Praze a zapojujeme veřejnost do proměny města. Proč? Protože město žije tam, kde jsou chodci.“* Snaží se o tvorbu měst, které jsou uzpůsobené pro chůzi na krátké vzdálenosti a pracují na zlepšování města pro širokou paletu věkových skupin, a to nejen v klimatickém kontextu. Pořádají akce a kampaně, které upravují veřejné prostranství, aby nalákali lidi k chození po městě pěšky. Do proměny se zapojují další spolky, věnují se ovzduší, zeleni ve městě a dbají na práva dětí a zvláště zranitelných dospělých v rámci politiky Nadace OSF, ke které se hlásí.¹²⁴

Re-set: platforma pro sociálně ekologickou transformaci

Re-set: platforma pro sociálně ekologickou transformaci je platforma, která vznikla v roce 2021 jako organizace síťující aktéry, kteří chtějí participovat na sociálně-ekologické transformaci ekonomiky. Zaměřují se hlavně na: *„Sociálně-ekologickou transformaci směřující k novému hospodářskému modelu. Takovému, který bude založený na spolupráci místo konkurence, péči místo vykořisťování a demokratických formách vlastnictví a kontroly. Víme, že takový proces nemůže nikdo naplánovat od stolu. Protože jsme přesvědčení, že systémové změny nemohou nastat bez široké participace lidí a společenského tlaku zdola, podporujeme sociální hnutí a iniciativy, usilující o rozmanité změny k lepšímu ve všech oblastech života.“* Hlavními tématy, kterým se věnuje je klimatická krize (konkrétně bankám a pojišťovnám v návaznosti na peníze fosilního průmyslu a kampani, která se věnuje Energetickému průmyslovému holdingu Daniela Křetínského v #StopEPH nebo spravedlivé

¹²² *Limity jsme my* [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.limityjsmemy.cz

¹²³ *NaZemi* [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.nazemi.cz

¹²⁴ *Pěšky městem* [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.peskymestem.cz

transformaci), také se aktivně věnuje problematice bydlení (ve spolupráci s Iniciativou nájemníků a nájemnic), nové ekonomice a nerůstovým politikám.¹²⁵

Rodiče za klima

Rodiče za klima je organizace, která vznikla v roce 2019, sdružuje především rodiče, prarodiče, strýce, tety a další příbuzné. Reagují na klimatickou krizi, ze které jsou znepokojeni. Svými akcemi cílí na hrozbu globálního oteplení a snaží se přispívat k udržení oteplení planety pod 1,5 °C oproti teplotám před průmyslovou revolucí a snížení emisí skleníkových plynů. Cílí převážně na politické představitele a snaží se o celospolečenskou debatu. Na svých webových stránkách uvádějí: „*Obáváme se všech ekologických, sociálních, ekonomických i politických důsledků, které s sebou klimatická změna nepochybně přinese, pokud se nám ji nepodaří zastavit.*“¹²⁶

Univerzity za klima

Univerzity za klima je mladé hnutí, které vzniklo na jaře roku 2019 v reakci na vlnu středoškolských stávek za klima Fridays for Future. Studenti se začali organizovat prostřednictvím Univerzitního bloku na těchto stávkách. V současnosti sdružují studující, členy a členky akademické obce a pracující, kterým není lhostejná budoucnost planety. Chtějí dosáhnout klimatické spravedlnosti a udržitelnosti. Věnují se konci těžby a spalování uhlí v České republice a udržitelnosti univerzit, jsou také součástí sítě #StopEPH. Jsou známí svými okupačními stávkami za klima v listopadových dnech po univerzitách v České republice.¹²⁷

¹²⁵ *Re-set: platforma pro sociálně ekologickou transformaci* [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.re-set.cz

¹²⁶ *Rodiče za klima* [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.rodicezaklimaliberec.cz

¹²⁷ *Univerzity za klima* [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.univerzityzaklima.cz

2. Praktická část

V praktické části své práce bych se ráda věnovala tomu, zda feministické a environmentální hnutí v České republice mají blízko, nebo zda-li využívají principy a teze ekofeminismu. Nezaměřuji se na konkrétní proudy, jak jsem již vysvětlila v teoretické části. Ekofeminismus v České republice nemá silnou historickou tradici, a je proto těžké nacházet jeho obecné znaky, natož rozdělovat dané organizace do dílčích proudů, se kterými ani mnoho ekofeministických teoretiků a teoretiček nesouhlasí.

Ve své práci využívám obsahovou analýzu, kterou více přibližuji v kapitole metodologie. K obsahové analýze využívám veřejné tiskové zprávy mnou tří vybraných zástupných organizací - České ženské lobby, Zelený kruh a NESEHNUTÍ. Tiskové zprávy si vybírám převážně z toho důvodu, že reprezentují hlavní myšlenky organizací, které se snaží dostat do veřejného a mediálního prostoru. Vybírám si jen tiskové zprávy, ty jsou základním nástrojem press relations a vydávají se v moment, kdy si organizace přeje, aby se o jistém tématu vědělo. Přestože ekofeministické znaky bych také mohla hledat ve strategických dokumentech či na sociálních sítích, individuální možnosti mi nedovolují zpracovat takové množství dat, přestože by si také zasloužily svou pozornost.¹²⁸

Zjednodušeně je mé zkoumání postaveno na hledání feministických znaků u environmentálního hnutí a environmentálních znaků u hnutí feministického a následně zkoumání obou těchto znaků u organizace, která je často za ekofeministickou označována a je součástí obou zkoumaných hnutí.

2.1. Teze

Ve své práci jsem si stanovila tři základní teze, které vycházejí z již citovaných odborných prací (viz výše). „*Povědomí o genderové rovnosti je v ČKH¹²⁹ zejména ve srovnání s většinovou společností výrazně nadprůměrné. Přestože užší spolupráce mezi klimatickým (potažmo environmentálním) hnutím na straně jedné a feministickým hnutím na straně druhé v Česku neprobíhá, obě hnutí existují vedle sebe už řadu let a minimálně na individuální a hodnotové úrovni se s různou mírou intenzity a v různých rovinách ovlivňují.*“¹³⁰

1. Předpokládám, že hnutí environmentální využívá ve svých textech více feministických prvků¹³¹, které by se v teorii daly označit za znaky ekofeminismu, než feministické hnutí využívá prvků environmentálních.

¹²⁸ ŠTASTNÁ, Alžběta. *Tiskové zprávy jako nástroj oboru public relations a efektivita jejich uplatnění v českých denících Hospodářské noviny, MF Dnes a Právo*. Bakalářská práce, vedoucí Nečas, Vlastimil. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií, 2010.

¹²⁹ České klimatické hnutí

¹³⁰ PIXOVÁ, Michaela a Véronique Ananké NEBESKÁ. *Budoucnost je feministická, Gender a intersekcionalita v českém klimatickém hnutí*. (str. 121) 2022. ISBN 978-80-88289-42-5

¹³¹ v práci slovo prvek a znak využívám jako synonymum

2. Také předpokládám, že jak hnutí feministické, tak hnutí environmentální využívá prvky ekofeminismu, a to alespoň v 10 % zkoumaných textů.
3. Předpokládám, že organizace NESEHNUTÍ, která je součástí feministického i environmentálního hnutí v České republice, využívá vyrovnaně feministických i environmentálních znaků.

2.2. Zkoumané organizace

Ve své práci zkoumám tři organizace: Českou ženskou lobby, Zelený kruh a NESEHNUTÍ. Jako zástupce feministického hnutí v České republice jsem vybrala právě Českou ženskou lobby, která je zastřešující organizací pro většinu feministických skupin či žensky orientovaných organizací v České republice. Zelený kruh hraje zastřešující roli pro environmentální hnutí. Podle mého názoru jsou tyto organizace nositelem hlavních témat pro všechny členské organizace. Poslední zkoumanou organizací je NESEHNUTÍ, které je součástí České ženské lobby i Zeleného kruhu a do mého výzkumu vnáší průnik mezi těmito organizacemi.

2.2.1. Česká ženská lobby

Jako vhodného zástupce feministického hnutí v České republice jsem vybrala Českou ženskou lobby (ČŽL). Jde o síť organizací, které hájí práva žen v České republice. Zastřešuje 37 organizací, které pomáhají ženám a působí v oblasti genderové rovnosti, jejich hlavní vizí je spravedlivá společnost, ve které mají všichni lidé rovná práva, příležitosti, podíl na moci a respekt bez ohledu na jejich gender.

U vzniku České ženské lobby stály tři nestátní neziskové organizace (Český svaz žen, Unie katolických žen a Gender Studies), které se spojily pro připomínkování vládních dokumentů, a které chtěly vytvoření vládní instituce, která by se zabývala rovností žen a mužů. Jejich snaha byla úspěšná a v roce 2001 vznikla pod Ministerstvem práce a sociálních věcí Rada vlády pro rovné příležitosti žen a mužů, ve které byly zastoupeny i členky nestátních neziskových organizací (dále NNO). Touto aktivitou byla započata spolupráce ženských NNO.

Unie katolických žen byla ještě před vstupem České republiky do Evropské unie kontaktována evropskou sítí Evropské ženské lobby (EWL), která oslovovala kandidátské země a vyzývala je k založení národních síťujících organizací. V létě 2004 se výše uvedené NNO rozhodly národní koordinaci založit a vyzvaly další organizace k připojení do vytvářející se české sítě, která by byla členskou organizací Evropské ženské lobby. Česká ženská lobby se stala oficiální členkou EWL v roce 2005.

V roce 2008 proběhla registrace ČŽL jako samostatného právního subjektu. V letech 2008-2009 lobbovala za přijetí antidiskriminačního zákona a společně s Evropskou ženskou lobby se podílela na formulování postojů feministických organizací k finanční krizi. Věnuje se také potratové politice, uplatnění žen na trhu práce a obecně hájení ženských práv ve

veřejném prostoru.¹³² Členské organizace přikládám vypsáné v příloze: *Příloha 1.: Členské organizace České lobby*.

2.2.2. Zelený kruh

Jako vhodného zástupce environmentálních hnutí v České republice jsem vybrala Zelený kruh, který sdružuje 91 ekologických organizací (26 řádných a 65 přidružených). Zelený kruh byl založen 21. listopadu 1989 a je jednou z nejstarších zastřešujících a nevládních organizací u nás. Asociace se věnuje plošnému monitorování zákonů a politik, koordinuje legislativní kampaně a poskytuje aktivní podporu při advokační činnosti zaměřené na zachování kvalitní ochrany životního prostředí a vysoké úrovně občanských práv v rozhodovacích procesech. Dlouhodobě se zabývá problematikou účasti veřejnosti na rozhodování o záměrech a projektech s dopadem na životní prostředí.

Zelený kruh se také věnuje koordinaci výběru nevládních expertů a expertek do mezioborových pracovních skupin a poradních orgánů a komisí vlády a koordinuje vznik společných připomínek, pozic a veřejných vyjádření ekologických organizací k významným situacím v ochraně životního prostředí.¹³³ Seznam členských a přidružených organizací Zeleného kruhu přikládám jako přílohu: *Příloha 2.: Členské a přidružené organizace Zeleného kruhu*.

2.2.3 NESEHNUTÍ

NESEHNUTÍ je nezávislé sociálně ekologické hnutí, které vzniklo v roce 1997. Hnutí se věnuje sociálním a environmentálním problematikám jako je sexismus, diskriminace, zbrojařský průmysl, klimatická krize, udržitelný urbanismus atd. Hnutí funguje nehierarchickým samořídícím způsobem a aktuálně se věnuje kampaním, které se týkají podpory aktivních lidí především z jižního Kavkazu a Ukrajiny, komunitním akcím, vzdělávání bez předsudků, sexismu nejen v reklamě a nerovnosti mezi muži a ženami. Věnují se také podpoře iniciativ, které aktivně řeší klimatickou krizi, usilují o zastavení obchodu se zbraněmi, kde hrozí zneužití ke zločinům proti lidskosti, také se věnují kampani za práva zvířat, a to konkrétně v kontextu zlepšení podmínek pro hospodářská zvířata a zvířata ve velkochovech. NESEHNUTÍ je součástí Zeleného kruhu i České ženské lobby a otevírá agendu obou (feministických a environmentálních) problematik napříč různými kampaněmi.¹³⁴

2.3. Metodologie

Ve své práci SOČ využívám obsahovou analýzu. Obsahová analýza je vnímána velice široce, označuje výzkumný nástroj, postup, techniku, metodu, ale také přístup, metodologickou cestu

¹³² Česká ženská lobby [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.czlobby.cz

¹³³ Zelený Kruh [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.zelenykruh.cz

¹³⁴ Nesehnutí [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.nesehnuti.cz

či konceptuální rámec, teoretickou perspektivu. Zatímco vymezení obsahové analýzy naráží na potíže, v otázce užití a zhodnocení přínosu a limitů panuje základní shoda. Využívá se především na poli společenských věd, předmětem analýzy je převážně lidská komunikace. Mezi nejčastější uznávané klady patří aplikovatelnost na různé typy (textových) dat a explanace opřená o objektivní kvantitativní zhodnocení. Ovšem je také zapotřebí zmínit, že obsahová analýza má i své zápory, jimiž jsou často zmiňovaný subjektivismus zanášený obsaženým kvalitativním rozměrem a rizika kvantitativních závěrů, kterým nepředcházeli kvalitativní vhled.¹³⁵ Snažím se proto velice konkrétně definovat, jak docházím k výsledným datům.

V obsahové analýze dochází ke zkoumání textů s ohledem na několik vybraných znaků, jejichž výskyt je ve zkoumaných textech zachycován. Pro většinu autorů jsou zaznamenanými znaky fráze nebo slova, a to, co je zaznamenávané je existence a frekvence výskytu. Já ve své práci využívám konceptuální tématickou obsahovou analýzu, která slouží ke kvantifikaci přítomnosti určitého znaku v rámci jednoho tématu.¹³⁶ V následujících bodech se snažím konkrétně popsat své základní pracovní rozvržení: **1. Design výzkumu, 2. organizace výzkumu, 3. fáze ověřování, 4. získávání dat, 5. vyhodnocování dat.**

1. Design výzkumu (stanovení konkrétní metody a operacionalizace)

Ve své práci analyzuji tři hlavní soubory dat. Soubor první, který pojmenovávám E (environmentální), jsou tiskové zprávy Zeleného kruhu od prosince 2023 do září 2021, které organizace zveřejnila na svých webových stránkách, což činí 40 zkoumaných textů. Druhý soubor, který pojmenovávám F (feministické), jsou tiskové zprávy České ženské lobby od prosince 2023 do dubna 2020, které síť zveřejnila na svých webových stránkách, což činí 40 zkoumaných textů ve druhém souboru dat. Třetí soubor, který pojmenovávám N (NESEHNUTÍ) jsou tiskové zprávy od prosince 2023 do ledna 2021, které zveřejnilo na svých webových stránkách, což činí 40 zkoumaných textů ve třetím souboru.

Co se týče úrovně mé analýzy, obecné kategorie (pojmy), které ve své práci hledám jsou: Pro hledání ekofeministických znaků jsem se rozhodla využít dvě základní kategorie. Pro soubor E (tedy environmentální hnutí) hledám pojmy spojené s feminismem. Naopak u souboru F (tedy u feministického hnutí) hledám pojmy spojené s environmentalismem. V souboru N hledám kategorie feministické i environmentální.

¹³⁵ DVOŘÁKOVÁ, Ilona. *Obsahová analýza / formální obsahová analýza / kvantitativní obsahová analýza* [online]. 2010 [cit. 2024-02-18]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/11025/6757>. Článek. Západočeská univerzita v Plzni.

¹³⁶ DVOŘÁKOVÁ, Ilona. *Obsahová analýza / formální obsahová analýza / kvantitativní obsahová analýza* [online]. 2010 [cit. 2024-02-18]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/11025/6757>. Článek. Západočeská univerzita v Plzni.

Tabulka č. 1: Zkoumané obecné kategorie v souborech

Pro soubor E:	feministické znaky
Pro soubor F:	environmentální znaky
Pro soubor N:	environmentální znaky, feministické znaky

zdroj: autorka, vlastní zpracování

Pro obecné kategorie využívám podkategorie, které se dělí na dvě úrovně:

Tabulka č. 2: Zkoumané podkategorie v souborech

Pro soubor E:	feministické znaky přímé
	feministické znaky nepřímé
Pro soubor F:	environmentální znaky přímé
	environmentální znaky nepřímé
Pro soubor N:	feministické znaky přímé
	feministické znaky nepřímé
	environmentální znaky přímé
	environmentální znaky nepřímé

zdroj: autorka, vlastní zpracování

Dílčí kategorie mají své vlastní kódování, podle kterých v souborech hledám znaky ekofeminismu. Následně bych chtěla popsat jednotky, které budu v konkrétních kategoriích vyhledávat. Záznam jednotek bude v analýze zaznamenán v podobě frekvence výskytu.

Tabulka č. 3: Seznam kódů pro feministické znaky přímé

feministické znaky přímé		
(Kódy pro feministické znaky přímé odpovídají teoretické práci, jde o konkrétní slova či fráze, které zmiňují napřímo feministickou agendu a její rysy. Jde o následující kódová slova a fráze - nebo jim slova a fráze významově podobná.)		
feminismus	intersekcionalita	genderová rovnost
genderová inkluze	ochrana žen	ochrana rodičů/matek
problémy dopadající na ženy	diskriminace	interrupce
násilí na ženách	sociální rovnost	sociální spravedlnost

zdroj: autorka, vlastní zpracování

Tabulka č. 4: Seznam kódů pro feministické znaky nepřímé

feministické znaky nepřímé	
(Kódy pro feministické znaky nepřímé odpovídají teoretické práci, jde o metafory a fráze, argumenty a myšlenky, které významově odpovídají feministickým znakům. Příklady kódů mohou být:)	
„Vložky nejsou cigarety...“	Fráze pomocí metafory přibližuje feministické myšlenky v kontextu menstruační chudoby. ¹³⁷
„Nenávistným projevům vůči všem skupinám je třeba čelit...“	Fráze nepřímě popisuje, že bychom měli čelit nenávistným projevům všem skupinám (a to vč. žen a jiných menšin).
„...okupační vojska porušují lidská práva.“	Fráze nepřímě reaguje na problematiku porušování lidských práv, a to i ženských. (V kontextu války jsou to převážně ženy, které jsou obětmi sexuálního násilí atd.) ¹³⁸

zdroj: autorka, vlastní zpracování

¹³⁷ Česká ženská lobby [online]. „Vložky nejsou luxusní zboží“ připomíná Česká ženská lobby poslancům a poslankyním. 25.9.2023. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/vlozky-nejsou-luxusni-zbozi-pripomina-ceska-zenska-lobby-poslancum-poslankynim>

¹³⁸ NESEHNUTÍ [online]. Organizace chystá podporu pro ukrajinské přeživší sexuálního násilí. 08. 06. 2022. Dostupné z:

<https://nesehnuti.cz/nesehnuti-pomuze-ukrajinskym-zenam-zahojit-rany-zpusobene-ruskou-invazi/>

Tabulka č. 5: Seznam kódů pro environmentální znaky přímé

environmentální znaky přímé (Kódy pro environmentální znaky přímé odpovídají teoretické práci, jde o konkrétní slova či fráze, které zmiňují napřímo environmentální agendu a její rysy.)		
ochrana vody/půdy ad.	emise skleníkových plynů	znečištění
životní prostředí	sucho a problémy s vodou	udržitelná doprava
klimatická krize	udržitelné městské plánování	ekologie
udržitelnost	odpovědná spotřeba, recyklace	zelená energie, fosilní paliva

zdroj: autorka, vlastní zpracování

Tabulka č. 6: Seznam kódů pro environmentální znaky nepřímé

environmentální znaky nepřímé (Kódy pro environmentální znaky nepřímé odpovídají teoretické práci, jde o metafory, fráze, argumenty a myšlenky, které významově odpovídají environmentálním znakům. Příklady kódů mohou být:)	
„...zde chybí zastávka...“	Fráze nepřímě reaguje na problematiku se životním prostředím. Díky zvýšení městské hromadné dopravy se sníží emise skleníkových plynů.
„...současně bychom se měli zamýšlet nad limity naší planety.“	Fráze nepřímě poukazuje na meze růstu a téma udržitelnosti, což jsou okruhy, kterým se environmentální hnutí věnuje.
„...preferujeme veganské či vegetariánské stravování.“	Fráze nepřímě podporuje snižování emisí. Vysoký podíl živočišných potravin ve stravě je jednou z významných příčin klimatické krize. ¹³⁹

¹³⁹ NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ spouští kampaň za inovaci školního stravování. 02.09.2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/pestre-jidelny-chteji-zdravou-skolni-kuchyni-pro-vsechny/>

„...značně snižuje šanci na efektivní rozvoj cyklodopravy.“	Fráze nepřímo podporuje snížení emisí v dopravě. Snaha o zavedení bezemisní dopravy jasně přispívá k řešení klimatické krize. ¹⁴⁰
---	--

zdroj: autorka, vlastní zpracování

2. Organizace výzkumu

Výsledky s kategoriemi a kódy budou podpořeny záznamovým archem - nalezené kódy budou systematicky rozřazovány do tabulky, prvotně podle typu sobouru E, F, nebo N, následně podle kategorie, a naposledy bude přiřazena podkategorie. Obsah souborů, který nebude odpovídat hledaným kódům, bude označen za *bezkódový* a nebude zaznamenáván).

3. Fáze ověřování

Tvorba kódů probíhala induktivně i deduktivně¹⁴¹ (zda-li jde o feministický, environmentální či bezkódový znak jsem definovala dopředu v příložených tabulkách). Kódy nepřímých znaků vznikaly induktivně na základě obsahu tiskových zpráv. Jelikož kódování může být v některých případech subjektivní, proběhla druhá kontrola s nestrannou osobou, u které došlo ke kódování a vzájemné kontrole (5 tiskových zpráv ze všech zkoumaných souborů E, F i N).

4. Získávání dat

Data budou získána pečlivým čtením zkoumaných textů a zaznamenáváním do záznamového archu (tabulky). Pro přesnost využívám také vyhledávací funkce, které nabízejí textové softwary (jako je např. klávesová zkratka Ctrl + F).

5. Vyhodnocování dat

Data budu vyhodnocovat odlišně pro soubory F a E a separátně pro soubor N. V souborech F a E bude vyhodnocen procentuální výskyt zkoumaných znaků na jednu tiskovou zprávu a následně výpočty poměrů přímých a nepřímých znaků. Naopak v souboru N získávám počet tiskových zpráv obsahujících zkoumaný znak. Vyhodnocení konkrétních dat ještě přibližuji v následujících kapitolách s výsledky.

¹⁴⁰ NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ kritizuje změny v dokumentu, který určuje budoucnost Brna. 11. 11. 2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/cyklodoprava-mizi-z-uzemniho-planu/>

¹⁴¹ MILLKOVÁ, Tereza. *Obsahová analýza twitterových komentářů vůči vybraným mužským a ženským kandidátům prezidentských voleb 2023*. Bakalářská práce, vedoucí Svobodová, Tereza. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra sociologie, 2023.

2.4. Ekofeministické znaky ve feministickém hnutí v České republice

Abych mohla analyzovat ekofeministické znaky ve feministickém hnutí v České republice, analyzovala jsem tiskové zprávy České ženské lobby, a to konkrétně 40 tiskových zpráv (soubor F), které síť zveřejnila na svých webových stránkách od prosince 2023 do dubna 2020. V textech jsem nacházela environmentální znaky, které jsem předem definovala v metodologii.

Ze 40 tiskových zpráv v souboru F se ve 4 tiskových zprávách nacházel environmentální znak. Z toho byly všechny znaky přímé. 3 znaky se objevovaly v tiskových zprávách ojedinele a jedna tisková zpráva byla celá věnovaná environmentální tématice, proto je těžké určit přesný počet znaků na tuto konkrétní zprávu.

Procento tiskových zpráv, ve kterých se objevují environmentální znaky ze všech zkoumaných je 10 %. Z toho všechny vyskytující se environmentální znaky byly přímé.

Přímým environmentálním znakem 1 je: „*Tato a další doporučení a návrhy opatření týkající se moderního školství a vzdělávání, pomoci nejzranitelnějším skupinám, **udržitelnosti a ochrany životního prostředí** či odpovědného moderního státu sepsaly neziskové organizace sdružené v síti NeoN pro vládu vedenou premiérem Petrem Fialou, která nedávno vstoupila do druhého roku svého mandátu.*“¹⁴² Česká ženská lobby napřímo popisuje opatření, které neziskové organizace zaslali premiéru Petru Fialovi, a to včetně návrhů týkajících se *udržitelnosti a ochrany životního prostředí*.

Přímým environmentálním znakem 2 je: „**Právo na příznivé životní prostředí. Hlásíme se o právo na klimatickou spravedlnost a zdravou planetu. Zisky z drancování životního prostředí a negativní dopady této činnosti jsou nerovnoměrně rozděleny. Důsledky klimatické krize dopadají hůře na znevýhodněné a zranitelné skupiny, včetně žen. Současná politická reprezentace věnuje málo pozornosti klimatickým změnám a systémovým možnostem jejich zpomalení, včetně konceptu udržitelnosti.** Pojdme to změnit.“¹⁴³ V tiskové zprávě, ve které Česká ženská lobby přibližuje svůj *Manifest ČŽL k Mezinárodnímu dni žen 2023* věnuje také velice napřímo kapitolu na právo na příznivé životní prostředí a rozepisuje problematiku týkající se klimatické krize.

Přímým environmentálním znakem 3 je: „**14. kapitola Klima a životní prostředí**“¹⁴⁴. V tiskové zprávě, kde Česká ženská lobby představuje *Stínovou zprávu o genderové rovnosti v*

¹⁴² Česká ženská lobby [online]. ČŽL se podílí na výzvě neziskových organizací vládě Petra Fialy. 28.2.2023. Dostupné z: <https://czlobby.cz/cs/zpravy/czl-se-podili-na-vyzve-neziskovych-organizaci-vlade-petra-fialy>

¹⁴³ Česká ženská lobby [online]. Manifest ČŽL k Mezinárodnímu dni žen 2023. 7.3.2023. Dostupné z: <https://czlobby.cz/cs/zpravy/manifest-czl-k-mezinarodnimu-dni-zen-2023>

¹⁴⁴ Česká ženská lobby [online]. TZ Potřebujeme rovnost žen a mužů, nejen pro zvládnání pandemické krize. 8. 12. 2021. Dostupné z: <https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-potrebuujeme-rovnost-zen-muzu-nejen-pro-zvladani-pandemicke-krize>

letech 2016 -2020, popisuje také kapitoly, které se ve zprávě nachází. Jedna z těchto kapitol je celá věnovaná Klimatu a životnímu prostředí.

Česká ženská lobby také věnovala jednu celou tiskovou zprávu environmentální tematice. A to konkrétně v tiskové zprávě z 3. 12. 2020 s názvem: *Česká ženská lobby vyzývá k důkladné a odpovědné klimatické politice*. Příklady přímých environmentálních znaků z tiskové zprávy jsou např.: „**Globální změna klimatu představuje zásadní problém, jehož dopady se vážně projevují nejen na životním prostředí, ale i v oblasti ekonomické a sociální. Čím dál patrnější jsou její projevy i u nás, například v podobě sucha a nevyzpytatelného extrémního počasí. Česká republika se přitom v roce 2016 podpisem Pařížské dohody zavázala, že se bude podílet na zamezení nárůstu globální teploty o více než 1,5°C.**“ Nebo také příložený výzvy: „**Žádáme proto politické představitele, aby se obraceli na odbornice a odborníky všech relevantních oborů a také umožnili občanské společnosti se vyjadřovat k jejich návrhům,**“ uvedla Marta Smolíková, předsedkyně České ženské lobby.¹⁴⁵

2.5. Ekofeministické znaky v environmentálním hnutí v České republice

Abych mohla analyzovat ekofeministické znaky v environmentálním hnutí v České republice, analyzovala jsem tiskové zprávy Zeleného Kruhu, a to konkrétně 40 tiskových zpráv (soubor E), které asociace zveřejnila na svých webových stránkách od prosince 2023 do září 2021. V textech jsem nacházela feministické znaky, které jsem předem definovala v metodologii.

Ze 40 tiskových zpráv v souboru E se v 10 tiskových zprávách nacházel feministický znak. Zelený kruh nevěnoval žádnou celou tiskovou zprávu feministické problematice, ani ve svých tiskových zprávách nemluví o feministických tématech přímo, všechny feministické znaky byly nepřímé.

Procento tiskových zpráv, ve kterých se objevují feministické znaky ze všech zkoumaných je 25 %. Z toho všechny vyskytující se feministické znaky byly nepřímé.

Nepřímé feministické znaky se většinou objevovaly v kontextu sociálních dopadů klimatické krize a jejich řešení. Na příkladech: „**Zároveň však musíme po těžebním průmyslu požadovat, aby i v zemích globálního jihu (v současnosti zejména v Chile, Argentině či Bolívii) těžba probíhala s ohledem na životní prostředí a potřeby místních komunit, které jsou těžbou ohroženy nejvíce.**“¹⁴⁶ nebo „**Klimatické strategie by měly směřovat ke splnění klimatických**

¹⁴⁵ Česká ženská lobby [online]. TZ: Česká ženská lobby vyzývá k důkladné a odpovědné klimatické politice. 3.12.2020. Dostupné z: <https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-ceska-zenska-lobby-vyzyva-k-dukkladne-odpovedne-klimaticke-politice>

¹⁴⁶ Zelený kruh [online]. Rámcová pozice Klimatické koalice a Zeleného kruhu k těžbě a zpracování lithia v České republice. 5.12.2023. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/ramcova-pozice-klimaticke-koalice-a-zeleneho-kruhu-k-tezbe-a-zpracovani-lithia-v-ceske-republice/>

*cílů, měly by ale také zohledňovat potřeby obyvatel a sociální dopady opatření.*¹⁴⁷ U nepřímých znaků je podle mého názoru problematické, že pro běžného čtenáře textu není zřejmý feministický přesah a bez hlubší teoretické znalosti není znatelný. Ovšem, podobné znaky by se v teorii daly označit za feministické, tudíž celé pasáže za ekofeministické. (Problematiku nepřímých znaků později rozebírám v diskuzi.)

Další nepřímé feministické znaky, které se v tiskových zprávách opakují, jsou fráze, které hovoří o opatřeních, která by měla být sociálně inkluzivní / „pro všechny“. Fráze většinou poukazují na nerovnosti ve společnosti a frází „pro všechny“ přináší intersekcionalní a feministický pohled, protože ve většině případů se týkaly problematik, které dopadají nejvíce na ženy nebo jiné menšiny na příkladech: „*Druhá debata ‘Město pro všechny‘ proběhla 21.9. v Městské knihovně v Praze. Tématem sociální architektury posluchače provedly architektky ze studia Rethink architecture a doktorandky FA ČVUT Eliška Pomyjová a Markéta Káňová. Záznam debaty je možné shlédnout zde. Až 40% lidí má problémy s orientací a pohybem ve vystavěném prostředí. Architekt veřejného prostoru musí ve svých návrzích hledat průniky potřeb velice různých skupin. Podoba ulic pak odráží hodnoty, jaké společnost zastává. Opatření blízka přírodě získávají v souvislosti s adaptačními opatřeními nový rozměr. Přátelské město je takové, které má přátelské, ohleduplné a chápavé obyvatele.*“¹⁴⁸ Nebo také: „*Krátkodobým řešením pro české domácnosti může být například příspěvek na energie, který umožní vyrovnat rostoucí účty nízkopříjmovým rodinám, dlouhodobým pak zjednodušení podmínek a navýšení dotační podpory pro zateplování a obnovitelné zdroje na domech tak, aby byly dostupné všem.*“¹⁴⁹ U podobných nepřímých znaků opět nastává diskuze, zda-li účelem byly doopravdy feministické myšlenky nebo pouze v teorii odpovídají intersekcionalním narativům. Zmíněné pasáže se v teoretickém základu ovšem dají označit za ekofeministické.

2.6. Ekofeministické znaky v NESEHNUTÍ

Třetí ze zkoumaných organizací NESEHNUTÍ je sociálně ekologické hnutí, které se věnuje jak environmentálním, tak feministickým tématům. U NESEHNUTÍ jsem mapovala feministické i environmentální znaky. Analyzovala jsem 40 tiskových zpráv (soubor N), které NESEHNUTÍ zveřejnilo na svých webových stránkách, a to v období od prosince 2023 do ledna 2021.

¹⁴⁷ Zelený kruh [online]. Veřejná konzultace nové klimatické a energetické strategie Česka vážne, Greenpeace ČR nabízí nástroj pro připomínkování veřejnosti. 24.5.2023. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/verejna-konzultace-nove-klimaticke-a-energeticke-strategie-ceska-vazne-greenpeace-cr-na-bizi-nastroj-pro-pripominkovani-verejnosti/>

¹⁴⁸ Zelený kruh [online]. Veřejné debaty na aktuální témata nabídl na podzim Zelený kruh. 19.12.2022. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/verejne-debaty-na-aktualni-temata-nabidl-na-podzim-zeleny-kruh/>

¹⁴⁹ Zelený kruh [online]. Elektřinu zdražuje cena plynu. Zastropování emisních povolenek ji nezlevní, obnovitelné zdroje ano. 30.9.2021. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/elektrinu-zdrazuje-cena-plynu-zastropovani-emisnich-povolenek-ji-nezlevni-obnovitelne-zdroje-ano/>

V průběhu výzkumu jsem se rozhodla v souboru N nerozdělovat znaky na přímé a nepřímé. V tiskových zprávách, které se celé věnovaly environmentální či feministické problematice je obtížné rozlišit, zda-li dlouhá souvětí rozdělovat na několik pasáží a hodnotit jestli jsou přítomny znaky přímé či nepřímé. Výsledný procentuální podíl tato změna neovlivnila. Proto zprávy rozdělují na feministické, environmentální a zprávy, ve kterých jsou feministické i environmentální znaky.

Ze 40 analyzovaných tiskových zpráv se ve 12 tiskových zprávách objevují feministické znaky, což znamená, že ve 40 % tiskových zpráv jsou feministické znaky. Ve 28 tiskových zprávách se objevují environmentální znaky, což znamená, že v 70 % tiskových zpráv jsou environmentální znaky. V 9 tiskových zprávách se objevují feministické i environmentální znaky, což znamená, že ve 22.5 % jsou přítomny oba znaky. Ve 4 tiskových zprávách není ani feministický ani environmentální znak, což znamená, že v 10 % tiskových zpráv se nevyskytuje ani jeden zkoumaný znak.

Příklady pasáží, ve kterých se vyskytují oba prvky jsou například: „*Všichni víme, že klimatická změna představuje hrozbu. Pro generaci Z je to intersekcionalní téma – když si není o čem povídat, můžete mluvit o tom, jak je v tomto směru všechno špatně. Často se ale řeší jen některá témata jako je nedostatek vody nebo vliv oligarchů. Nikdo se na situaci nedívá v celkovém kontextu klimatické krize.*“¹⁵⁰ V úryvku se přímými znaky propojuje klimatická krize a intersekcionalita, dvě hlavní témata environmentálního a feministického hnutí 21. století. Dalšími příklady může být např.: „*Lidé, kteří v Ukrajině chrání životní prostředí, bojují za práva sexuálních menšin, pomáhají sirotkům a seniorům nebo píšou pro nezávislá investigativní média jsou nyní ve velkém nebezpečí.*“¹⁵¹ Opět se v úryvku objevuje přímo propojení témat jako je životní prostředí a práva sexuálních a jiných menšin.

Tiskové zprávy, ve kterých se objevovaly pouze environmentální znaky, se často zaměřovaly na environmentální problematiku v napojení na technické procesy jako je například územní plán města nebo těžba, ovšem nebylo to pravidlem. Vztah mezi tématy a ekofeministickými znaky by si zasloužil svou separátní analýzu. Příklady úryvků s environmentálními znaky z tiskových zpráv jsou např.: „*Návrh nového brněnského územního plánu je stále v mnoha ohledech nedotažený. Kromě cyklistů nezohledňuje například klimatickou krizi. Spokojení s ním nejsou ani další zástupci a zástupkyně veřejnosti, ani někteří představitelé a představitelky městských částí.*“¹⁵² Nebo také: „*Těžba kovů může ovlivňovat kvalitu životního prostředí, buďto kvůli používání nebezpečných chemikálií nebo vzniku těžebního odpadu a prachu z těžby. Tyto látky mohou unikát do životního prostředí a znečišťovat*

¹⁵⁰ NESEHNUTÍ [online]. Strach z budoucnosti, nedostatek znalostí a změny životního stylu. Nový průzkum ukazuje vztah mladých lidí ke klimatickým změnám. 23.5.2023. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/strach-z-budoucnosti/>

¹⁵¹ NESEHNUTÍ [online]. Pomoc aktivním občankám*ům a první dodávka léků do Ukrajiny. 10. 03. 2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/pomoc-aktivnim-obcankamum-a-prvni-dodavka-leku-do-ukrajiny/>

¹⁵² NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ kritizuje změny v dokumentu, který určuje budoucnost Brna. 11. 11. 2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/cyklodoprava-mizi-z-uzemniho-planu/>

okolní půdy a vody. Lidé z těchto regionů navíc nemají přístup k informacím o tom, jaké nebezpečí pro ně těžba představuje, a jen těžko se dovolávají nápravy škod. ¹⁵³

Tiskové zprávy, ve kterých se objevovaly pouze feministické znaky, se svým obsahem často lišily, šlo o tiskové zprávy zabývající se sexualizovaným a genderově podmíněným násilím během války na Ukrajině, téma genderově citlivého vzdělávání nebo diskuze jak (ne)mluvit o genderu. Příklady úryvků obsahující feministické znaky mohou být např.: „*Akce (za)hranice těla přináší pohledy různých aktérek*ů vzdělávání, které*ří reflektují ve svých příspěvcích téma genderu a genderově citlivého vzdělávání, a také představí nástroje, které pomohou učitelům*kám genderová témata citlivě uchopit.*“¹⁵⁴ Nebo také: „*Šokující zprávy o sexuálním násilí, kterého se v okupovaných oblastech Ukrajiny dopouští ruští vojáci, přiměly NESEHNUTÍ k tomu, aby svou dosavadní podporu Ukrajiny zaměřenou na občanskou společnost rozšířilo také o pomoc všem přeživším znásilnění.*“¹⁵⁵

Naopak tiskové zprávy, ve kterých se nevyskytoval ani environmentální ani feministický znak se věnovaly převážně válečnému konfliktu na Ukrajině nebo kampani na podporu politických vězňů.

¹⁵³ NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ a Arnika pomáhají lidem v Arménii v boji s následky neregulované těžby. 21.06.2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/armenskou-obcanskou-spolecnost-podpiraji-ceske-znalosti-a-zkusenosti/>

¹⁵⁴ NESEHNUTÍ [online]. Gender ve škole férově, citlivě a otevřeně. 21.1.2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/gender-ve-skole/>

¹⁵⁵ NESEHNUTÍ [online]. Organizace chystá podporu pro ukrajinské přeživší sexuálního násilí. 08. 06. 2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/nesehnuti-pomuze-ukrajinskym-zenam-zahojit-rany-zpusobene-ruskou-invazi/>

Závěr

Ve své práci SOČ *Ekofeminismus v environmentálním a feministickém hnutí v České republice* jsem se zabývala obsahovou analýzou tiskových zpráv vybraných organizací reprezentujících feministické, environmentální a ekofeministické hnutí v České republice.

Podstatnou část práce tvoří teoretická část, která přibližuje ekofeminismus jako sociální hnutí. Popsala jsem historický kontext, ze kterého ekofeminismus jako sociální hnutí vychází. V první části kapitoly *Podhoubí ekofeminismu* jsem definovala sociální hnutí a popsala historický kontext, který umožnil vznik moderních sociálních hnutí, ze kterých později vychází současné feministické a environmentální hnutí. Ve druhé části jsem přiblížila vývoj feministického hnutí, a to převážně druhé, třetí a čtvrté vlny feminismu. Přiblížila jsem také vývoj feministického hnutí v České republice od roku 1989 do současnosti. Ve třetí části jsem se věnovala environmentálnímu hnutí, jeho podobě na Západě od 60. let do současnosti, následně jsem popsala situaci v České republice. V druhé kapitole jsem se věnovala ekofeminismu jako sociálnímu hnutí. Na historickém vývoji jsem ukázala jeho základní principy, přiblížila jsem základní proudy ekofeminismu a představila teze ekofeminismu od Karen J. Warren. Také jsem popsala dosud (ne)existující ekofeministické organizace v ČR a současnou diskuzi o ekofeminismu v environmentálním hnutí v České republice.

Na základě obsáhlé teoretické části jsem mohla provést obsahovou analýzu v praktické části. Stanovila jsem si tři základní teze, které mi rozdělily práci do tří kategorií, a to na analýzu feministických znaků v environmentálním hnutí (Zelený kruh), analýzu environmentálních znaků ve feministickém hnutí (Česká ženská lobby) a následně analýzu environmentálních i feministických znaků v NESEHNUTÍ, které je často označováno za ekofeministickou organizaci. Obsahovou analýzu opírám o metodologii, ve které jsem definovala přímé a nepřímé feministické a environmentální znaky, které jsem následně hledala v tiskových zprávách tří zkoumaných organizací.

Souhrnně lze říci, že zkoumané environmentální hnutí v České republice, konkrétně zastřešující asociace Zelený kruh, využívá více ekofeministických prvků než zkoumané feministické hnutí, konkrétně zastřešující síť Česká ženská lobby. V tiskových zprávách Zeleného kruhu se feministické znaky objevují ve 25 % všech textů, oproti tomu Česká ženská lobby použila environmentální znaky pouze v 10 % všech textů. Tím se potvrdila první teze, že hnutí environmentální využívá ve svých textech více feministických prvků, které by se v teorii daly označit za znaky ekofeminismu, než feministické hnutí využívá prvků environmentálních. Také se potvrdila druhá teze, že jak hnutí feministické, tak hnutí environmentální využívají prvky ekofeminismu, a to alespoň v 10 % zkoumaných textů. Naopak se z výzkumu nepotvrdila třetí teze, že organizace NESEHNUTÍ, která je součástí feministického i environmentálního hnutí v České republice, využívá vyrovnaně feministických i environmentálních znaků. NESEHNUTÍ se v analyzovaných textech věnuje více environmentální problematice. Environmentální znaky jsou v 70 % všech textů, oproti tomu feministické znaky se vyskytují pouze ve 40 % zkoumaných textů.

Nemohu říci, zda se dají feministické a environmentální hnutí v České republice považovat za ekofeministické, protože ze své podstaty je ekofeminismus vývojové a dynamické hnutí a pohled organizací se může projevat v prefiguraci, strategických dokumentech nebo na sociálních sítích. Pro další výzkum ekofeminismu je v sociálním hnutí velký prostor. Je hned několik možností, jak s výzkumem pokračovat, a to například analýzami jiných dokumentů, než tiskových zpráv nebo zkoumáním hloubkových rozhovorů se samotnými členkami a členy zkoumaných hnutí. Zajímavým faktem je, že přestože Zelený kruh využil ve svých tiskových zprávách mnohem více feministických znaků, všechny byly nepřímé. Myslím si, že pro širší veřejnost by po přečtení konkrétních částí textů nebyl zřejmý feministický záměr či přesah. Naopak Česká ženská lobby, která se zmínila o environmentální problematice jen ve 4 tiskových zprávách, vždy vykazovala znaky přímé. Organizace velice konkrétně obhajovala potřebu řešit klimatickou krizi a ochraňovat životní prostředí, dokonce byla jedna celá tisková zpráva věnovaná klimatické krizi s jasným vymezením postoje České ženské lobby a s připojenou výzvou k řešení klimatické krize. Rozhodně jak feministická, tak environmentální hnutí v České republice využívají prvky ekofeminismu. Konkrétní organizaci NESEHNUTÍ lze označit za ekofeministickou převážně díky tomu, že obsahem jejího fungování je i feministická, i environmentální agenda. Vždy je ovšem na samotném hnutí, zda se za ekofeministické bude označovat a je důležité vnímat, že hnutí nejsou jednotná a mají mnoho podob.

Fenomén, kterého jsem si během svého výzkumu také všimla, je, že se organizace často zaměřují na jednu specifickou tematiku, která se v tiskových zprávách opakuje v průběhu několika měsíců. Přestože Česká ženská lobby i Zelený kruh jsou zastřešující organizace pro mnoho menších organizací, včetně NESEHNUTÍ, jejich agenda se většinou do tiskových zpráv nepropsala (např. v tiskových zprávách zastřešujících organizací byl velice malý překryv s tématy, kterými se zabývalo NESEHNUTÍ). Myslím si, že moje práce může sloužit nejen jako teoretický základ o ekofeminismu, ale také jako materiál pro reflexi myšlenek uvnitř feministického a hlavně environmentálního hnutí v České republice, které se někdy „pyšní“ intersekcionalním přesahem.

Zdroje

Primární zdroje

Česká ženská lobby [online]. Růže obětí porodnického násilí / Roses Revolution.

24.11.2023. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/ruze-obetem-porodnickeho-nasili-roses-revolution>

Česká ženská lobby [online]. Jak Úmluva proti násilí pomůže zranitelným skupinám v české společnosti, o tom dnes diskutovali odborníci a odbornice v Senátu. 13.10.2023. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/jak-umluva-proti-nasili-pomuze-zranitelnym-skupinam-v-ceske-spolecnosti-o-tom-dnes>

Česká ženská lobby [online]. „Vložky nejsou luxusní zboží“ připomíná Česká ženská lobby poslancům a poslankyním. 25.9.2023. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/vlozky-nejsou-luxusni-zbozi-pripomina-ceska-zenska-lobby-poslancum-poslankynim>

Česká ženská lobby [online]. Otevřený dopis ČŽL policejnímu prezidentovi k výrokům týkajícím se znásilnění a jeho odpověď. 14.8.2023. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/otevreny-dopis-czl-policejnimu-prezidentovi-k-vyrokum-tykajicim-se-znasilneni-a-jeho-odpoved>

Česká ženská lobby [online]. ČŽL se připojila k výzvě ministru Stanjurovi ohledně pravidel spolufinancování EU fondů. 27.6.2023. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/czl-se-pripojila-k-vyzve-ministru-stanjurovi-ohledne-pravidel-spolufinancovani-eu-fondu>

Česká ženská lobby [online]. Česká ženská lobby oceňuje rozhodnutí vlády poslat tzv.

Istanbulskou úmluvu k projednání parlamentu. 21.6.2023. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/ceska-zenska-lobby-ocenuje-rozhodnuti-vlady-poslat-tzv-istanbulskou-umluvu-k-projednani>

Česká ženská lobby [online]. Protestant.cz: Jeden z hlasů proti násilí. 31.5.2023. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/protestantcz-jeden-z-hlasu-proti-nasili>

Česká ženská lobby [online]. „Přijměme Istanbulskou úmluvu,“ vzkázaly organizace pracující s oběťmi násilí. 25.5.2023. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/prijmeme-istanbulskou-umluvu-vzkazaly-organizace-pracujici-s-obetmi-nasili>

Česká ženská lobby [online]. Hlas proti násilí: zveme Vás na happening k podpoře Úmluvy proti násilí. 10.5.2023. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/hlas-proti-nasili-zveme-vas-na-happening-k-podpore-umluvy-proti-nasili>

Česká ženská lobby [online]. Hlas proti násilí zazněl k MDŽ na francouzské ambasádě. 14.3.2023. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/hlas-proti-nasili-zaznel-k-mdz-na-francouzске-ambasade>

Česká ženská lobby [online]. Manifest ČŽL k Mezinárodnímu dni žen 2023. 7.3.2023.

Dostupné z: <https://czlobby.cz/cs/zpravy/manifest-czl-k-mezinarodnimu-dni-zen-2023>

Česká ženská lobby [online]. ČŽL se podílí na výzvě neziskových organizací vládě Petra Fialy. 28.2.2023. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/czl-se-podili-na-vyzve-neziskovych-organizaci-vlade-petra-fialy>

Česká ženská lobby [online]. Připojujeme se k otevřenému dopisu Unie porodních asistentek. 9.2.2023. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/pripojujeme-se-k-otevrenemu-dopisu-unie-porodnich-asistentek>

Česká ženská lobby [online]. Otevřený dopis ministru Stanjurovi: Chraňme právní stát v hlasování o evropských penězích pro Maďarsko. 7.12.2022. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/otevreny-dopis-ministru-stanjurovi-chranme-pravni-stat-v-hlasovani-o-evropskych-penezich-pro>

Česká ženská lobby [online]. TZ: Ukončíme násilí na ženách a dívkách v české společnosti. 24.11.2022. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-ukonceme-nasili-na-zenach-divkach-v-ceske-spolecnosti>

Česká ženská lobby [online]. TZ: Zahájili jsme projekt Hlas proti násilí na Mezinárodní den proti násilí na ženách. 22.11.2022. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-zahajili-jsme-projekt-hlas-proti-nasili-na-mezinarodni-den-proti-nasili-na-zenach>

Česká ženská lobby [online]. Otevřený dopis - Vyhodnocení efektivity zákona o odškodnění za protiprávní sterilizace půl roku po nabytí jeho účinnosti. 15.8.2022. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/otevreny-dopis-vyhodnoceni-efektivita-zakona-o-odskodneni-za-protipravni-sterilizace-pul-roku>

Česká ženská lobby [online]. Vyjádření nesouhlasu s postupem Veřejného ochránce práv. 12.7.2022. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/vyjadreni-nesouhlasu-s-postupem-verejneho-ochrance-prav>

Česká ženská lobby [online]. TZ: Americký ústavní soud omezil právo žen o sobě rozhodovat. 29.6.2022. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-americky-ustavni-soud-omezil-pravo-zen-o-sobe-rozhodovat>

Česká ženská lobby [online]. Otevřený dopis policejnímu prezidentu - Barborka. 27.6.2022.

Dostupné z: <https://czlobby.cz/cs/zpravy/otevreny-dopis-policejnimu-prezidentu-barborka>

Česká ženská lobby [online]. Apel na vládu - Nenecháme ženy a jejich děti po porodu bez péče. 17.5.2022. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/apel-na-vladu-nenechavejme-zeny-jejich-deti-po-porodu-bez-pec-e>

Česká ženská lobby [online]. TZ: Nevládní organizace vyzývají Ministerstvo práce a sociálních věcí k ukončení spolupráce s Hnutím pro život. 21.4.2022. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-nevladni-organizace-vyzyvaji-ministerstvo-prace-socialnich-veci-k-ukonceni-spoluprace-s>

Česká ženská lobby [online]. TZ: Prohlášení České ženské lobby k aktuální situaci žen z Ukrajiny. 7.3.2022. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-prohlaseni-ceske-zenske-lobby-k-aktualni-situaci-zen-z-ukrajiny>

Česká ženská lobby [online]. Otevřený dopis Ministru zdravotnictví k zabránění střetu zájmů v souvislosti s Iniciativou Baby Friendly Hospital. 9.2.2022. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/otevreny-dopis-ministru-zdravotnictvi-k-zabraneni-stretu-zajmu-v-souvislosti-s-iniciativou>

Česká ženská lobby [online]. TZ Potřebujeme rovnost žen a mužů, nejen pro zvládnutí pandemické krize. 8. 12. 2021. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-potrebujeme-rovnost-zen-muzu-nejen-pro-zvladani-pandemicke-krize>

Česká ženská lobby [online]. Otevřený dopis: Už ani jedna oběť // #AniJednejWięcej. 10. 11. 2021. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/otevreny-dopis-uz-ani-jedna-obet-anijednejwiecej>

Česká ženská lobby [online]. TZ: Ptali jsme se politických stran, jak se stavějí k redefinici znásilnění. 8.10.2021. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-ptali-jsme-se-politickych-stran-jak-se-staveji-k-redefinici-znasilneni>

Česká ženská lobby [online]. Otevřený dopis: Nechceme, aby péči v těhotenství poskytovali “tatkově”, ale profesionálové. 7.9.2021. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/otevreny-dopis-nehceme-aby-peci-v-tehotenstvi-poskytovali-tatkove-ale-profesionalove>

Česká ženská lobby [online]. Otevřený dopis: Apelujeme na zajištění ochrany práv žen a dívek v Afghánistánu. 19.8.2021. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/otevreny-dopis-apelujeme-na-zajisteni-ochrany-prav-zen-divek-v-afghanistanu>

Česká ženská lobby [online]. TZ: Redefinice znásilnění míří do Sněmovny, požaduje ji už více než 10 000 lidí. 9.6.2021. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-redefinice-znasilneni-miri-do-sn>

Česká ženská lobby [online]. Otevřený dopis Ministru zdravotnictví za otevření dětských skupin. 13.4.2021. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/otevreny-dopis-ministru-zdravotnictvi-za-otevreni-detskych-skupin>

Česká ženská lobby [online]. TZ: Proticovidová opatření negativně ovlivňují porodní praxi. 25.3.2021. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-proticovidova-opatreni-negativne-ovlivnuji-porodni-praxi>

Česká ženská lobby [online]. TZ: Happening a spuštění kampaně: Chce to souhlas. 12.2.2021. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-happening-spusteni-kampane-chce-souhlas>

Česká ženská lobby [online]. TZ: Koalice Hlas proti násilí uzavírá 16 dní aktivismu výzvou politikům. 10.12.2020. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-koalice-hlas-proti-nasili-uzavira-16-dni-aktivismu-vyzvou-politikum>

Česká ženská lobby [online]. TZ: Česká ženská lobby vyzývá k důkladné a odpovědné klimatické politice. 3.12.2020. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-ceska-zenska-lobby-vyzyva-k-dukladne-odpovedne-klimaticke-politice>

Česká ženská lobby [online]. TZ Černý týden nejen pro polské ženy. 28.10.2020. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-cerny-tyden-nejen-pro-polske-zeny>

Česká ženská lobby [online]. TZ: Jak dlouho budeme přehlížet oběti sexuálního a domácího násilí? 28.7.2020. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-jak-dlouho-budeme-prehlizet-obeti-sexualniho-domaciho-nasili>

Česká ženská lobby [online]. TZ: „Pokud zažíváte domácí násilí, nebojte se požádat o pomoc,“ vyzývají neziskové organizace a pražský magistrát. 20.5.2020. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/tz-pokud-zazivate-domaci-nasili-nebojte-se-pozadat-o-pomoc-vyzvaji-neziskove-organizace>

Česká ženská lobby [online]. Otevřený dopis České ženské lobby k vyváženému zastoupení v poradních orgánech. 9. 4. 2020. Dostupné z:

<https://czlobby.cz/cs/zpravy/otevreny-dopis-ceske-zenske-lobby-k-vyvazenemu-zastoupeni-v-poradnich-organech>

Zelený kruh [online]. Proběhla díla: Jak na vánoce beze zbytků? 15.12.2023. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/probehla-dila-jak-na-vanoce-beze-zbytku/>

Zelený kruh [online]. Rámcová pozice Klimatické koalice a Zeleného kruhu k těžbě a zpracování lithia v České republice. 5.12.2023. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/ramcova-pozice-klimaticke-koalice-a-zeleneho-kruhu-k-tezbe-a-zpracovani-lithia-v-ceske-republice/>

Zelený kruh [online]. O zákonech ve prospěch životního prostředí – ohlédnutí Zeleného kruhu za rokem 2023. 29.12.2023. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/o-zakonech-ve-prospech-zivotniho-prostredi-ohlédnutí-zeleneho-kruhu-za-rokem-2023/>

Zelený kruh [online]. SWAP se nám vydařil! 1.2.2023. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/swap-se-nam-vydaril/>

Zelený kruh [online]. Zelený kruh: zákon o strategických investicích byl přijat v rozporu s pravidly. 30.11.2023. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/zeleny-kruh-zakon-o-strategickych-investicich-byl-prijat-v-rozporu-s-pravidly/>

Zelený kruh[online]. MMR dokončuje vyhlášku o stavbách, požadavky na udržitelnou mobilitu a zelenou infrastrukturu ale ignoruje. 8.11.2023. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/mmr-dokoncuje-vyhlasuku-o-stavbach-pozadavky-na-udrzitelnou-mobilitu-a-zelenou-infrastrukturu-ale-ignoruje/>

Zelený kruh [online]. Změna liniového zákona – pod záminkou podpory strategických staveb dojde k omezení ochrany životního prostředí, o práva přijdou vlastníci nemovitostí a obce. 30.10.2023. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/zmena-linioveho-zakona-pod-zaminkou-podpory-strategickych-staveb-dojde-k-omezeni-ochrany-zivotniho-prostredi-o-prava-prijdou-vlastnici-nemovitosti-a-obce/>

Zelený kruh [online]. Poslanci prosazují těžbu šterkopísku bez ohledu na životní prostředí a berou kompetence inspekci životního prostředí. 12.10.2023. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/poslanci-prosazuji-tezbu-sterkopisku-bez-ohledu-na-zivotni-prostredi-a-berou-kompetence-inspekci-zivotniho-prostredi/>

Zelený kruh [online]. Chránit stromy před kácením bude jednodušší: pozvánka na debatu. 4.10.2023. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/chranit-stromy-pred-kacenim-bude-jednodussi-pozvanka-na-debatu/>

Zelený kruh [online]. Zelený kruh: nová pravidla pro rozvoj dopravní a energetické infrastruktury se připravují v utajení a ohrožují životní prostředí i občanská práva. 5.9.2023. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/zeleny-kruh-nova-pravidla-pro-rozvoj-dopravni-a-energeticke-infrastruktury-se-pripravuji-v-utajeni-a-ohrozuji-zivotni-prostredi-i-obcanska-prava/>

Zelený kruh [online]. Dvě auta na byt, nulová adaptace na klima a bydlení ve sklepech?! MMR novelizuje vyhlášku o stavbách. 19.7.2023. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/dve-auta-na-byt-nulova-adaptace-na-klima-a-bydleni-ve-sklepe-mmr-novelizuje-vyhlasku-o-stavbach/>

Zelený kruh [online]. Veřejná konzultace nové klimatické a energetické strategie Česka vážně, Greenpeace ČR nabízí nástroj pro připomínkování veřejnosti. 24.5.2023. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/verejna-konzultace-nove-klimaticke-a-energeticke-strategie-ceska-vazne-greenpeace-cr-nabizi-nastroj-pro-pripominkovani-verejnosti/>

Zelený kruh [online]. Senát schválil stavební zákon. I přes živou debatu senátorů, zůstanou práva občanů na ochranu přírody osekána. 11.5.2023. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/senat-schvalil-stavebni-zakon-i-pres-zivou-debatu-senatoru-zustanou-prava-obcanu-na-ochranu-prirody-osekana/>

Zelený kruh [online]. Ekologické organizace se setkaly s prezidentem Petrem Pavlem. Shodli se na významu klimatických témat a možnostech spolupráce. 25.4.2023. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/ekologicke-organizace-se-setkaly-s-prezidentem-petrem-pavlem-shodli-se-na-vyznamu-klimatickych-temat-a-moznostech-spoluprace/>

Zelený kruh [online]. Poslanci rozhodli: Občané budou při povolování staveb chránit jen stromy a chráněné druhy. 24.3.2023. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/poslanci-rozhodli-obcane-budou-pri-povolovani-staveb-chranit-jen-stromy-a-chranene-druhy/>

Zelený kruh [online]. Masivní rozvoj OZE nemusí být pro ochranu přírody hrozba, je však třeba rychle vytvořit jasná pravidla, shodují se ekologické organizace. 17.3.2023. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/masivni-rozvoj-oze-nemusi-byt-pro-ochranu-prirody-hrozba-je-vsak-treba-rychle-vytvorit-jasna-pravidla-shoduji-se-ekologicke-organizace/>

Zelený kruh [online]. Výzvy pro nového ministra životního prostředí: rozhybat ochranu klimatu a biodiverzity. 10.3.2023. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/vyzvy-pro-noveho-ministra-zivotniho-prostredi-rozhybat-ochranu-klimatu-a-biodiverzity/>

Zelený kruh [online]. Na MDŽ místo karafiátku posílení práv veřejnosti. 8.3.2023. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/na-mdz-misto-karafiatku-posileni-prav-verejnosti/>

Zelený kruh [online]. Apel 150 spolků adresovaný poslancům: při povolování staveb chceme chránit životní prostředí. 7.3.2023. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/apel-150-spolku-adresovany-poslancum-pri-povolovani-staveb-chceme-chranit-zivotni-prostredi/>

Zelený kruh [online]. Nové Programové prohlášení vlády obsahuje změny k lepšímu. Sliby ale nesmí zůstat jen na papíře. 2.3.2023. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/nove-programove-prohlaseni-vlady-obsahuje-zmeny-k-lepsimu-sliby-ale-nesmi-zustavat-jen-na-papire/>

Zelený kruh [online]. Nevládní organizace předložily vládě své priority pro druhou polovinu jejího mandátu. 26.2.2023. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/nevladni-organizace-predlozily-vlade-sve-priority-pro-druhou-polovinu-jejeho-mandatu/>

Zelený kruh [online]. Poslanecký návrh dává veřejnosti jen omezené možnosti chránit životní prostředí. 28.2.2023. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/poslanecky-navrh-dava-verejnosti-jen-omezene-moznosti-chranit-zivotni-prostredi/>

Zelený kruh [online]. Poslanci nemají shodu, jestli podpořit demokratické a transparentní povolování staveb. Napište jim! 6.2.2023. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/poslanci-nemaji-shodu-jestli-podporit-democraticke-a-transparentni-povolovani-staveb-napiste-jim/>

Zelený kruh [online]. Zmapovali jsme překážky, které komplikují přípravu a realizaci adaptačních opatření v Praze. 21.11.2022. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/zmapovali-jsme-prekazky-ktere-komplikuji-pripravu-a-realizaci-adaptacnich-opatreni-v-praze/>

Zelený kruh [online]. Omezení záborů zemědělské půdy. 9.8.2022. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/omezeni-zaboru-zemedelske-pudy/>

Zelený kruh [online]. Po roce od získání důvěry plní vláda alespoň částečně své sliby ve většině ekologických témat, má v nich ale zpoždění. 12.1.2023. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/po-roce-od-ziskani-duvery-plni-vlada-alespon-castecne-sve-sliby-ve-vestsine-ekologickeho-temat-ma-v-nich-ale-zpozdeni/>

Zelený kruh [online]. Veřejné debaty na aktuální témata nabídl na podzim Zelený kruh. 19.12.2022. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/verejne-debaty-na-aktualni-temata-nabidl-na-podzim-zeleny-kruh/>

Zelený kruh [online]. Ekologické nevládky vzkazují ministru Nekulovi: zlepšete dohled nad zemědělskými dotacemi. 15.12.2022. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/ekologicke-nevladky-vzkazuji-ministru-nekulovi-zlepsete-dohled-nad-zemedelskymi-dotacemi/>

Zelený kruh [online]. Neumlcujte nás! Sedmdesát organizací a spolků vyzývá poslance, aby upravili stavební právo. 14.12.2022. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/neumlcujte-nas-sedmdesat-organizaci-a-spolku-vyzyva-poslance-aby-upravili-stavebni-pravo/>

Zelený kruh [online]. Klimatická koalice a Zelený kruh vyzývají nově zvolenou politickou reprezentaci k transformaci energetiky a ozdravení krajiny. 20.10.2021. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/klimaticka-koalice-a-zeleny-kruh-vyzyvaji-nove-zvolenou-politickou-reprezentaci-k-transformaci-energetiky-a-ozdraveni-krajiny/>

Zelený kruh [online]. Nové vládě chybí jasný ekologický plán. Hnutí DUHA a Zelený Kruh upozorňují na priority. 17.12.2021. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/nove-vlade-chybi-jasny-ekologicky-plan-hnuti-duha-a-zeleny-kruh-upozornuji-na-priority/>

Zelený kruh [online]. Úkoly pro novou ministryni a ministry: zemědělské dotace pro ozdravení krajiny, odklon od uhlí a rozvoj obnovitelných zdrojů. 17.11.2021. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/ukoly-pro-novou-ministryni-a-ministry-zemedelske-dotace-pro-ozdraveni-krajiny-odklon-od-uhli-a-rozvoj-obnovitelnych-zdroju/>

Zelený kruh [online]. Elektřinu zdražuje cena plynu. Zastropování emisních povolenek ji nezlevní, obnovitelné zdroje ano. 30.9.2021. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/elektrinu-zdrazuje-cena-plynu-zastropovani-emisnich-povolenek-ji-nezlevni-obnovitelne-zdroje-ano/>

Zelený kruh [online]. Stavební zákon vyžaduje zásadní revizi, účinnost je třeba odložit nejméně o dva roky. 27.10.2021. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/stavebni-zakon-vyzaduje-zasadni-revizi-ucinnost-je-treba-odlozit-nejme-ne-o-dva-roky/>

Zelený kruh [online]. V koaliční smlouvě chybí klíčové předvolební sliby. 8.11.2021. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/v-koalicni-smlouve-chybi-klicove-predvolebni-sliby/>

Zelený kruh [online]. Programové prohlášení vlády potvrzuje enviromentální sliby. Ekologické organizace je budou hlídat. 7.1.2022. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/programove-prohlaseni-vlady-potvrzuje-enviromentalni-sliby-ekologicke-organizace-je-budou-hlidat/>

Zelený kruh [online]. Nejasností kolem opravy stavebního zákona přibývá. Bude reforma územního plánování? 14.3.2022. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/nejasnosti-kolem-opravy-stavebniho-zakona-pribyva-bude-reforma-uzemniho-planovani/>

Zelený kruh [online]. Dvacet ekologických nevládních organizací varuje: Vláda se chystá omezit práva veřejnosti, v rozporu s programovým prohlášením. 26.10.2022. Dostupné z: <https://zelenykruh.cz/dvacet-ekologickyh-nevladnich-organizaci-varuje-vlada-se-chysta-omezit-prava-verejnosti-v-rozporu-s-programovym-prohlasenim/>

Zelený kruh [online]. Ministerstvo průmyslu požaduje omezit práva vlastníků, dotčených obcí i veřejnosti, a nejen pokud jde o jádro. 21.11.2022. Dostupné z:

<https://zelenykruh.cz/ministerstvo-prumyslu-pozaduje-omezit-prava-vlastniku-dotcenyh-obc-i-i-verejnosti-a-nejen-pokud-jde-o-jadro/>

NESEHNUTÍ [online]. Jak (ne)mluvit o islámu? Expertky otevřely téma vztahu Čechů k muslimům. 21.12.23. Dostupné z:

<https://nesehnuti.cz/jak-nemluvit-o-islamu-expertky-otevrelly-tema-vztahu-cechu-k-muslimu/>

NESEHNUTÍ [online]. Jak (ne)mluvit o genderu? Diskuze vychází jako podcast. 12.12.2023. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/jak-nemluvit-o-genderu-diskuze-vychazi-jako-podcast/>

NESEHNUTÍ [online]. Jak obnovit cenná přírodní území Ukrajiny zničená ruskou invazí? 15.11.2023. Dostupné z:

<https://nesehnuti.cz/jak-obnovit-cenna-prirodni-uzemi-ukrajiny-znicena-ruskou-invazi/>

NESEHNUTÍ [online]. V Brně se díky NESEHNUTÍ otevírá Prostor pro spor. 7.11.2023. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/v-brne-se-diky-nesehnuti-otevira-prostor-pro-spor/>

NESEHNUTÍ [online]. Organizace kritizuje rozhodnutí MŠMT vyškrtnout stravu na základě světónázoru z chystané metodiky o dietním stravování na školách. 29.8.2023. Dostupné z:

<https://nesehnuti.cz/nesehnuti-chce-rovnost-na-taliri-pro-vsechny/>

NESEHNUTÍ [online]. Čistou elektřinu zajistí i v případě výpadků v důsledku ruské invaze. 13.7.2023. Dostupné z:

<https://nesehnuti.cz/ceska-solarni-elektrarna-napaji-nemocnici-v-zytomyru/>

NESEHNUTÍ [online]. Dejte našim dětem najíst, píší rodiče ministru Bekovi. 22.6.2023. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/dejte-nasim-detem-najist-pisi-rodice-ministru-bekovi/>

NESEHNUTÍ [online]. Prohlášení k veletrhu IDET 2023. 25.5.2023. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/prohlaseni-k-veletrhu-idet-2023/>

NESEHNUTÍ [online]. Strach z budoucnosti, nedostatek znalostí a změny životního stylu. Nový průzkum ukazuje vztah mladých lidí ke klimatickým změnám. 23.5.2023. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/strach-z-budoucnosti/>

NESEHNUTÍ [online]. Pitná voda a světlo za umění. Dobročinná aukce podpoří Ukrajinu. 7.3.2023. Dostupné z:

<https://nesehnuti.cz/pitna-voda-a-svetlo-za-umeni-dobrocinna-aukce-podpori-ukrajinu/>

NESEHNUTÍ [online]. Odkrývala ruskou minulost. Nyní umělecká díla podpoří Ukrajinu. 23.2.2023. Dostupné z:

<https://nesehnuti.cz/odkryvaji-ruskou-minulost-nyni-umelecka-dila-podpori-ukrajinu/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ usiluje o proměnu systému školního stravování. 15. 12. 2022. Dostupné z:

<https://nesehnuti.cz/vice-penez-na-skolni-obedy-krizi-nevyresi-dulezita-je-zmena-vyhlasky/>

NESEHNUTÍ [online]. Brněnský územní plán nemyslí na lidi ani na klima. Nyní dostal příležitost chyby napravit. 23.6.2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/brnensky-uzemni-plan-nemysli-na-lidi-ani-na-klima-nyni-dostal-prilezito-st-chyby-napravit/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ a Arnika pomáhají lidem v Arménii v boji s následky neregulované těžby. 21.06.2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/armenskou-obcanskou-spolecnost-podpiraji-ceske-znalosti-a-zkusenosti/>

NESEHNUTÍ [online]. Organizace chystá podporu pro ukrajinské přeživší sexuálního násilí. 08. 06. 2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/nesehnuti-pomuze-ukrajinskym-zenam-zahojit-rany-zpusobene-ruskou-in-vazi/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ na Ukrajinu dál posílá zdravotnický materiál nebo finanční podporu. 19. 05. 2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/pomoc-ukrajinske-obcanske-spolecnosti-pokracuje/>

NESEHNUTÍ [online]. Cizinci sdílejí v nové iniciativě recepty na chlebičky i vlastní příběhy. 09. 04. 2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/v-brne-vznikaji-chlebicky-s-ingredienty-z-celeho-sveta/>

NESEHNUTÍ [online]. Organizace vyvrací nepravdivé vyúčtování daru na pomoc Charkovu. 07. 04. 2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/sedm-let-stary-hoax-znovu-poskozuje-nesehnuti-i-vedeni-brna/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ hledá druhy pro ukrajinské teenagery a posílá vybavení novinářům. 01. 04. 2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/nesehnuti-hleda-druhy-pro-ukrajinske-teenagery-a-posila-vybaveni-novin-arum/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ pomáhá Krymským Tatarkám prchajícím z Ukrajiny. 17. 03. 2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/video-podruhe-na-uteku-pred-vaikou-tentokrat-do-ceske-republiky/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ šíří zprávu zástupců ukrajinské občanské společnosti. 16.03.2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/obcansky-aktivni-ukrajinky-umiraji-nebo-beze-stopy-mizi/>

NESEHNUTÍ [online]. Pomoc aktivním občankám*ům a první dodávka léků do Ukrajiny. 10. 03. 2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/pomoc-aktivnim-obcankam-a-prvni-dodavka-leku-do-ukrajiny/>

NESEHNUTÍ [online]. Nový průzkum: Čeští rodiče chtějí pestré a zdravé školní obědy. 22. 02. 2022. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/novy-pruzkum-cesti-rodice-chteji-pestre-a-zdrave-skolni-obedy/>

NESEHNUTÍ [online]. Pomoc nejen v boji za bezpečné ukončení těžby uranu. 17. 12. 2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/pomoc-nejen-v-boji-za-bezpecne-ukonceni-tezby-uranu/>

NESEHNUTÍ [online]. Moudrá města sesbírала v roce 2021 příběhy dobré praxe z České republiky. 18. 12. 2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/prikladne-reakce-na-klimatickou-zmenu-najdeme-i-u-nas/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ kritizuje změny v dokumentu, který určuje budoucnost Brna. 11. 11. 2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/cyklodoprava-mizi-z-uzemniho-planu/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ nabízí veřejnosti pomoc při řešení environmentálních problémů. 05. 11. 2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/v-poradna-odbornici-odbornice/>

NESEHNUTÍ [online]. Vedení města nekomunikuje s veřejností o třetím veřejném projednání ÚP. 17. 10. 2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/uzemni-plan-jde-do-finale-brnane-a-brnanky-o-tom-nevedi/>

NESEHNUTÍ [online]. Aktivisté a aktivistky se v Brně postavili zbrojařskému veletrhu. 6.10.2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/aktiviste-a-aktivistky-se-v-brne-postavili-zbrojarskemu-veletrhu/>

NESEHNUTÍ [online]. Vychází publikace UdrŽITELNÁ města. 23.9.2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/udrzitelna-mesta/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ spouští nový poradenský web pro iniciativy i jednotlivce. 9.9.2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/obcanske-oko-lidem-poradi-jak-na-moudra-i-zelena-mesta/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ spouští kampaň za inovaci školního stravování. 02.09.2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/pestre-jidelny-chteji-zdravou-skolni-kuchyni-pro-vsechny/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ podporuje ekologicky orientované kampaně na jihu Ukrajiny. 26. 08. 2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/ukrajina-na-ochranu-prirody-a-klimatu-nezapomina/>

NESEHNUTÍ [online]. Projekt Volím pro zvířata poradí, koho volit v zájmu ochrany zvířat. 11.08.2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/projekt-volim-pro-zvirata-poradi-koho-volit-v-zajmu-ochrany-zvirat/>

NESEHNUTÍ [online]. V Evropě začíná nová éra: bez klecí. 15.07.2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/v-evrope-zacina-nova-era-bez-kleci/>

NESEHNUTÍ [online]. Přes čtyři sta lidí se zasadilo o UdrŽITELNÉ Brno. 30.6.2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/pres-ctyri-sta-lidi-se-zasadilo-o-udrzitelne-brno/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ zve veřejnost, aby znovu podpořila opatření na ochranu klimatu. 8.6.2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/bude-mit-brno-udrzitelny-plan/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ spustilo web a sbírku na podporu politických vězeňkyň a vězňů. 06. 05. 2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/vlastovky-svobody/>

NESEHNUTÍ [online]. NESEHNUTÍ dává nahlédnout do padesáti velkochovů. 8.4.2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/pohled-do-velkochovu/>

NESEHNUTÍ [online]. Gender ve škole férově, citlivě a otevřeně. 21.1.2021. Dostupné z: <https://nesehnuti.cz/gender-ve-skole/>

Sekundární zdroje

BEZDĚKOVÁ, Věra. Proměny kolektivní identity environmentálního hnutí [online]. Brno, 2013 [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/e5xfi/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Jiří NAVRÁTIL.

BINKA, Bohuslav. *Zelený extremismus: ideje a mentalita českých environmentálních hnutí*. [Brno]: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4791-4.

CALHOUN, Craig. “‘New Social Movements’ of the Early Nineteenth Century.” *Social Science History* 17, no. 3 (1993): 385–427. <https://doi.org/10.2307/1171431>.

ČÁLKOVÁ, Klára. *Český feminismus*. Diplomová práce, vedoucí Janošová, Pavlína. Univerzita Karlova, Husitská teologická fakulta, HTF - Katedra učitelství, 2006.

ČERNOCH, Petr. *Ekofeminismus* [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2024-02-17]. Available from: <https://theses.cz/id/cvlqku/>. Bachelor's thesis. Palacký University Olomouc, Filozofická fakulta. Thesis supervisor Martin Fafejta.

Česká ženská lobby [online webové stránky]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.czlobby.cz

CÍSAŘ, Ondřej. NAVRÁTIL, Jiří. VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina. “Staří, Noví, Radikální: Politický Aktivismus v České Republice Očima Teorie Sociálních Hnutí.” *Sociologický Časopis / Czech Sociological Review* 47, no. 1 (2011): 137–67. <http://www.jstor.org/stable/23073249>.

DANĚK, Petr. Rozvoj proti rozvoji: environmentální hnutí v Indii. *Geografické rozhledy*. Nakladatelství České geografické společnosti s.r.o., 2019., ISSN 1210-3004

DEAN, Jonathan. AUNE, Kristin. Feminism Resurgent? Mapping Contemporary Feminist Activisms in Europe, *Social Movement Studies*, 2015, 14:4, 375-395, DOI: [10.1080/14742837.2015.1077112](https://doi.org/10.1080/14742837.2015.1077112)

DELAP, Lucy. *Feminismy: globální dějiny*. Přeložil Alžběta VARGOVÁ. Brno: Host, 2022. ISBN 978-80-275-1079-5.

Demokratická revoluce 1989 - Dokumenty OF z listopadu a prosince 1989. *Akademie věd České republiky* [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <http://www.89.usd.cas.cz/cs/dokumenty.html>

DVOŘÁKOVÁ, Ilona. *Obsahová analýza / formální obsahová analýza / kvantitativní obsahová analýza* [online]. 2010 [cit. 2024-02-18]. ISSN 1801-8807. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/11025/6757>. Článek. Západočeská univerzita v Plzni.

Ecofeminism and Rhetoric : Critical Perspectives on Sex, Technology, and Discourse, edited by Douglas A. Vakoch, Berghahn Books, Incorporated, 2011. *ProQuest Ebook Central*, Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/detail.action?docID=769404>.

Feministická skupina 8. března [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://fs8brezna.ecn.cz/files/prochoice02.html>

FIŠEROVÁ, Anna. *Sametová revoluce: genderová perspektiva*. Bakalářská práce, vedoucí Gelnarová, Jitka. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra politologie, 2016. -
<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/81586/130175836.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Fridays for Future [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.fridaysforfuture.cz

GHODSEE, Kristen Rogheh. *Proč mají ženy za socialismu lepší sex: a další argumenty pro ekonomickou nezávislost*. Přeložil Sylva FICOVÁ. Brno: Host, 2020. ISBN 978-80-275-0133-5.

HEYWOOD, Andrew. *Politické ideologie*. 4. vyd. Přeložil Zdeněk MASOPUST. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-137-3.

Hnutí Brontosaurus [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.brontosaurus.cz

JAVORSKÁ, Zora. *Skryté výzvy ekofeminismu a jeho praktická: aplikace v environmentálním hnutí* [online]. Brno, 2008 [cit. 2023-09-23]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/o90ws/DP_Javorska_hl1zz.pdf. Diplomová práce. Vedoucí práce RNDr. Nad'a Johanisová, PhD.

JELEČEK, Leoš. Environmental history: its origins, concepts and its origins, concepts and institutionalization (the USA, Europe and the world). *Annales historici Presovienses*. ISSN 1336-7528, 2009, VOL. 9, P.

KICZKOVÁ, Zuzana. *Ekofeministické koncepcie ako nová alternatíva vzťahu k prírode*. Aspekt, 1997. 165-169.

Klimatická koalice [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.klimatickakoalice.cz

KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář: kapitoly z ekologické etiky*. 2., přeprac. vyd. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-86-9.

KOLÁŘOVÁ, Marta. *Aktivistický proud feministického hnutí v ČR*. Aspekt, 2003. Dostupné z: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=2341>

Kulturní čtrnáctideník A2: Eko-feminismus. Advojka.cz, 2023. ISSN 1303-6635.

LIBROVÁ, Hana. *Pestrí a zelení: kapitoly o dobrovolné skromnosti*. Brno: Veronica, 1994. ISBN 80-85368-18-8.

Limity jsme my [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.limityjsmemy.cz

MCALLISTER, Pam. Women's Pentagon Action. Activists With Attitude [online]. [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://activistwithattitude.com/womens-pentagon-action/>

MELLOR, MARY. "NEW WOMAN, NEW EARTH—SETTING THE AGENDA." *Organization & Environment* 10, no. 3 (1997): 296–308. <http://www.jstor.org/stable/26161525>.

MILES, Kathryn. Ecofeminism: Sociology and environmentalism. In: Britannica [online]. [cit. 2024-02-17]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/ecofeminism#ref1187988>

MILLKOVÁ, Tereza. *Obsahová analýza twitterových komentářů vůči vybraným mužským a ženským kandidátům prezidentských voleb 2023*. Bakalářská práce, vedoucí Svobodová, Tereza. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra sociologie, 2023.

MINKOVOVÁ, Beatriz. *Případ environmentálního hnutí v ČR: Identita v Extinction Rebellion*. Diplomová práce, vedoucí Novák, Arnošt. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Program Sociální a kulturní ekologie, 2022.

MOHAJAN, Haradhan. (2022). Four Waves of Feminism: A Blessing for Global Humanity. *Studies in Social Science & Humanities*. 1. 1-8. 10.56397/SSSH.2022.09.01., dostupné z: https://mpira.ub.uni-muenchen.de/114328/1/MPRA_paper_114328.pdf

NaZemi [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.nazemi.cz

NEBESKÁ, Ananké. EKO-FEMINISMUS JAKO NÁSTROJ NADĚJE V DOBĚ KLIMATICKÉ KRIZE. In: *BLOG – prostor pro mezioborový dialog a kreativitu*. [online]. [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://hranicar-usti.cz/2023/12/ekofeminismus-jako-nastroj-nadeje-v-dobe-klimaticke-krize/>

NĚMCOVÁ, Lenka. *Feminismus jako sociální hnutí a genderová teorie*. Bakalářská práce, vedoucí Lánský, Ondřej. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra občanské výchovy a filosofie, 2016.

NESEHNUTÍ [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.nesehnuti.cz

NEŠPOR, Zdeněk. *Sociologická encyklopedie* [online]. [cit. 2023-12-11]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Hnut%C3%AD_soci%C3%A1ln%C3%AD

NOVÁK, Arnošt. *Tmavozelený svět: radikálně ekologické aktivity v České republice po roce 1989*. Knižnice sociologické literatury. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. ISBN 978-80-7419-254-8.

NOVÁK, Miroslav. Článek: Otázky ochrany životního prostředí v české republice před a po roce 1989, 2019. Dostupné z: <http://www.regionalnirozvoj.eu/201902/otazky-ochrany-zivotniho-prostredi-v-ceske-republice-pred-po-roce-1989?page=17>

PARAMESWARAN, Gowri (2022) "A History of Ecofeminist-Socialist Resistance to Eco-crisis in India," *Journal of International Women's Studies*: Vol. 24: Iss. 2, Article 4. Available at: <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol24/iss2/4>

PATRIKA, Miroslav. *Děti Země: Dvacetiletí ekologického hnutí* [online]. In: . [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://detizeme.cz/zprava.shtml?x=2210302>

Pěšky městem [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.peskymestem.cz

PIXOVÁ, Michaela a Véronique Ananké NEBESKÁ. *Budoucnost je feministická, Gender a intersekcionalita v českém klimatickém hnutí*. 2022. ISBN 978-80-88289-42-5.

Re-set: platforma pro sociálně ekologickou transformaci [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.re-set.cz

Rodiče za klima [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.rodicezaklimaliberec.cz

SEDLÁKOVÁ, Michaela. *Ekofeminismus: teorie a praxe. Liberec, 2017. bakalářská práce (Bc.). Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická*

ŠŤASTNÁ, Alžběta. *Tiskové zprávy jako nástroj oboru public relations a efektivita jejich uplatnění v českých denících Hospodářské noviny, MF Dnes a Právo. Bakalářská práce, vedoucí Nečas, Vlastimil. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií, 2010.*

Univerzity za klima [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: www.univerzityzaklima.cz

VOKÁLOVÁ, Lucie. *Sociální média a sociální hnutí: se zaměřením na feministická hnutí*.

Bakalářská práce, vedoucí Pekáček, Ondřej. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra sociologie, 2022.

VRÁBLÍKOVÁ, Kateřina. *Ženské hnutí v České republice po roce 1989* [online]. Brno, 2006. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/a9xox/>. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Ondřej CÍSAŘ.

WAGNEROVÁ, Alena. *Žena za socialismu: Československo 1945-1974 a reflexe vývoje před rokem 1989 a po něm*. Gender sondy (Karolinum). Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-5005-0.

WARLDE, L. D. (2015). Gender Identity and Sexual Orientation: Two Distinct but Interrelated Dimensions of Variation in Gender. *International Journal of Law in Context*, dostupné z: <https://doi.org/10.1080/14742837.2015.1077112>

Zelený Kruh [online]. [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: www.zelenykruh.cz

ZNEBEJÁNEK, František. *Sociální hnutí: teorie, koncepce, představitelé*. Základy sociologie. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-31-1.

ZVELEBILOVÁ, Anna. *Repertoár jednání českých ženských organizací*. Diplomová práce, vedoucí Navrátil, Jiří. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Katedra studií občanské společnosti, 2016.

Přílohy

Příloha 1.: Členské organizace České lobby

Acorus

Aliance žen s rakovinou prsu

APERIO - Společnost pro zdravé rodičovství

Asociace pro porodní domy a centra (APODAC)

Business & Professional Women CR

Česká asociace dul

Česká komora porodních asistentek

Českomoravská asociace podnikatelek a manažerek

Český helsinský výbor

Český svaz žen

EKS

Fórum 50 %

Fórum žen

Gender & sociologie SOÚ AV ČR, v.v.i.

Gender studies

Genderové informační centrum NORA

Hnutí za aktivní mateřství

Konsent

Krásá pomoci

Manushe
Nadační fond Propolis 33
NESEHNUTÍ
Neslyšící ženy v ČR
Otevřená společnost
Ozvi Se! / HollaBack! Czech
Porodní dům “U Čápa”
Prostor pro rodinu
Rodinné centrum PEXESO
ROSA - centrum pro ženy, z.s.
ROZALIO
Sdružení pro integraci a migraci
SPIRALIS
STAMP - Středočeská asociace manažerek a podnikatelek
UNIPA
Zakroužkuj ženu
Ženy s.r.o
Ženy v právu

Příloha 2.: Členské a přidružené organizace Zeleného kruhu

Členskými organizacemi Zeleného kruhu jsou:

Arnika
Ateliér pro životní prostředí
AutoMat
Beleco
Calla
Centrum pro dopravu a energetiku

Česká společnost ornitologická

Čisté nebe o.p.s.

Děti Země

Frank Bold

Greenpeace Česká republika

Hnutí Brontosaurus

Hnutí duha - Friends of the Earth Czech Republic

Koalice pro řeky

Konopa, z. s.

Koridor D8

Nadace na ochranu zvířat

NESEHNUTÍ

Sít' středisek ekologické výchovy Pavučina, z. s.

Pěšky městem, z.s.

PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců

RE-SET: Platforma pro sociálně-ekologickou transformaci

Senzor vzduchu

SEVER Horní Maršov o.p.s.

Společnost pro zvířata

Společnost pro trvale udržitelný život

Svoboda zvířat

Přidruženými organizacemi Zeleného kruhu jsou:

Actaea – společnost pro přírodu a krajinu

AREA viva

Armillaria (ZO ČSOP)

Bieno, z.s.

Centrum ekologické a globální výchovy Cassiopeia

Centrum ekologické výchovy VIANA (Schola Humanitas Litvínov)

Centrum pro komunitní práci

Centrum rozvoje Česká Skalice

CZ Biom – České sdružení pro biomasu

České Švýcarsko o. p. s.

Český a Slovenský dopravní klub

Čmelák – Společnost přátel přírody

ČSOP JARO Jaroměř

DAPHNE – Institut aplikované ekologie, z.s.

Dopravní federace

Ecoinstitut

Eco – info centrum Ostrava

Ekoinfocentrum ZO ČSOP

Ekologické centrum Meluzína

El Grifo

Fairwood, z.s. (dříve FSC ČR, o.s.)

Fórum 50 %

Glopolis

Chaloupky, o.p.s.

Chráníme stromy

Jizersko-ještědský horský spolek

Juniperia

Sdružení Krajina

Jihočeské matky, o.s.

Krasec, o.s.

Krocán o.s.

Lipensko pro život

Mladí chovatelé zvířat, z.s.
Moravský ornitologický spolek – středomoravská pobočka ČSO
Muzeum přírody Český ráj
N.O.S. Nepomucký ornitologický spolek
NaZemi
OBRAZ – Obránci zvířat
Okrašlovací spolek čelákovický
Oživení
PRO-BIO LIGA ochrany spotřebitelů potravin a přátel ekologického zemědělství
Přátelé přírody z.s.
Rezekvítek
Rosa, o.p.s.
TEREZA, vzdělávací centrum, z.ú
Silezika, o.s.
Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu
Spolek AMETYST
STEP
Stop tunelům
Svaz ochrany přírody a krajiny ČR
TYTO o.s
Unie pro řeku Moravu
Ústecké šrouby
VAVÁKY, o.s.
Veselý vrch
Vespolek, o.s.
ZO ČSOP Klíny
ZO ČSOP 11/11 Zvoneček

ZO ČSOP BERKUT

ZO ČSOP VERONICA

Zdravé životní prostředí, z.s.

Zelená pro Ústecko

Zelený dům Chrudim

Zvonečník

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Zkoumané obecné kategorie v souborech

Tabulka č. 2: Zkoumané podkategorie v souborech

Tabulka č. 3: Seznam kódů pro feministické znaky přímé

Tabulka č. 4: Seznam kódů pro feministické znaky nepřímé

Tabulka č. 5: Seznam kódů pro environmentální znaky přímé

Tabulka č. 6: Seznam kódů pro environmentální znaky nepřímé